

2021/2. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet

szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLAT
TEMATIKUS LAPSZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2021/2. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * 2021. 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR
DR. HUSZÁR LÁSZLÓ
DR. KABÓDI CSABA
LEHOCZKI ÁGNES
DR. LŐRINCZ JÓZSEF
DR. MEZEY BARNA
DR. PALLO JÓZSEF

Kiadásért felelős:

DR. CSATÓ KORNÉLIA

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA
KELLNER GERGELY

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác
www.dunamix.hu
Felelős vezető:

SZAKOLCZAI LÓRÁNT

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)
ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.
E-mail: szemle@bv.gov.hu

Borítófotó: Bv. fotó

SZÁMUNK SZERZŐI

BOTTYÁN SÁNDOR bv. őrmester, 2. évfolyamos hallgató, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

DR. CZENCZER ORSOLYA PhD, bv. alezredes, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

DR. FEHÉR SZILÁRD mb. főügyész, csoportvezető ügyész, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség

KOVÁCS MIHÁLY bv. ezredes, szolgálatvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat

DR. LÁSZLÓ BALÁZS ügyész, Kaposvári Járási Ügyészség, abszolvált doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jогtörténeti Tanszék

RUTKAI KATA bv. százados, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

SCHMEHL GÁBOR DÁNIEL bv. őrmester, 3. évfolyamos hallgató, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

SCHMEHL JÁNOS bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese

SIMON ZSOLT ÁRPÁD bv. őrmester, 3. évfolyamos hallgató, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

DR. STIFT ZOLTÁN börtönlelkész, Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet

SZABÓ MARTIN főelőadó, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

TIHANYI MIKLÓS PhD, adjunktus, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Közbiztonsági Tanszék, ORCID azonosító: 0000-0003-2692-5389

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

DR. VERES ANDRÁS győri megyéspüspök, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek

a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, problematikáját a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológiai, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon tüntessék fel nevüket, munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat, rendfokozatukat is.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A beérkezett írásokat a szerkesztőség név nélkül továbbítja a bíráló bizottság tagjainak, véleményezés céljából. A megjelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye, illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését követően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására. Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg a formai követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szerkesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLAT

20 ÉVES A BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLAT – KONFERENCIA

Előszó	5
SCHMEHL JÁNOS: 20 éves a Börtönlelkészi Szolgálat	6
KOVÁCS MIHÁLY: A börtönlelkészek szerepe a Fogvatartási Ügyek Szolgálatának tevékenységében	9
VERES ANDRÁS: A börtönpasztoráció teológiai dimenziói	19
STIFT ZOLTÁN: Börtönlelkészként a közjó szolgálatában	22
VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF – RUTKAI KATA – SZABÓ MARTIN: „Hitével szolgál, tetteivel nevel” – Gondolatok a 20 éves Börtönlelkészi Szolgálatról	27
TIHANYI MIKLÓS: A Börtönlelkészi Szolgálat jellemzői és eredményei <i>Results and characteristics of Prison Chaplaincy</i>	37

TANULMÁNYOK

CZENCZER ORSOLYA: A „zöld” büntetés-végrehajtás margójára... Avagy a magyar büntetés-végrehajtás ökológiai lábnyom-csökkentésének eredményei <i>The „green” prisons... meaning the results of the ecological footprint reduction of the Hungarian Prison Service</i>	55
FEHÉR SZILÁRD: Kihívások a büntetés-végrehajtásban a koronavírus-járvány alatt <i>Challenges of the Prison Services during the COVID-19 pandemic</i>	67
LÁSZLÓ BALÁZS: Befogadás és óvadék egy elfeledett büntető kódex-javaslatban <i>Detention and bail in a forgotten proposed bill of Criminal Code</i>	83

RÖVIDEN

BOTTYÁN SÁNDOR – SCHMEHL GÁBOR – SIMON ZSOLT ÁRPÁD: Büntetés-végrehajtási szakos hallgatók a 35. Országos Tudományos Diákköri Konferencián – Beszámoló	100
Együttműködési megállapodás	103

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

A következőkben a Börtönlelkészi Szolgálat újjáalakulásának 20. évfordulója alkalmából – 2021. április 29-én, online formában – megrendezett konferencián elhangzott köszöntőt és az egyes előadásokat olvashatja a szerzők által készített, szerkesztett formában. A konferenciáról szóló blokkot a rendezvényről és a Börtönlelkészi Szolgálatról készült összefoglaló tanulmány zárja.

Várkonyi Zsolt Kristóf
Főszerkesztő

Schmehl János

20 ÉVES A BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLAT

A börtönlelkészeink, a már nyugállományba vonult börtönlelkészek és valamennyi börtönpasztorációban, börtönmisszióban elhivatott egyházi, civil szervezet vezetője, munkatársa az elmúlt évek során bebizonyították, hogy a börtön falai között végzett lelkészi munkájukban kiemelt jelentőségű a küldetéstudat és a missziós szemlélet, amelyek a büntetés-végrehajtásban szolgálatot teljesítőknél elengedhetetlen fontossággal bírnak. Jó emberismerő képességük nyomán elért sikeres tevékenységük nem csak a fogvatartottak és a büntetés-végrehajtásról kialakított társadalmi kép szempontjából előnyös, hanem példaértékű lehet a fiatal lelkészek számára is.

Jóvátételi és lelkiségi programok kidolgozása és megvalósítása, a vallási részlegen vállalt 0-24 órás szolgálat, aktív bekapcsolódás a reintegrációs munkába – csak, hogy néhányat említsek az elmúlt 20 év megannyi kreatív ötlete és projektjei közül, amelyeket nekik köszönhetünk.

Sokan nem így gondolják, de mi nap mint nap látjuk, tapasztaljuk, hogy a börtönlelkészek tevékenysége is egy kőkemény, fáradtságos munka, amely sokszor nehéz és kudarcoktól sem mentes. Köszönet nekik a kitartásért, az együttműködésért.

Engedjék meg, hogy megosszak Önökkel pár gondolatot arról, hogy milyen nagymértékben és miért is tartjuk fontosnak, pótolhatatlannak feladatkörüket.

A börtön nehéz terep mind a személyi állomány, mind a fogvatartottak és mind a papok, lelkészek, hitet terjesztők számára egyaránt. A nehéz tereptől azonban mi nem riadunk vissza, és örülünk annak – nagyra értékeljük –, hogy 20 éve rendíthetetlenül velünk tartanak ebben a munkában a börtönlelkészek is. Sok fogvatartott számára nyújt pótolhatatlan kapaszkodót a jelenlétük és a bv. intézet falai között végzett tevékenységük. Biztos vagyok benne, hogy sok pozitív irányba tartó emberi fejlődés, jó útra térés köszönhető nekik, amely nagyban segíti a reintegrációs célok megvalósulását, a visszaesés elleni küzdelmet és a rendkívüli események megelőzését.

Úgy gondolom, hogy az eredetileg több mint fél évvel ezelőttre, a Belügyminisztérium Márványaulájába tervezett jubileumi eseményen személyes jelenlétük biztosításával talán

jobban, az alkalomhoz és a program tematikájához még inkább méltó módon kifejezhetjük volna a Börtönlelkészi Szolgálat szervezeti megbecsülését, rangját. A pandémiás helyzet alakulásának bizonytalansága miatt azonban nem szerettünk volna még tovább várni, így rendhagyó módon – online formában – ünnepeltük meg a jubileumot, melyre nagy örömmre szolgált, hogy valamennyien elfogadták meghívásunkat.

Mély fájdalom, hogy L. Molnár István és Hajdú Miklós kollégáink személyesen már nem lehetettek köztünk, de biztos vagyok benne, hogy lélekben együtt ünnepeltek velünk. Ők a börtönlelkészség kezdeteitől fogva jelen voltak a Budapesti, illetve a Sátorlajújhelyi Fegyház és Börtönben. L. Molnár úr sokat tett a családi kapcsolatok erősítéséért, de rendkívül nagy munkát fektetett a Kálvin évhez kapcsolódó programok megvalósításába is. Hajdú úr könyvtárat fejlesztett és meghonosította a börtöncursillo programot. Nagy értékei voltak ők a büntetés-végrehajtásnak, érezzük hiányukat. Isten nyugosztalja őket.

Úgy gondolom, hogy a börtönlelkészek, valamint bv. intézetekbe bejáró börtönmissziós munkatársak számára is egyformán embert próbáló éven vagyunk túl, hiszen a fogvatartottak vallásgyakorlásának biztosítására jelenleg is csak jóformán a virtuális terek igénybevételével van mód. A digitális eszközökben rejlő lehetőségek kiaknázása egy új szemléletet, egy új gyakorlatot kívánt meg a börtönlelkészekről.

Annak érdekében, hogy a fogvatartottak részére a digitális úton történő tájékoztatás és informálás háttere folyamatosan biztosított legyen, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága kiemelt figyelmet fordított a járványhelyzet kezelése során arra, hogy valamennyi tartós elhelyezésre szolgáló zárkában és lakóhelyiségben rendelkezésre álljon televízió, valamint lehetőség legyen a zárt rendszerű videócsatorna hálózat elérésére. Itt köszönöm meg a gondoskodásukat azzal összefüggésben, hogy a DVD lemezekre kiírt, illetőleg online megküldött missziós anyagokkal a lelkészek támogatták munkánkat, és őrizték a hitet, a reményt a fogvatartottak lelkében.

A börtönlelkészekén kívül a nyomasztó lelki terhek elviselésében, a megfelelő megoldások megtalálásában, a vigasztalásban kiemelt fontosságú szerephez jutnak a missziós szervezetek, laikusok, kellő empátiával rendelkező világi segítők, egyéb külső kapcsolatok. Szerencsére a magyar társadalomban nagy számban megtalálhatóak az ilyen feladatokat önként vállaló missziók, személyek. Jelenleg több mint 30 civil, egyházi és karitatív szervezet működik közre a bv. ezen feladatainak ellátásában. A különböző szervezetek, vallási gyülekezetek közreműködése megeremti annak a lehetőségét, hogy a szabadult elítélt társadalom által történő befogadása zökkenőmentesen menjen végbe.

Személy szerint bízom abban, hogy az év második felében előttünk álló olyan kiemelt feladatok, mint például a Nemzetközi Eucharisztikus Konferencián történő részvétel,

vagy az egyházi ünnepek méltó megünneplése, már a korábban megszokott, „normál” életünknek megfelelő mederben történhet meg. A fogvatartotti rendezvények, a szervezeti események, a különféle jóvátételi programok (mint például a börtöncursillos alkalmak, az APAC rendezvények, a családi istentiszteletek, az imanap, vagy a társadalmi jóvátétel jegyében végzett temető karbantartási munkák stb.) visszaállítása pedig nagyban hozzájárulhat a reintegrációs célkitűzéseink eléréséhez.

Nagy örömömre szolgál, hogy az egyházak magas rangú képviselői, valamint a börtönpasztorációs munkában részt vevő munkatársaik egyaránt szívükön viselik a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott személyek lelki gondozását. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani azért a hathatós segítségért, támogatásért, amit a börtönlelkészi és a missziós szolgálat hatékony működtetése érdekében tettek, tesznek, és hiszem, hogy a jövőben is tenni fognak.

Böjte Csaba, ferences rendi szerzetes által a perifériára szorultak vonatkozásában megfogalmazott gondolatok tökéletesen rávilágítanak az Önök által végzett munka jelentőségére: *„A szeretet nem jutalom, annak kell adni, akinek szüksége van rá.”*

A 20 éves jubileumhoz gratulálok, egyben engedjék meg, hogy a jövőre nézve jó egészséget, kitartást és hitet kívánjak a börtönlelkészek áldozatos szolgálatához!

Kovács Mihály

A BÖRTÖNLELKÉSZEK SZEREPE A FOGVATARTÁSI ÜGYEK SZOLGÁLATÁNAK TEVÉKENYSÉGÉBEN

20 ÉVES
A BÖRTÖNLELKÉSZI
SZOLGÁLAT
KONFERENCIA

Bevezető

A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) a fogvatartottak lelki életét és az abból eredő szükségletek kielégítését – a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való, Alaptörvényben rögzített jog alapján – működése során garanciális elemként szavatolja, és e feladatának végrehajtásában kiemelt partnerként számít a megalakulásának 20. évfordulóját ünneplő Börtönlelkészi Szolgálatra. A Szolgálat szerepvállalása és az ennek keretein belül végzett munka fontossága a reintegrációs célkitűzések valamennyi szakaszában megjelenik: a vallásgyakorlás biztosítása, a hitélet koordinációja mellett a lelkészség irányt mutat, értéket ad, fejleszt és nevel, ezzel pedig messzemenőig jótékony hatást gyakorol a fogvatartottak társadalomba történő visszailleszkedésének esélyeire is.

A közös munka eredményeiről szóló megemlékezés mellett a bv. szervezet fontosnak tartotta, hogy megemlékezzen a 20 éves Börtönlelkészi Szolgálatról. A húsz év nagy idő. Néhány percben összefoglalni azt, hogy ez alatt az időszak alatt mi minden történt, szinte lehetetlen. De egyébként sem volt egyszerű feladat a konferencia megszervezése, illetve ezzel egyidőben egy olyan frappáns jelmondat keresése, ami jól illik a Börtönlelkészi Szolgálatához. A választás végül Máté Evangéliuma 25. fejezetének 35. versére esett, melyben ott szerepel az a mondat, hogy *„fogoly voltam, és eljöttetek hozzám”*.

A jubileumi konferenciával kapcsolatban megállapítható, hogy az egy ünnepi időszakban, az év talán legszebb szakrális időszakában került megrendezésre. Húsvét ünnepét követően, a pünkösdre készülődve. A konferencia tehát egy olyan időpontban valósult meg, amely ebben a tekintetben is méltó a Börtönlelkészi Szolgálat két évtizedes évfordulójának megünneplésére.

A börtönlelkészek nem csupán az egyes ünnepek kapcsán történő megemlékezésben, a kultikus, szakrális eseményekben való részvételük során állnak helyt. A tevékenységük előbbieken jóval túlmutat, kiterjed a fogvatartottak terheinek oldására, a vigasz

nyújtására, a feszültség és a stresszhelyzet enyhítésére, az indulatok mérséklésére, a fogvatartottak közötti és a családi kapcsolatok javítására, a megbocsátásra ösztönzésre.

Mindemellett fontos kiemelni, hogy az áldozatos munkájuk eredményeként a hozzájuk forduló fogvatartottakban ott él a remény, amely a szabadulásukat követően erőt adhat egy új élet megkezdéséhez. Köszönetemet fejezem ki mindeztért a börtönlelkészeknek, és hiszem, hogy az odaadó szolgálatuk kiemelkedő jelentőségű, nemcsak szakrális, de reintegrációs szempontból is. A Bv. Kódex egyértelműen megfogalmazza ugyanis, hogy *„az elítéltek reintegrációjának elősegítése érdekében a Büntetés-végrehajtási Szervezet igénybe veszi a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét”*.¹

A Börtönlelkészi Szolgálat jelentős szakmai állomásai

Visszatekintve az eltelt két évtizedre, a Börtönlelkészi Szolgálat által az elmúlt 20 év során bejárt hatalmas útra, annak állomásai közül az alábbiak voltak a legjelentősebbek.

- A Börtönlelkészi Szolgálat országos „állománytáblája” a kezdeti 32 főről 36 főre emelkedett. Főként a több objektumos bv. intézetekben valósultak meg státusz bővítések (pl. Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, Szegedi Fegyház és Börtön). A részfoglalkoztatásban alkalmazott munkatársak aránya csökkent a teljes munkaidőben foglalkoztatottakéhoz képest, így a kezdeti 17 fős állománycsoport 10 főre apadt.
- Jogszabály szerint a vallásgyakorlás céljára megfelelő helyiségről és annak alapvető berendezéséről a bv. intézet, az egyházi szolgáltatásokhoz szükséges vallási felszerelésekről pedig a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség gondoskodik. Az utóbbiak megvalósítása érdekében jelentős börtönkápolna építészeti és restaurálási program kezdődött a Börtönlelkészi Szolgálat működésbe lépését követően. Több műemlék jellegű kápolna került felújításra az elmúlt időszakban (Balassagyarmati Fegyház és Börtön, Márianosztrai Fegyház és Börtön), továbbá két templom (az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet és a Váci Fegyház és Börtön területén) még felújításra vár. Számos bv. intézetben (pl. Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, Tiszaölki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet) objektumonként több kápolna kivitelezése, felszentelése, majd használatba vétele történt meg. Kisebb bv. intézetekben imaterem/szoba vagy többfunkciós helyiség biztosítja a vallásgyakorlási alkalmakat. A hitéleti és a vallásgyakorlási tevékenységen túl a kápolnák létesítésében, felújításában is aktív szerepet töltek be a fogvatartottak, akik a foglalkoztatás keretében szakemberek irányítása mellett vettek részt a munkálatokban.

1 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 164. § (7) bekezdés

- Az Országos Fogvatartotti Imanap megtartásának hagyományai a 2011. évre nyúlnak vissza. Az eseményen résztvevő intézetekből küldött fogvatartottak csoportosan és egyénileg is bemutatkozhatnak fogvatartott társaiknak. Versben, zenében, dicsőítő ének formájában, vagy akár saját szavaikkal elmondhatják élet-történeteiket, illetve tanúságot tehetnek a hitükről, elhatározásaikról. A programra évről-évre más helyszínen kerül sor.
- Rendszeresen megtartjuk a 2016. év óta az Országos Fogvatartotti Zarándoklatot Mátraverebély-Szentkút Nemzeti Kegyhelyen, amely Európában egyedülálló esemény. Jogerős női és férfi fogvatartottak egyaránt csatlakozhatnak a rendezvényhez. Az elmúlt években átlagosan 80-130 fő vett részt 10-15 intézetből a programon. Az érdeklődő és a kiválasztási eljáráson megfelelt fogvatartottak főpapi misén vehetnek részt, megismerkedhetnek a Nemzeti Kegyhely történetével és kultikus helyeivel. Személyesen, közvetlenül is kérdést tehetnek fel az eseményt megtisztelő vallási előjárónak, iránymutatást kérhetnek.
- Rendszeressé váltak a 2015. évtől a börtöncursillók, amelyeket évente átlagosan 5 bv. intézetben tartanak meg a börtöncursillos munkatársak. A háromnapos intenzív kurzusokon 20 fős – lelkesi ajánlással kiválasztott – fogvatartotti csoportok vehetnek részt. A világi cursillóktól a börtöncursilló csak a helyszín megválasztásában tér el, felépítésben – a didaktikus szempontokat is figyelembe véve – nincs lényeges különbség. Célját tekintve a kereszténység lényegére összpontosítva érik el, hogy a résztvevők szembesüljenek önmagukkal és találkozzanak Istennel. Megtapasztalják a közösség szeretetét és örömét. A kurzusba bevont fogvatartottak számára a hittel létrejött kapcsolat megrázó, katartikus élményeket nyújt.
- A Váci Fegyház és Börtönben végzett eredményes munka tapasztalatai alapján a 2015. évtől további két bv. intézetben létesült APAC típusú részleg, a Tiszaöldi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, valamint – Európában egyedülálló módon – a női elítéltek körében, a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben. Az APAC mozaikszó az „Association for the Protection and Assistance of the Condemned” rövidítése, magyarul Szövetség az Elítéltek Védelmére és Támogatására. Jellege szerint a büntetés-végrehajtási rendszerben működtetett keresztény közösség. Legfőbb jellemzője, hogy az APAC részlegre helyezettek testvéri közösséget vállalnak egymással, közösen, a célok megvalósítása érdekében szigorú Regulát fogalmaznak meg, amelyet önként, belsőleg fogadnak el és követnek. Az APAC egyedülálló módszer, amely a legkomplexebb, legkoherensebb hatást fejt ki a keresztény börtönmissziók közül, de a hasonló világi programokat figyelembe véve is kiemelkedő. A nemzetközi és a hazai tapasztalatok alapján az APAC alkalmazása a reintegráció szempontjából is hatékony, mert több szinten működik. Építően hat a fogvatartott személyiségére, énképére és önbecsülésére.

A családi kapcsolatok megerősítését, a családon belüli elfogadást is eredményesen szolgálja. A külső partnerek, missziós szervezetek, vallási közösségek és civil szervezetek bevonásával megvalósuló közösségi jóvátételi programok a resztoratív igazságszolgáltatás céljait segítik elő. Utóbbiak együttesen, komplex módon járulnak hozzá a fogvatartott sikeres reintegrációjához. Kiemelt eredmény, hogy a fegyelmi és visszaesési mutatók e részlegekbe helyezettek esetében messze a legjobbak.

- A Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 50 fős kapacitású vallási részleg kezdte meg működését, amely legfőbb jellemzőiben, jogszabályi feltételeiben az APAC részleg sajátosságait mutatja.

A 2020. évre tervezett programok megvalósítását, közöttük nemzetközi szintű nagyszabású rendezvény (Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus) megrendezését a koronavírus-járvány felülírta. Az elmúlt évben így sajnálatos módon elmaradt:

- a X. Országos Fogvatartotti Imanap,
- az Országos Fogvatartotti Zarándoklat,
- a Papp László Sportarénába tervezett passiójáték,
- a Caritas Hungaricával közösen, a Múcsarnokba tervezett kiállítás.

A 2021. szeptember 5-12. között megrendezendő Eucharisztikus Világkongresszus eseményeibe ismételten tervezzük a csatlakozásunkat.

A járványügyi helyzet az elmúlt évben új kihívások elé állította a bv. szervezetet, így a Börtönlelkész Szolgálatot is. Az egyházi és börtönmissziós szervezetek civil munkatársai 2020. március 14-e óta nem tarthatnak foglalkozásokat. A bv. intézetekben szolgálatot teljesítő börtönlelkészeknek az emiatt megnövekedett számú többletfeladat mellett olyan időszakban kell helytállniuk, amelyben különösen fontos a fogvatartotti depriváció kezelése, az egyéni lelki gondozás és kisebb csoportokban a hitéleti foglalkozások megtartása.

Mindezek ellensúlyozására több kompenzációs lehetőséget dolgozott ki a BvOP, melyek közül ide sorolandó a fogvatartottak részére „Vigyáztunk egymásra” címmel kiírt kreatív pályázaton belül az imairó programelem, amelyet a fogvatartottak komolyan vettek, értékes alkotásokat készítettek. A pandémia időszakában a fogvatartottak lelki gondozásában, börtönpasztorációjában, missziós tevékenységében együttműködő külső egyházi és civil személyek esetében a személyes jelenléttel történő tevékenységeket mellőzük, azonban ezen alkalmak pótlása érdekében biztosítjuk, hogy az írásos anyagok, DVD-felvételek, hangfelvételek a börtönlelkészek útján eljuttatásra kerüljenek a fogvatartottak felé.

Az előbbieken túl, szót kell ejteni a börtönlelkészek jogi státuszában bekövetkezett változásokról. A korábbi közalkalmazotti jogviszonyból 2019-től átsorolásra kerültek rendvédelmi igazgatási státuszba, amely a jogok és kötelezettségek viszonyában a korábbihoz képest teljesen más alapot eredményezett. Az e témakörben kezdeményezett megbeszéléseknek, tárgyalásoknak a BvOP mindvégig eleget tett, és a szakpolitikai egyeztetéseket, döntéseket követően a módosulásból eredő szakmai, személyügyi és egyéb szakterületi feladatokat továbbra is végrehajtja.

Az elmúlt évtizedek tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a Börtönlelkészi Szolgálat hatékonyan támogatja a bv. szervezet céljainak megvalósulását, segíti a fogvatartottak társadalomba történő visszailleszkedésének esélyét és emberi méltóságuk megőrzését, valamint lelki felemelkedésüket. A börtönlelkészek áldozatos, értékes és tartalmas tevékenysége rendkívül felelősségteljes, amelyet az erkölcsi megbecsülésen túl a szervezeti rendszerben betöltött pozíciójuk további erősítésével meg kell őriznünk.

Jogi keretek

- A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.)
- A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet
- A börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről szóló 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet

A bv. intézetek jogszabályi keretek között együttműködnek az oktatási intézményekkel, valamint a fogvatartás körülményeinek a figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult civil szervezetekkel és az ilyen tevékenységet ellátó vallási közösségekkel.

Az elítélt jogainak korlátozása, módosulása

A szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt lelkiismereti és vallási szabadsága a Bv. tv.-ben meghatározott korlátozásoknak megfelelően gyakorolható.

Az elítélt büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredő jogai

- A bv. intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy lelkiismereti és vallási meggyőződését szabadon megválassza vagy megváltoztassa, vallását gyakorolhassa.

- A bv. intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy az egyházi személy, a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja, az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által megbízott más személy általi gondozásban részesülhessen.
- Az elítélt magánál tarthatja a vallása gyakorlásához szükséges könyveket, írásos anyagokat és kegytárgyakat. A kegytárgyak vallásgyakorláshoz való szükségességének megállapításához az adott egyházi személy és vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjának állásfoglalása kérhető.
- Az elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy a bv. intézetekben megvalósítható vallásos szertartásban részesüljön, a vallási közösség előírásainak megfelelően. A súlyos, életveszélyes állapotban lévő elítélt kérelmére az egyházi személlyel vagy a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjával való találkozást soron kívül lehetővé kell tenni.
- Az elítélt eltiltható az istentiszteleten való részvételtől, ha az a bv. intézet rendjét vagy a biztonságot veszélyezteti.
- Az istentiszteletre önként jelentkezők részvétele – az eltiltottakat, valamint a magánelzárást töltő elítélteket kivéve – nem korlátozható. A lelkésszel való ellenőrzés nélküli találkozás lehetősége azonban az istentisztelet látogatásától eltiltott, a magánelzárást töltő, illetve a biztonsági zárkában vagy részlegesen elhelyezett elítélttől sem tagadható meg.

A bv. intézet elősegíti a vallási közösségek szociális, karitatív, gondozói tevékenységét és az elítéltnak a szabadulásra való felkészítéséhez nyújtott szolgálatait.

Az elítéltek reintegrációjának elősegítése érdekében a bv. szervezet igénybe veszi a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét. A szabadidő hasznos felhasználása érdekében lehetőséget kell biztosítani a művelődésre, sportolásra, vallásgyakorlásra.

A pártfogó felügyelői és a lelkeszi tevékenység kapcsolódása

A szabadulásra felkészítés

A gondozási tevékenység keretében a bv. pártfogó felügyelő együttműködik a helyi önkormányzatokkal, a munkáltatókkal, az elítélt társadalomba való beilleszkedését elősegítő, karitatív tevékenységet végző civil szervezetekkel, vallási közösségekkel, valamint egyéb önkéntes közreműködőkkel.

Utógondozás

Az utógondozást az elítélt által megjelölt letelepedés helye szerint illetékes pártfogó felügyelő végzi, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, az elítélt társadalomba való beilleszkedését elősegítő, karitatív tevékenységet végző civil szervezetekkel, vallási közösségekkel, valamint egyéb önkéntes közreműködőkkel. Az elítélt szabadulását követő munkavállalásának és lakhatásának elősegítése érdekében a pártfogó felügyelő felméri a szabaduló elítélt befogadó környezete szerinti munkáltatókat, civil szervezeteket, vallási közösségeket, amelyek vállalják a szabaduló elítélt foglalkoztatásának, lakhatásának biztosítását.

Az elítéltek vallásgyakorlása

Az elítélt részére – a bv. intézet házirendjében meghatározott időben és módon – biztosítani kell a vallása gyakorlásával kapcsolatos, törvényben meghatározott jogainak gyakorlását. A bv. intézetben az elítélt az egyházi személlyel, a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjával, valamint az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által megbízott személlyel ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot. A kapcsolat felvételét bármely fél kezdeményezheti. Az elítélt kérelmezheti, hogy vallásának megfelelő élelmezésben részesüljön.

- A vallás gyakorlásának módja nem sértheti a fogvatartás rendjét és biztonságát. Vallási kegytárgyait az elítélt ékszerként, díszként vagy megkülönböztető jelként nem viselheti magán.
- Az elítélt részére lehetővé kell tenni, hogy véleményt nyilváníthasson kiskorú gyermeke vallási neveléséről, és azt a szülői felügyeletet gyakorló szülővel vagy a törvényes képviselővel közölhesse.
- A bv. intézet feladata az elítélt vallásgyakorlás rendjéről való tájékoztatása, az eseti programok időbeli meghirdetése.
- A biztonsági elkülönítésben lévő, a magánelzárást töltő, a biztonsági zárkában vagy részlegen, valamint a hosszuidős speciális részlegen elhelyezett elítélt kizárólag egyéni lelki gondozásban részesülhet.
- A vallási foglalkozásokon a különböző végrehajtási fokozatú elítéltek együtt vehetnek részt.

- Az ugyanazon büntetőeljárásban letartóztatottak is részt vehetnek vallási foglalkozásokon, ha a bv. intézet biztosítani tudja a rendelkezési jogkör gyakorlója által meghatározott elkülönítési szabályok maradéktalan betartását.
- A korábban leírtak szerint, a vallásgyakorlás céljára megfelelő helyiségről és annak alapvető berendezéséről a bv. intézet, az egyházi szolgáltatásokhoz szükséges vallási felszerelésekről a vallási közösség gondoskodik.
- A bv. intézetben vallási közösség által fenntartott könyvtár is működhet, amelyet az elítélt térítésmentesen vehet igénybe.
- Az elítélt vallási hovatartozására vonatkozó különleges adatokról a bv. intézet nem vezethet nyilvántartást, az ezzel kapcsolatos adatokról tájékoztatást nem adhat.
- Az elítélt kiskorú gyermekének vallási neveléséről való véleménynyilvánításához a bv. intézet soron kívüli látogatást biztosíthat, ezen a látogatáson az elítélten és hozzátartozóin kívül a felek kérelmére az egyház képviselője is részt vehet.
- Letartóztatott esetében figyelembe kell venni a rendelkezési jogkör gyakorlójának rendelkezéseit.
- A fogvatartottak vallási alapon működő részlegen („APAC” részleg) is elhelyezésre kerülhetnek.

Gyakorlati problémák a pandémia időszakában

A járványveszély időtartama alatt a bejáró missziós önkéntesek számára a bv. intézetekbe történő beléptetés és a foglalkozások megtartása mellőzésre került. A feladataikat részben a börtönlelkészek vették át, részben pedig digitális adathordozóra mentve, a börtönlelkészen keresztül eljuttathatják a bv. intézetek részére a tanítást, az evangelizációs foglalkozás és az igehirdetés anyagát. A rögzített dokumentumok zárt láncú televízió-rendszeren kerülnek lejátszásra 2020. március 14-e óta. A BvOrg felületen létrehozott almappában biztosítunk lehetőségeket a börtönlelkészek számára az általuk készített, összeállított videós anyagok megosztása, későbbiekben történő felhasználása érdekében.

Börtönlelkészek, egyházak szerepe a társadalom érzékenyítésében

A börtönlelkészek aktívan részt vesznek a társadalom érzékenyítésében, ezáltal a fogvatartottak sikeres reintegrációja szempontjából is fontos küldetést töltenek be.

A resztoratív igazságszolgáltatásban a társadalom érzékenyítése elengedhetetlen, a lelkészek több ponton is csatlakoznak ehhez a munkához:

- irányítják, koordinálják a bv. intézetekbe bejáró többi egyház, missziós önkéntes, vallási közösség munkáját,
- többen saját gyülekezettel, plébániával, parókiával rendelkeznek, kimaradás, rövid tartamú eltávozás során, a fogvatartottak több esetben találkozhattak a kinti gyülekezet tagjaival, közösen színi előadásokon, istentiszteleteken vehettek részt,
- a lelkészek közvetítenek a társadalmi helyreállító programokban, nem egy esetben vezették is a munkát (temető karbantartások, takarítások).

Részt vesznek az APAC programokban, a börtönlelkészeknek a korábbi években tartott továbbképzéseik tekintetében több előadás vonatkozásában is központi szerepet töltött be a téma.

Az együttműködési megállapodások közös elemei

A büntetés-végrehajtási feladatok teljesítését segítő börtönmissziók, egyházak, társadalmi szervezetek, alapítványok, illetve személyek tevékenységüket a vonatkozó jogszabályok és a bv. szervezettel kötött együttműködési megállapodások (központi és helyi) keretében végzik.

Az egyházi és karitatív szervezetek tevékenységükkel segítséget nyújtanak a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásában. A vallásgyakorlás, lelki gondozáson túlmenően rendszeresen szerveznek szabadulásra felkészítő tréningeket, foglalkozásokat, a rászoruló fogvatartottak részére segélycsomagokat küldenek, támogatják a családi kapcsolatok erősítését. A külsős szervezetek tevékenységének köszönhetően a fogvatartottak vallási és lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztása, annak kinyilvánítása és gyakorlása a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben maradéktalanul érvényesül.

A szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések esetében az érintett személyek és családtagjaik, hozzátartozóik krízishelyzetbe kerülhetnek. Sok esetben a családfenntartó börtönbe való bevonulása nehéz helyzetbe hozza az érintetteket.

Át kell strukturálni az addig megszokott életvitelt, új stratégiákat kell kidolgozni, meg kell szervezni a további életmenetet, gondoskodni kell arról, hogy a fogvatartott és környezete között ne szakadjon meg a kapcsolat. A felsoroltak hatékony elvégzése nem működhet önerőből, szükséges a külső segítség, szakember igénybevétele, bevonása

a folyamatokba. A nyomasztó lelki terhek elviselésében, a megfelelő megoldások megtalálásában, a vigasztnyújtásban kiemelt fontosságú szerephez jut a hit, a remény.

Az egyházi szervezetek, a lelkészek, a laikusok, a kellő empátiával rendelkező világi segítők, és az egyéb külső kapcsolatok szerepvállalása megsokszorozódik. Szerencsére a magyar társadalomban nagy számban megtalálhatóak az ilyen feladatokat önként vállaló missziók, személyek.

Összegzés

A fogvatartottakkal kapcsolatosan a börtönlelkészek által végzett vallási tevékenység és lelki gondozás fogalmát átfogóan értelmezve megállapítható, hogy az nem korlátozódhat csupán a klasszikusan kultikus eseményeken történő részvételre, hanem túlmutat azon, és a húsz év alatt kialakult gyakorlatnak köszönhetően kiterjed az egyéni életvezetést segítő, értékeket közvetítő foglalkozásokra, a személyes jellegű egyéni beszélgetéstől kezdve egészen a szabadulásra történő felkészítésig, majd a szabadultak utógondozásának támogatásáig.

A börtönlelkészek – együttműködve a társ szakterületekkel – kiemelt szerepet játszhatnak és játszanak a büntetés-végrehajtási célok megvalósulásában, továbbá sok esetben jól kiegészítik és támogatják a reintegrációs tisztek, vagy akár a pszichológusok munkáját is, hiszen foglalkozásukkal segítik a fogvatartottak lelki, mentális problémáinak feldolgozását, azok megoldását.

A bv. szervezet szakmai tevékenysége szempontjából a 20 éves múltra visszatekintő Börtönlelkészi Szolgálat működésének tapasztalatai egyértelműen pozitívak, hiszen a lelkészek hozzájárulnak a börtönártalmak csökkentéséhez, reményt és vigaszt nyújtanak, valamint kiutat mutatnak a hozzájuk forduló fogvatartottak számára, növelve mindezekkel a szabadulás utáni visszailleszkedési esélyeket is.

Felhasznált irodalom

Hajdú Miklós (2006): A börtönpasztoráció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle 2006/1., p. 33-36.

Vári Krisztina (2008): A börtönlelkészség hét éve Magyarországon. Börtönügyi Szemle 2008/1., p. 48-62.

Veres András

A BÖRTÖNPASZTORÁCIÓ TEOLÓGIAI DIMENZIÓI

20 ÉVES
A BÖRTÖNLEIKÉSI
SZOLGÁLAT
KONFERENCIA

„Börtönben voltam, és fölkerestetek.”¹

Tisztelt Konferencia!

Valószínűleg még a nem hívő emberek is ismerik Jézus idézett szavait. Ezen feltételezésem miatt is ért meglepetésként néhány évvel ezelőtt a kérdés, amelyet egy különben néha templomba is járó ismerősömtől kaptam: „*Miért jártok ti a börtönbe az elítéltekhez? Mit vártok tőlük?*” Éppen arról folyt köztünk a beszélgetés, hogy karácsony alkalmából misézni voltam a börtönben a fogvatartottak számára. A beszélgetésünk – mivel az illető nagyon érdeklődőnek bizonyult – messzire vezetett. Csak néhány mondat erejéig szeretném ezt itt összefoglalni, talán ezek is segíthetik annak megértését és megértetését, miért is végez az egyház börtönpasztorációs szolgálatot. A teljesség igénye és részletes kifejtés nélkül, csak villanásszerűen néhány teológiai szempontra hívom fel a figyelmet.

Mindenekelőtt arra utalnék, hogy – bár a jézusi idézet szellemében önmagában is tiszteletre méltónak tartjuk ezt a cselekedetet – az egyház nem pusztán humanitárius, emberbaráti szempontból foglalkozik a börtönben fogvatartottakkal. Ha ugyanis csak ezt végezné, akkor szükségtelen lenne a szolgálatunk, hiszen az e fajta filantróp cselekedetet bárki meg tudná tenni, nem kellene a jelen „paphiányos” időszakban erre lelkipásztori erőt és időt fordítani.

Mi, hívő emberek valljuk, hogy a méltányos büntetés kiszabásán túl szükség van a bűntől való szabadításra is. Jézus mondja János evangéliumában a vele vitatkozóknak: „*Bizony, bizony, mondom nektek, aki bűnt követ el, az rabszolgája a bűnnek*”². Sőt, arra is fel kell figyelnünk, hogy Jézus földi életében valahányszor gyógyított, mindig a bűntől való szabadításra is utalt: „*Menj, de többé ne vétkezzél*”³. Ezért a börtönben szolgálatot teljesítő lelkipásztornak elsődleges gondja a bűntől való szabadítás. Ezt nem tehetjük másként, minthogy Isten minden ember felé kiáradó irgalmas szeretetét hirdetjük. Ez – tapasztalatból tudom – a börtönben még nehezebb feladat, mint a börtönön kívül,

1 Mt 25,36

2 Jn 8,34

3 Jn 8,11

bár ott sem mindig könnyű. Ugyanis az elítéltek legtöbbször igazságtalannak érzik a rájuk kiszabott büntetés mértékét, ha nem egyenesen teljesen alaptalannak tartják azt. Csak nagyon nehezen lehet elvezetni őket a bűn belátására.

Viszont szeretném megjegyezni, hogy még ez sem lenne feltétlenül lelkipásztori feladat, hiszen ezt egy alaposan elvégzett bűnvádi eljárás is meg tudja tenni. Helyesebben, meg tudná tenni, ha nem azzal kellene szembesülnie az eljárásban résztvevő ügyészeknek, ügyvédeknek és bírának, hogy az elkövetők többségéből azért hiányzik a bűn beismerése, mert nincs egy helyesen kialakított, megfellebbezhetetlen értékrendjük. Ez pedig korunk szabadelvű, a bűnt is relativizáló szemléletmódjának a következménye. Éppen ezért válik már a bűn beismertetése is lelkipásztori feladattá.

Viszont ez elhanyagolhatatlanul szükséges nemcsak a bűnüldözés és a társadalmi rend fenntartása végett, hanem a bűnelkövető egészséges önértékelésének és helyes értékrendjének kialakítása miatt is. Csak ez eredményezhet szabadulást a bűntől és indíthatja el az élet teljes megújítását. Ezt viszont csak mélyen empátikus, lelkipásztori gyöngédséggel lehet eredményesen tenni. Erről írt Ferenc pápa a nemrégiben közzétett, *Patris corde (Atyai szívvel)* kezdetű Szent Józsefről írt buzdításában: „A Gonosz arra készítet, hogy negatívan ítéljük meg esendőségünket, a Lélek azonban gyengéden napvilágra hozza azt. A gyengédség a legjobb módja annak, hogy megérintsük azt, ami törékeny bennünk. A másikra mutogatás és a másik megítélése igen gyakran annak a jele, hogy képtelenek vagyunk elfogadni magunkban saját gyengeségünket, saját gyarlóságunkat ugyanazon a területen. Csak a gyengédség ment meg bennünket a Vádló működésétől (vö. Jel 12,10). Ezért fontos, hogy találkozzunk Isten irgalmával, különösen a kiengesztelődés szentségében, az igazság és a gyengédség megtapasztalásával. Paradox módon a Gonosz is elmondhatja nekünk az igazat, de ha megteszi, azt azért teszi, hogy elítéljen bennünket. Tudjuk azonban, hogy az Istentől származó Igazság nem elítél, hanem befogad, átölel, támogat bennünket, és megbocsát nekünk. Az Igazság mindig úgy mutatkozik meg előttünk, mint a példázatban szereplő irgalmas Atya (vö. Lk 15,11-32): elénk jön, helyreállítja méltóságunkat, talpra állít, ünnepet rendez nekünk, azzal a megokolással, hogy »ez a fiam halott volt, de életre kelt, elveszett, de megkerült«⁴.

S itt jelentkezik a börtönpasztorációs szolgálatunknak egy következő válasza a „miért”-re, miért is járunk az elítéltek lelki gondozására. A bűntől való szabadulás csak a Krisztus által adott kiengesztelődés szentségében, a szentgyónásban lehetséges. Ha sikerül elvezetni a fogvatartottat a bűn belátására, majd a bűnbánatra, akkor lehetséges nyílik a szentségi feloldozásra, amelyet a pap szavai által nyerhet el Istentől. Nincs itt időnk ennek további kifejtésére, de igazán megrendítő megtéréseknek lehetünk a tanúi egy-egy alkalommal, a nem látványos életmegújítások pedig nagyon gyakoriak. Szinte

4 Lk 15,24 (PC 2.)

elemi erővel tör felszínre a bűnbánó ember szívéből az elégtétel vágya: szeretne valami jót tenni, amivel enyhítheti a bűn okozta fájdalmat. Ez az igazi bűnbánó szeretet gyümölcse. Ez jó a bűnbánó személynek, de jó a társadalomnak is, hiszen amennyiben a bűnnek van társadalmat romboló hatása, az elégtételnek is az egész közösséget építő ereje van.

Köszönet mindazoknak, akik a börtönpasztorációs szolgálatot végzik, vagy akik önkéntes segítőként ebben őket támogatják. Nem kevésbé köszönet a magyar Kormánynak, hogy erre a lelki szolgálatra lehetőséget ad, s nem utolsó sorban ezt anyagilag is támogatja. Köszönet e konferencia megszervezőinek is, hogy ezzel az eseménnyel is felhívják a társadalom figyelmét erre a rejtve, csöndesen végzett, nagyon fontos egyházi szolgálatra.

Isten áldása kísérje e szolgálat tagjait!

Stift Zoltán

BÖRTÖNLELKÉSKÉNT A KÖZJÓ SZOLGÁLATÁBAN

A Börtönlelkészi Szolgálat 20. évfordulója alkalmából először szeretnék néhány mondatot írni e szolgálat teológiájáról Sziénai Szent Katalin egyházdoktor tanításának és életpéldájának fényében, valamint ebből néhány, a börtönpasztoráció jövőjét is érintő lelkiségi következtetést levonni. Ezt követően saját tapasztalataim tükrében arra a kérdésre keresem a választ, hogy mi a börtönlelkészi identitás lényege.

Sziénai Szent Katalin – akit II. János Pál pápa 1999. október 1-jén Európa védőszentjévé nyilvánított – az Egyház egyik legnehezebb korszakában, a XIV. századi egyházszakadás idején élt, amikor két pápája volt az Egyháznak, és a hivatalos, „az igazi pápa” Rómából Franciaországba, Avignonba menekült. Sziénai Szent Katalin viszont azt a feladatot kapta a Gondviseléstől, hogy Róma püspökét Avignonból visszahívja saját „szolgálati helyére”, Rómába.

Megrendítő kép rajzolódik ki előttünk, amikor felidézük, hogy a pápa engedelmeskedik ugyan a Szent Katalin által kapott isteni felszólításnak és 1376. szeptember 13-án elindul Rómába, de út közben elbizonytalanodik. És akkor Genovában, éjnek idején, inkognitóban keresi fel Katalint, majd egy hosszú beszélgetés után megerősödve indul tovább, dacolva tanácsadóival, akik saját kényelmüket és biztonságukat inkább tartották szem előtt, mint az emberek üdvösségéért fáradozó Egyház igazi érdekeit. Isten megfejthetetlen akaratából a gyenge nő, Szent Katalin lett a szikla támasza, az Egyház szabadságának védelmezője bölcs szóval és bátor tettel.

Szent Katalin akkor is segítségére volt a legkiszolgáltatottabbaknak, amikor emiatt kegyetlen rágalmak érték. Volt, hogy éppen az, a visszataszító betegsége miatt mindenki által elhagyott asszony rágalmazta meg, akit önzetlenül és hőiesen ápolt. Egy alkalommal pedig saját szerzetes társai kérték számon, hogy miként adhatta oda egy fagyoskodó koldusnak a köpenyét, és mutatkozhatott így – köpeny nélkül – illetlen öltözetben. Válasza az volt: inkább járjak köpeny, mint szeretet nélkül.

Az egyházak és a büntetés-végrehajtás közös ünnepén talán mégis annak, az 1375. június 4-ei jelenetnek a felidézése a legidősebb, melyet Francesco Messina dombormű

sorozatának¹ egyik képe is ábrázol: Katalin a halálra ítélt Niccolò di Tuldo mellett térdel, akinek nem csak szavaival adott vigasztalást, de arra is vállalkozott, hogy – az elítélt kérésére – mindhalálig mellette maradjon, hogy az örök élet reményét ébren tartsa benne.

Az örök élet reményének ébren tartása a börtönlelkész hivatása is.

A remény hírvivőiként pedig a közjó munkásaivá is leszünk, azé a közjóé, amelynek előmozdításáért a büntetés-végrehajtás is dolgozik.

A közjó az a rend, mely biztosítja az emberhez méltó teljes élet lehetőségét, a kibontakozást a társadalom minden egyes tagja számára, tehát legvédtelenebbeknek, vagy akár „leghaszontalanabbnak” is. S valóban: a közjó érdekében végzett munkaként határozható meg az egész igazságszolgáltatás rendszere, ennek összefüggésében nyer erkölcsi értéket a társadalmat veszélyeztető, a másik embert sértő magatartás törvényes büntetése is. A közjó azonban nem csupán a közbiztonság védelmét, az anyagi javak igazságos elosztását, az egészség megőrzését, a gazdasági élet gyarapodását, hanem a teljes élet és az örökkévalóság felé tartó élet kibontakozásának lehetőségét is jelenti. Ezért a közjó előmozdításában – sajátos hivatása szerint – a társadalom minden tagja részt vesz: művészek, katonák, tanárok, iparosok, földművesek, egészségügyi dolgozók stb. A büntetés-végrehajtás sajátos hivatása – az állam illetékes szerveivel és az egész társadalommal együttműködve – azon dolgozni, hogy a közjót sértő magatartásformák ne kapjanak szabad utat a társadalomban, illetve a korábban ilyen magatartást tanúsítók a jövőben minél inkább motiváltak és alkalmasak legyenek részt vállalni a közjó építésében. Ennek értelmében a jó büntetés-végrehajtás nem csak kivonja a társadalomból az elítélteket egy bizonyos időre, de megalapozott reményt is ébreszt bennük az ún. reintegrációra, és e remény beteljesüléséhez hozzá is segíti őket.

Az Egyháznak az a küldetése, hogy Istennek, minden igazi jó forrásának a nevében képviselje a közjó transzcendens is nyitott eszményét, azt az eszményt, mely Isten és a felebaráti szeretet egyetemes parancsából következik, és amely nem csak egy-egy kivételezett ember, vagy csoport, hanem minden ember számára megnyitja a Teremtő által neki juttatott ajándékok kibontakoztatásának lehetőségét. A közjó iránti reményteljes elkötelezettség alapozza meg tehát azt az együttműködést, mely a büntetés-végrehajtás és a Börtönlelkészi Szolgálatban résztvevő egyházak között volt az elmúlt 20 évben, van most és okkal bízunk abban, hogy lesz a jövőben is.

¹ Szent Katalin említett reliefe Rómában, a most XXIII. János pápáról elnevezett téren található az Angyalvár lábánál. A szobor, ill. dombormű sorozat 1962-ben készült, és még abban az évben, április 30-án adták át bíborosok és más egyházi személyek, valamint Róma, Sziéna és Firenze világi vezetőinek jelenlétében. XXIII. János pápa üzenetét Cento bíboros olvasta föl.

Ami a múltat illeti – Sziénai Szent Katalin tanításából merítve – a hála fontosságát szeretném hangsúlyozni. Ő mondja, hogy a hálátlanság kiszárítaná bennünk a szeretet forrását. Szeretet nélkül pedig nem csak a közjó szolgálatában végzett közös munkánk vesztene el lendületét, de az egész életünk értelme is megkérdőjeleződne. Ezért is fontos, hogy köszönetet mondjunk azokért az ajándékokért, melyeket a most is dolgozó, vagy már visszavonult, ill. a földi életből elköltözött börtönlelkészek kaptak és adtak tovább. Meg kell látnunk sokak őszinte és áldozatos fáradozását, akik hozzájárultak a Börtönlelkéshi Szolgálat létrejöttéhez és két évtizedes működéséhez. Ezért, és nekik is hálásnak kell lennünk. Deo gratias! Köszönet mindenkinek mindenért.

A jelenben a türelem jelentőségét kívánom hangsúlyozni. Most, a koronavírus-járvány idején, most, amikor az időközben megváltozott társadalmi és jogi környezet miatt még vannak megválaszolásra váró kérdések a lelkészek jogi státuszával kapcsolatban is, különösen szükségünk van a türelemre, mely erényről Sziénai Szent Katalin azt tanítja, hogy nélküle a szeretet halott.

A jövőre nézve pedig a remény erényét kérem és kívánom mindannyiunknak. A testileg törekeny Katalin példája is arra a reményre hív, melynek alapja nem a saját erőnkbe, ügyességünkbe, felkészültségünkbe vetett hit, hanem a Gondviselő Isten iránti bizalom. Arra a természetfölötti reményre gondolok, mely nem csak a Börtönlelkéshi Szolgálat gyümölcsöző folytatásának feltétele, de a rákbízottak felé továbbítandó üzenet lényege is. Nagy kísértés most a reménytelenség az egész világon. A börtönökben élők számára pedig különösen, hiszen ők elítéltetésükkor a társadalom részéről „hivatalos értesítést” kaptak arról, hogy – legalábbis egy bizonyos időre – nincs szükség rájuk a szabad világban. Ők talán éppen a lelkész szavaiban, vagy „csak” pusztán jelenlétében tapasztalják meg a szükséges bátorítást, hogy el ne csüggedjenek. De minket is megérinthet hasonló kísértés pl. a szabaduló fogvatartottak életkilátásait ismerve, az újra és újra visszatérő elítéltek sorsát látva. Talán elbizonytalanodunk mi magunk is, hogy van-e értelme a társadalmi közjó elmozdítását, a fogvatartottak beilleszkedését célzó fáradozásunknak. A válasz: igen, van. Különösen akkor lehet ez meggyőződésünk, ha Szent Katalin tanításából elfogadjuk azt a tételt is, miszerint Isten nem a földi eredményeket értékeli, hanem „csak” a hűséget, azaz a kitartást² abban a szép munkában, melynek elvégzéséhez a vágyat³ ő maga oltotta belénk.

Saját életutam két évtizedes papi szolgálat után vezetett a börtönbe. Bár az eddig elmondottakból is jól látszik, hogy a büntetés-végrehajtás mennyire fontos szolgálat a társadalom javára, mégis szállóige az e területen dolgozók körében, hogy senki sem

2 Csak a „kitartás nyer koronát, az elkezdés nem”. Vö. 107. levél, Sziénai Szent Katalin: Lettere, U. Meattini gondozásában, Paoline kiadó, Róma (1987)

3 Vö. Guliana Cavallini: «Caterina madre e maestra delle anime. Le virtù», in „L'albero della carità”, XV. évfolyam (1964), 2. szám, p. 14-17.

álmodik gyermekként erről a munkáról, s nem jellemző, hogy fiatalon azt terveznék, hogy itt tevékenykedve leszünk hasznára másoknak. Ezt a hivatást én sem kerestem, hanem a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben jelentkező igény nyomán kaptam egyházi előjáróimtól. Nyolc évvel ezelőtt úgy látszott, hogy a rajzos evangelizációval – amit papi hivatásomon belüli hivatásomnak nevezhetek – jobban összeegyeztethető a büntetés-végrehajtás keretei között végzendő lelkipásztori munka, mint a jelenlegi plébániarendszer valamely egységének ellátása az arra jellemző kiszámíthatatlansággal, a valódi lelkipásztori munkától olykor idegen szervezési, gazdasági és adminisztratív feladatok elvégzésével.

A magyarországi katolikus egyház paphiánnyal küzd. Ez a hiány elsősorban nem az igazi lelkipásztori szolgálatot igénylő hívek számához képest, mint inkább az évtizedekkel korábbról maradt, illetve a 90-es évek után még szerteágazóbbá váló struktúrák működtetési nehézségei miatt vált égetővé. 20 évvel a Börtönlelkészi Szolgálat újra-indulása után látszik, hogy a katolikus Egyház egyre kisebb számban tud felszentelt papokat a börtönpasztorációra felszabadítani. Jelenleg Magyarországon az állam és az egyházak között érvényes megállapodások értelmében a büntetés-végrehajtási intézetek börtönlelkészeit az izraelita, az evangélikus, a református és a katolikus egyház delegálja. A papság említett, viszonylagos kis létszáma miatt azonban a büntetés-végrehajtás lelkészi szolgálatára katolikus részről sok olyan világi, vagy diakónussá szentelt lelkipásztori munkatárs kap megbízatást, akik elsősorban a felszentelt papság „szent szolgálatát” előkészíteni, segíteni hivatottak. Utóbbiak tevékenysége a fogvatartottak lelki gondozása szempontjából természetesen ugyanolyan fontos, mint ahogy a börtönök falain kívül is nélkülözhetetlen és gyümölcsöző a felkészült és elkötelezett lelkipásztori munkatársak egyházas szellemben végzett munkája. Ugyanakkor a fogságot szenvedő, vagy halálra ítélt emberek körében végzett lelkipásztori munka évszázados hagyományai szerint az a szentségi gyóntatás és a szentmise bemutatása köré szerveződő, sajátosan papi feladat volt.

A büntetés-végrehajtás oldaláról nézve viszonylag könnyen definiálható a lelkészi szolgálat. A lelkészeket küldő egyházak szempontjából is elég világos a küldetés lényege. A két megközelítés, a világi és egyházi értelmezés esetleges eltérései a közjó fogalmában feloldást nyernek. A bv. lelkész szempontjából azonban továbbra is kérdéses lehet megtalálni saját hivatásának középpontját. A mindennapi munkavégzés fő rendező elve ugyanis eltérő lehet a felekezeti hovatartozás, illetve az adott egyházi közösségen belül viselt, különböző felelősséggel járó, más és más „szerep” szerint.

Nyilvánvaló, hogy én leginkább a katolikus pap néző- és álláspontjából tudom megválaszolni a börtönlelkészi identitás kérdését. Inkább személyes tapasztalat, mint elvi megfontolások alapján írom, hogy egy pap számára a börtönlelkészi életforma és tevékenység – lényegét tekintve – nem különbözik attól, amit bármi más

élethelyzetben él és tesz. A papi „munka” lényege ugyanaz, akár plébánosként, akár kórház-, tábort vagy iskolalelkészként, sőt, akár akkor is, ha a papi szolgálat külső gyakorlásától megfosztott állapotban „dolgozik” a katolikus lelkipásztor. Lénárd Ödön,⁴ börtönviselt szerzetes paptól személyesen ezt tanulhattam, és a különböző egyházi megbízatásaim teljesítése során magam is tapasztalhattam. A római katolikus pap e hivatás elfogadásakor az Egyházban sajátos „atyai”, a földi lét tér- és időbeli korlátait átlépő szolgálatot vállal. E szolgálat inkább létmód, mint tevékenység. Ezért és ebben az értelemben írom, hogy a börtönlelkészi identitás számomra nem különül el attól a lelkipásztori identitástól, amely egy bizonyos, józan küldetéstudatból táplálkozó önazonosság: az egyház egy, kicsi tagjának identitása.

Írásom zárásaként és kicsit összefoglalásképpen szeretnék megemlékezni arról, hogy mind a fogvatartott, mind a büntetés-végrehajtásban dolgozó emberek részéről nagyobb nyitottságot tapasztalok, mint, amit korábban a börtön falain kívül gyűjtött lelkipásztori sikerek és kudarcok alapján remélni mertem. A börtönlelkészként végzett szolgálat mindennapjai – a lelki beszélgetések, a közös imádságok, de még az olykor felületesen tűnő rövid találkozások is – a lelkipásztori lét értelmét tanítják számomra. A pap jelenléte iránti őszinte igény olyan motiváló tapasztalat a lelkész számára, amely tovább segíti őt abban, hogy segítségére legyen azoknak, akik a segítségét igénylik.

4 Lénárd Ödön piarista szerzetes pap, gimnáziumi tanár. Budapesten született, 1911. szeptember 11-én. Fiatalok csoportjait tanította a hit igazságaira, a keresztény világnézetre és erkölcsi magatartásra.

Várkonyi Zsolt Kristóf – Rutkai Kata – Szabó Martin

„HITÉVEL SZOLGÁL, TETTÉVEL NEVEL” – GONDOLATOK A 20 ÉVES BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLATRÓL

20 ÉVES
A BÖRTÖNLELKÉSZI
SZOLGÁLAT
KONFERENCIA

Bevezetés

A szabadulásra való felkészítés részét képezi a megtisztulás és a lelki szabadulás, amelyekhez nélkülözhetetlen a börtönlelkészek munkája, akik tevékenységükkel hozzájárulnak a büntetésüket töltők személyiségfejlesztéséhez, támogatást nyújtanak a családok összetartásához, a társas kapcsolatok megerősítéséhez.

A Börtönlelkészi Szolgálat tagjai munkájukat ökumenikus szellemben, a felekezeti önállóságot tiszteletben tartva végzik, együttműködve az egyházakkal és az alapítványokkal a büntetés-végrehajtási szervezet törvényben meghatározott, önként vállalt feladatainak megvalósításában. A börtönlelkészek kitüntetett szerepet töltenek be az elítéltek krízishelyzeteinek, gyászának feldolgozásában, az egyéni és közösségi lelkigondozás, az életismereti, a valláserkölcsei oktatások, valamint a fogvatartottak kérésére egyéb egyházi szolgáltatások elvégzésében.

Konferencia a 20 éves Börtönlelkészi Szolgálatról

A büntetés-végrehajtási szervezet 2021. április 29-én, online konferencia megrendezésével ünnepelte meg a Börtönlelkészi Szolgálat újjáalakulásának 20. évfordulóját.

Az eseményen az alábbi elismerések kerültek kiosztásra:

Magyarország belügyminisztere

a Börtönlelkészi Szolgálat 20 éves jubileuma alkalmából,
a büntetés-végrehajtás célkitűzéseinek megvalósítása terén kifejtett kiemelkedő
tevékenysége elismeréséül

Miniszteri Elismerő Oklevelet adományoz

AKLAN BÉLA SÁNDOR úrnak,

a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészének,

JÁNOSA ATTILA úrnak,

a Győr-Moson Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészének,

MÉSZÁROS BARNA PÉTER úrnak,

a Hajdú-Bihar Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészének,

SCHÖNBERGER ANDRÁS úrnak,

a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészének,

VIRÁGH GYÖRGY úrnak,

a Békés Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészének,

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka

a Börtönlelkészi Szolgálat 20 éves jubileuma alkalmából

a büntetés-végrehajtási szervezet céljainak megvalósítása érdekében a fogvatartottak lelki gondozása terén kifejtett áldozatos tevékenysége elismerésül a

„Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett”

„BRONZ” fokozatát adományozza

SZÉNÁSI JONATHAN SÁNDOR úrnak,

a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészének,

EGYÉB JUTALOMBAN

részesíti

DR. STIFT ZOLTÁN urat,

a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészét,

ERDÉLYI CSABA urat,

a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészét,

NAGY IMRE urat,

a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészét,

PÁL TAMÁS urat,

a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészét.

A határozatokat és a parancsokat aláírta:

DR. PINTÉR SÁNDOR

Magyarország belügyminisztere

DR. TÓTH TAMÁS büntetés-végrehajtási vezérőrnagy

a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka

Részletek a „20 éves a Börtönlelkészi Szolgálat” című konferencia előadásaiból

Schmehl János bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettesének korábban olvasható köszöntője mellett az alábbi előadásrészletek hangzottak el az ünnepi rendezvényen.

Dr. Németh Emma – a kormányzati szervek és az egyházak közötti kapcsolatok koordinációjáért felelős miniszteri biztos

„A járványhelyzet bizonyos értelemben mindannyiunkat bezárt. Irodáinkba, lakásainkba, számítógépeink képernyője elé. Sokan közülünk szorongást, hangulati nyomottságot, haragot, reménytelenséget, ingerültséget élnek át, kimutathatóan romlik az emberek mentális és pszichés állapota, tűrőképessége. A karanténból talán kicsit könnyebben együtt tudunk érezni a fogvatartottakkal és a börtönlelkészekkel. Ebből a tapasztalatból lehetőségünk van rátekinteni arra is, mennyire fontos, hogy a fogvatartottak számára elvigyük isten irgalmas szeretetét, a szabad vallásgyakorlás révén biztosítsuk a lelki szabadságot, megerősítsük őket emberi méltóságukban, értékességükben.”

„Ferenc pápa „Az irgalmasság arca” kezdetű enciklikájában felhívja a figyelmet arra, hogy az igazságosság nemcsak a törvényt érvényesítő jogrend megalapozását követeli meg, hanem azt is, hogy mindenkinek megadjuk azt, ami neki jár, hogy felkínáljuk a bűnösöknek Isten megbocsájtását és az üdvösséget. A törvény megtartása nem akadályozhatja az emberi méltósággal összefüggő szükségletek iránti figyelmességet – int a pápa.”

„A vallás lényegéhez tartozik a kapcsolat. Kapcsolat Istennel, az emberekkel és kapcsolat önmagunkkal. A börtönlelkész a kapcsolat helyreállítását segíti, amikor elvárások nélkül, Isten szeretetét és megbocsájtását közvetítve odaáll a fogvatartott mellé. Ez a tapasztalat – ahogyan Ferenc pápa fogalmaz: „a megbocsájtás gyengédségének tapasztalata” – vezethet el a megtérésre.”

Kovács Mihály – bv. ezredes, szolgálatvezető

„A közös munka eredményeiről megemlékezve a büntetés-végrehajtási szervezet nevében tisztelettel köszöntöm a 20 éves Börtönlelkészi Szolgálatot.

A húsz év nagy idő. Néhány percben összefoglalni azt, hogy ez alatt az időszak alatt mi minden történt, szinte lehetetlen vállalkozás lenne. De egyébként sem voltam könnyű helyzetben, amikor azon gondolkodtam, hogy miképpen fogjunk hozzá a konferencia megszervezéséhez.

Mindenekelőtt azon gondolkodtam, hogy milyen frappáns jelmondatot lehetne találni, ami illik a Börtönlelkészi Szolgálathoz, ami segít megalapozni a konferenciának a mottóját. Aztán egyszer csak rátaláltam Máté Evangéliuma 25. fejezetének 35. versére, melyben ott szerepel az a mondat, hogy „fogoly voltam, és eljöttetek hozzám”. Azt gondolom, hogy ez mindenki számára egyértelművé teszi, hogy miről is szól a Börtönlelkészi Szolgálat.”

„A börtönlelkészek nem csupán az egyes ünnepek megemlékezésében, a kultikus, szakrális eseményekben való részvételük során állnak helyt. A tevékenységük előbbieken jóval túlmutat, kiterjed a fogvatartottak terheinek oldására, a vigasz nyújtására, a feszültség és a stresszhelyzet enyhítésére, az indulatok mérséklésére, a fogvatartottak közötti és a családi kapcsolatok javítására, a megbocsátásra ösztönzésre.”

Dr. Veres András – elnök-püspök, Magyar Katolikus Püspöki Konferencia

„De mi, hívő emberek, valljuk, hogy a méltányos büntetés kiszabásán túl szükség van a bűntől való szabadításra is. Jézus mondja János evangéliumában a vele vitatkozóknak: „Bizony, bizony, mondom nektek, aki bűnt követ el, az rabszolgája a bűnnek”. Sőt, arra is fel kell figyelniünk, hogy Jézus földi életében valahányszor gyógyított, mindig a bűntől való szabadításra is utalt. „Menj, de többé ne vétkezzél”. Ezért a börtönben szolgálatot teljesítő lelkipásztornak elsődleges pontja a bűntől való szabadítás.”

„Éppen ezért válik már a bűn beismertetése is lelkipásztori feladattá, viszont ez elhanyagolhatatlanul szükséges nemcsak a bűnüldözés és a társadalmi rend fenntartása végett, hanem a bűnelkövető egészséges önértékelésének és helyes értékrendjének a kialakítása miatt is. Csak ez eredményezhet szabadulást a bűntől és indíthatja el az élet teljes megújítását. Ezt viszont csak mélyen empatikus, lelkipásztori gyöngédséggel lehet eredményesen tenni.”

„Szinte elemi erővel tör felszínre a bűnbánó ember szívéből az elégtétel vágya. Szeretne valami jót tenni, amivel enyhítheti a bűn okozta fájdalmat. Ez az igazi bűnbánó szeretet gyümölcse. Ez jó a bűnbánó személynek, de jó a társadalomnak is, hiszen amennyiben

a bűnnek van társadalmat romboló hatása, az elégtételnek is az egész közösséget építő ereje van.”

Balog Zoltán – püspök, Zsinat lelkészi elnöke, Magyarországi Református Egyház

„Nagyon sokat léptünk előre, már értjük egymást. Annak idején úgy éreztük, hogy az egyház világából érkezve idegen test vagyunk az állami intézményrendszerekben, most meg a megszólalásokban nem is biztos, hogy meg lehetne különböztetni – ha nem lennének ott a címek – azt, hogy ki is beszél az egyház, és ki az állami szolgálat nevében.”

„Nem mossuk el azt, hogy a bűn az egy jogi kategóriaként elítélendő, büntetendő dolog és le kell tölteni érte a büntetést. Ha valaki egy ilyet elkövet, annak vállalnia kell a következményeit, de előlött, ezalatt, emellett és ebben ott van az a közös kiindulópont, hogy mindannyian bűnösök vagyunk és a bűnösök között első vagyok én. Ezt akkor ismerjük fel, amikor átéljük a megváltás csodáját, tehát a jogi és az antropológiai kategória itt van egymás mellett és egymásra hatással tud lenni. Hiszen a büntetésnek az egyik nagyon fontos célja a visszavezetés, a reintegráció, és ez a keresztény ember szemléletéből következik, hogy a törvénynek nem az a célja, hogy megsemmisítse azt, aki törvényt szegett, hanem az, hogy arra az útra vezesse, ahol már többé nem kell törvényt szegnie.”

Dr. Fabiny Tamás – elnök-püspök, Magyarországi Evangélikus Egyház

„Ebben a történetben Pál és Szilász tehát éjszaka, éjjélkor tart istentiszteletet, és ez felidézi bennem azt, amit Pál apostol egy helyen úgy mond, hogy alkalmas és alkalmatlan időben kell hirdetni az igét. A börtön az látszólag alkalmatlan idő, alkalmatlan hely és mégis nagyon hatékony, Isten itt is tud munkálkodni, sőt, sokszor itt tud csak igazán munkálkodni.”

„Ezek a bibliai történetek tehát meglevenednek és a csattanó ebben a Cselekedetek könyve történetben pedig az, hogy földrengés támad. Pál és Szilász, miután imádkozik, kimehetne, megszabadulhatna, de megvan bennük az a tartás – mert hívő keresztyének –, hogy nem akarnak elsunnyogni, nem akarnak egy börtönből úgy kimenni, hogy váratlan lehetőséget kapnak a földrengés következtében és elszaladnak onnan, hanem ott maradnak. És akkor érkezik a börtönőr, aki látja, hogy a földrengés következtében leestek a bilincsek az ajtóról, biztos benne, hogy megszöktek a foglyok, már előveszi a kardját, hogy végezzen magával, hiszen nem tud elszámolni ezekkel a foglyokkal, és akkor rákiált Pál apostol, hogy „ne tégy kárt magadban, itt vagyunk, nem szöktünk meg.”

„Ez példa arra, hogy a keresztény fogoly az tisztességes...”

Heisler András – elnök, Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége

„A rendszerváltást követő években kialakított Börtönlelkészi Szolgálat alig 20 éves múltra tekint vissza. Létrehozásával egy komoly működési hiányt sikerült pótolni, mert mi, akik ebben az online térben a kétdimenziós személytelen rettenetében élünk, mégis a fantasztikus lehetőségével ma is összegyűltünk, mindannyian tudjuk, hogy a vallás nem a múltunk tiszteletreméltó relikviája, se nem egy múzeumi tárgy, hanem kortárs ajánlat arról, hogyan éljünk, mi az, ami igazán fontos nekünk, hol találjuk meg korunk egyre bonyolultabbá váló világában az igazi értékeket.”

„A bv. szerv önmagában sokszor kevés. Tudjuk ezt jól, hiszen mindenhol a világban, a börtönökben a további kriminalizálódás esélye létező jelenség. A bibliai történetek mélyebb elemzéséből szinte egyenesen levezethető az a börtönlelkészi híd, amelyik közvetítő a börtön fegyelmező intézménye és a bűnösök számára fenntartott remény, vagyis a megtérés reménye között. A megtérésnek elengedhetetlen része a tettek következményeinek felvállalása.”

„Maimonidész szerint nem szabad felemlíteni a megtértek bűnös múltját, megszégyeníteni vele őket, el kell hinni, hogy még életükben más emberré lettek, hogy nem azonosak egykori önmagukkal, miközben tudniuk kell, felelősek a múltjukért. Semmiképpen nem nekünk kell önigazolón számon kérnünk őket, s talán ezen a ponton kapcsolódik a polgári világ az Önök feladatához, mert nekünk, börtönön kívülieknek adatott meg: megteremteni a börtönön kívüli megbocsájtást, a befogadás társadalmát, miközben nekünk is van okunk önvizsgálatra, és így reményünk is a megtérésre.”

Dr. Stift Zoltán – r. katolikus börtönlelkész, a börtönlelkészek koordinációs vezetője

„... Nekünk is, börtönlelkészeknek – meggyőződésem szerint – ez a hivatásunk, az örök élet reményének az ében tartása. A remény hírvivőiként pedig – és ez egy fontos gondolat a részemről, amit szeretnék hangsúlyozni – a közjó munkásai is leszünk. Azé a közjóé, amelynek előmozdításáért a büntetés-végrehajtás is dolgozik. Itt van a kapcsolódás, amire szeretném ezzel a kis megfontolással felhívni a figyelmet.

A közjó az a rend, mely biztosítja az emberhez méltó teljes élet lehetőségét, a kibontakozást a társadalom minden tagja, a legkisebbek, leggyengébbek, a „leghaszontalanabbak” számára is. Utóbbi kifejezést nyilván idézőjelbe téve mondom.

Valóban, a közjó érdekében végzett munkaként határozható meg például az egész igazságszolgáltatás rendszere. Ennek összefüggésében – tehát a közjóért végzett munka értelmében – nyer erkölcsi értéket a társadalmat veszélyeztető, a másik embert sértő magatartás törvényes büntetése.”

Részletek a börtönlelkészek által írt tanulmányokból

A konferenciát követő időszakban a Börtönügyi Szemle főszerkesztőjének felkérésére a büntetés-végrehajtási intézetek lelkészei rövid, személyes hangvétellő tanulmányokat küldtek tevékenységükről, munkájukról. Az ezekből készült válogatást az alábbiakban közöljük.

Andrics Máté

Andrics Máté, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön katolikus lelkésze a közösségben való létezést és annak fontosságát hangsúlyozta ki.

„A mögöttünk lévő bő egy éves időszak nagyon sokak számára lelkileg és mentálisan egyaránt megterhelő volt, és többeknek próbára tette egy akut szituációval szembeni megküzdő-képességét. Talán nem túl merész kijelentés, de egyesek a börtönben lévő személyek sorsát is átérezhették, noha a kettő korántsem összehasonlítható. Mindazonáltal többen voltak karanténban, megtapasztalva a külvilágtól való elzártságot. Még megterhelőbb tapasztalat volt azonban a családi és társas kapcsolatok hiánya, az a fajta izoláltság-érzés, melyre korántsem lehet felkészülni. És mindezekon túl egy tartós, hosszú ideig fennálló bizonytalan (stressz)helyzetbe került számos ember, mellyel a szabadságvesztésre ítélt emberek a rácsok mögött találkoznak.”

„A kereszténység egyik hangsúlyos üzenete a közösségben való létezés. Ez már benne van a teremtésben, ahol az egész világ egy Teremtő Isten műve, és alá tartozik az egész mindenség, illetve ahol a férfi és a nő összetartozva ábrázolódik. De ez jelenik meg Jézus életében, aki tanítványokat gyűjt maga köré, majd ennek mintájára az egyház életében, ahol az egymásról való gondoskodás, a másakra való figyelés mindig hozzátartozott a lényeghez. És maga Isten szentháromságos léte is erről tanúskodik, ahol a szeretet a kapcsolatokban és kapcsolatokon keresztül válik nyilvánvalóvá.”

Dr. Mészáros István

Dr. Mészáros István, a Kalocsai Fegyház és Börtön katolikus börtönlelkésze az intézetben belüli vallásgyakorlást és ennek pozitív következményeit mutatta be.

„A Kalocsai Fegyház és Börtön – miután érseki székvárosban van – intenzív lelki élettel büszkélkedik. A Börtönlelkészi Szolgálat rendszerváltást követő visszaállítása óta számos lehetősége nyílik a fogvatartottaknak lelki életük fejlesztésére. Dr. Bábel Balázs, kalocsa-kecskeméti érsek is szívügyének tekinti, hogy a bv. intézet lelkipásztori ellátása folyamatos és megfelelő legyen.”

„Összességében elmondható, hogy a vallási foglalkozásokon a fogvatartottak – létszámukhoz arányítottnak – jelentős része megjelenik; ezek az alkalmak a vallásgyakorláson túl tanulásra, éneklésre, bibliai- és hitismereteik gyarapítására, valláserkölcsi-, etikai nevelésükre szolgálnak. Ez a pozitív időtöltés a résztvevők többségénél lelki békét, a belső feszültségek oldását és a személyiség pozitív irányú formálását is eredményezi, gyász esetén annak feldolgozásához vezet. A lelki gondozói tanácsadásnak áttételes hozadéka tetten érhető a családi kapcsolatok ápolásában, s segítséget jelent a szabadulásra való felkészülésben. Példaértékű a Kalocsai Fegyház és Börtön személyi állománya és a bv. intézet lelkésze közötti kollegiális kapcsolat és kölcsönösen segítőkész feladatvégrehajtás.”

Erdélyi Csaba

Erdélyi Csaba, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet evangélikus börtönlelkésze beszámolójában a lelkészek fogvatartottak életében betöltött szerepéről írt, valamint arról, hogy a csoportos foglalkozások milyen lehetőségekkel szolgálnak.

„A hétköznapiakat az egyéni és csoportos foglalkozások határozzák meg, amelyek a börtönlelkész számára az első és az elsődleges kapcsolatot jelentik a fogvatartottakkal. A fenti teológiai alap határozza meg a börtönlelkész és a fogvatartott nexusát, melynek szükségszerű következménye, hogy a fogvatartottban éppúgy az irgalomra szoruló embert és a megváltásra szorult bűnöst látja, mint bárki másban. Ezért – egyszer egy szabadult fogvatartottal beszélgetve, ő fogalmazta ezt így – a lelkész „az ember az embertelenségben”, olyan valaki, akivel bizalommal lehet beszélgetni bármilyen (nem csak vallási) kérdéssről. Ebben fontos, hogy a börtönlelkésznek a vallási tevékenységek tartalmát tekintve nincs jelentési kötelezettsége, egyházi szempontból egyébként lehetősége sem.”

„Jellemzően a csoportos foglalkozások eredményeként születnek meg olyan kezdeményezések is, amelyek különböző jóvátételi programok formájában valósulnak meg. Ezek mindig a helyi adottságok és lehetőségek figyelembevételével fogalmazódnak meg célzott resztoratív vagy bűnmegelőzési jelleggel. A vallási programok nélkül megvalósuló ilyen programokhoz képest az a mérhető különbség, hogy itt nem a megfelelés vagy a jutalmazás lehetősége motiválja a fogvatartottakat, hanem a vallási meggyőződésből következő tenni akarás. Így lesz a hétköznapiak tűnő tevékenységből – egyházi szóhasználatnál – szolgálat, amely nem csak emberek, hanem Isten felé végzett munka.”

Szénási Jonathan Sándor

Szénási Jonathan Sándor, a Közép-Dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet (Baracska) református börtönlelkésze többek között a szigorúbb elkülönítésről fogalmazta meg gondolatait.

„Tizenegy református lelkipásztor vesz részt a Börtönlelkészi Szolgálat munkájában, közülük öten megyei (előzetes) házban, hatan letöltő házban szolgálnak. Beszámolóm az elmúlt húsz és fél évről, és a letöltő házakban folyó szolgálatról kíván képet adni.

Az előzetes házakban folyó szolgálat (objektív okokból) sokkal szűkebb mozgásterű: pl. nincs befogadó szint, és a lényegesen korlátozottabb mozgás, valamint a szigorúbb elkülönítési szabályok miatt az egyéni lelkigondozás és a fogvatartottak istentisztelete mellett legfeljebb családi istentiszteletet lehet tartani. Az utolsó 15 hónap járványügyi korlátozásai pedig még a letöltő házakban is tizenöt, tíz, majd öt főre korlátozták az istentiszteleten résztvevők számát, illetve csak az egyéni lelkigondozást tették lehetővé.”

Takács Péter

Takács Péter, a Márianosztrai Fegyház és Börtön katolikus börtönlelkésze a múlt fontosabb csomópontjait ismertetette, és hálás azoknak, akik nélkül nem jöhetett volna létre ez a Szolgálat.

„Börtönlelkészség ugyanis azóta létezik, amióta a kereszténység, bár az első időkben az üldözött és bebörtönzött keresztények hirdették az evangéliumot rabtársaiknak és az őket őrző katonáknak, a „civil munkatársak” pedig testvéri szeretetből látogatták őket. A hivatásos Börtönlelkészi Szolgálat pedig egyidős a modern büntetés-végrehajtás XIX. századi megszületésével, és csak a második világháború után szünetelt, mert a szocialista Magyarországon a vallási tevékenység tiltott volt a börtönökben. 1989-ben, a rendszerváltáskor a keresztény missziósok azonnal látogatni kezdték a bv. intézeteket, amint lehetőség nyílt rá. Vannak, akik a mai napig szolgálnak.”

„Az ünneplés első gondolata a hála – és nekünk jólesik, hogy megköszönik a szolgálatainkat, miközben tudjuk, hogy az érdem legkisebb részben a miénk, hiszen nem a magunk erejéből végezzük azt, és a bv. intézeten belüli segítők nélkül semmit se tehetnénk.”

„Az ünneplés megállás, vissza- és előre tekintés. A megtett út és a még előttünk álló feladatok mérlegelése. S ha visszatekintünk a legkorábbi időkre, azt mondhatjuk, hogy az elmúlt évszázadok semmit sem változtattak a börtönben folyó lelkigondozáson: hirdetjük az evangéliumot a raboknak és az öröknek a bv. szervezet részeként, de csak egy Urat szolgálva: azt, aki magára veszi, ha meglátogatjuk azokat, akik ilyen vagy olyan okból, de a börtönben tartózkodnak.”

A BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLAT JELLEMZŐI ÉS EREDMÉNYEI

Results and characteristics of Prison Chaplaincy

A börtönmisszió egyidős magával az egyházzal, a börtönökben folyó, szervezett vallási nevelés pedig a börtönüggyel. Magyarországon a rendszerváltozás után újrainduló börtönmisszió legfőbb intézményi letéteményese a Börtönlelkészi Szolgálat. E szolgálat jellemzőinek és eredményeinek bemutatására vállalkozik ez a cikk. Kiemelést érdemel, hogy a börtönmisszió egyúttal kultúrmisszió is. Olyan értékeket közvetít a fogvatartottak felé, amelyekkel ők korábban igen nagy valószínűség szerint nem találkoztak. E misszió sikere, eredménye többféle szempontból értékelhető. E mű keretei között az eredményeket a fogvatartottak értékrendszerében bekövetkező változásnak tételezem. Ezen a területen a Börtönlelkészi Szolgálat a hazai börtönügy kiemelkedő szereplője. Sikereik megkérdőjelezhetetlenek. A mű második felében a fogvatartottak értékrendszerében a vallási nevelés hatására bekövetkező pozitív változások dinamikája és feltételrendszere kerül bemutatásra.

Kulcsszavak: értékrend, börtönmisszió, kultúrmisszió, értékrendszer

The prison mission is the same age as the church itself, while organized religious education in prisons is the same age as the prison administration. The primary institutional custodian of the prison mission, which is being relaunched in Hungary after the regime change, is the Prison Chaplaincy. This article undertakes to present the characteristics and results of this service. It is worth noting that the prison mission is also cultural mission. It conveys values to prisoners that they have most likely not encountered before. The success and results of this mission can be evaluated from several aspects. Within the framework of this work, I assume the results as a change in the value system of prisoners. In this field, the Prison Chaplaincy is a prominent player in the Hungarian prison system. Their successes are unquestionable. In the second half of the work, the dynamics and conditions of positive changes in the value system of prisoners as a result of religious education are presented.

Keywords: value system, prison mission, cultural mission, value system

Bevezető gondolatok

A Börtönlelkészi Szolgálat idén ünnepli fennállásának 20. évfordulóját. Úgy tűnik, ez kellően hosszú időtáv ahhoz, hogy számot vessünk múlttal, jelenrel és jövővel. Ehhez kívánok rövid adalékot nyújtani azzal, hogy a Szolgálat működésének jellemzőit és elért eredményeit vázolom.

Mindezek előtt azonban tisztázni szükséges, a Börtönlelkészi Szolgálat valójában az újjászületését, egészen pontosan annak jogi elismerését ünnepli. Kellően tág kontextusban értelmezve látható, hogy az egyházak börtönmissziós tevékenysége valójában egyidős a kereszténységgel. Máté Evangéliumában mondja Jézus, hogy „(...) *börtönben voltam és meglátogattatok*”. Ezzel egy hosszabb tanítás részeként a vele és másokkal való közösséget, törődést hangsúlyozza. Példaként állítja elének a bűnösökkel való törődést. Ez Jézus korában és ma sem túl népszerű gondolat. A bűnöket megtorolni, a bűnösöket büntetni, s ha kell, a közösségtől elzárni igyekeztek az ókori világ társadalmi. Úgy tűnik, ezen a közgondolkodáson az idő vasfoga sem hagyott túl sok nyomot. A megtorláson és izoláción alapuló büntetési rendszerbe hoztak Jézus szavai forradalmi változást. A bűnösökkel való törődés, a bűnök bocsánata olyan értékeket juttat kifejezésre, amelyek azóta is jellemzik a börtönmissziót.

Hazánkban az első országos büntetőintézet 1772-ben nyílt meg Szempczen, Pozsony megyében, ahonnan 1780-ban Tallósra helyezték át. Tallósról a férfi rabokat 1785-ben, a női rabokat 1790-ben a szegedi várba szállították át. Itt 1790-1832. között működött fenyítőház. Már e korai időszakra jellemző volt, hogy a rabok megjobbításának szándékát két pillérre helyezték: a munkára és a vallásra.¹ Ma már groteszknek hat a Szegedi Fenyítőház számára kiadott, 1803. november 20-án kelt, 21442. számú utasítás, melyben megfogalmazást nyert a mindenki számára kötelező mise, a rabok általa kijelölt imák meghatározott napszakban történő elmondása és mindaz, hogy ezektől a külsőségektől hogyan remélhették a rabok felelősségérzetének növekedését. A XIX. századi magyarországi börtönügyi reform következtében az 1850-es évek végére – a fogvatartottak felekezeti megoszlásának figyelembevételével – a fegyintézetek mellé állandó lelkészeket neveztek ki, akik gondoskodtak a kötelező vallási és erkölcsi oktatásról. Ugyanennek az évszázadnak a '60-as évei végére kialakultak a fegyintézetek mellett működő lelkészi állomások, „*az összes népesebb hitfelekezetek részére*”.² Ez időtől kezdve vesznek részt az egyházak szervezeten és állami támogatással az állami büntetés-végrehajtásban. Olyan, a hitéleti tevékenységeken (istentiszteleti alkalmak, hitoktatás, egyéni lelki gondozás) túlmenő sajátos feladatokat vállaltak az egyházak, mint például az erkölcsi

1 Vajna K. (1906) p. 27.

2 Börtönügy a Magyar királyi országos fegyintézetekben – ismertetés az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmából. (1885) p. 4-5.

nevelés és a családtagokkal való levelezés lebonyolítása, melyeken keresztül a családi viszonyok erősödését remélték.³ Ez utóbbi feladat már előrevetíti a reintegrációs célokban vállalt közreműködést.

Szinte magától értetődő, hogy a szocializmus fémjelezte történelmi korszakban nem működhetett börtönlelkészség. Ez összeegyeztethetetlen lett volna a szocialista ideákkal. Éppen ezért csak a rendszerváltás kezdetekor, némely bv. intézetbe 1989 őszétől, általános jelleggel azonban 1990-től léphetnek be egyházi szolgálat végzése céljából az egyházak képviselői. Ezt követően 10 esztendő volt szükséges ahhoz, hogy normatív kereteket kapjon a börtönmissziós tevékenység legfőbb szervezeti keretét jelentő Börtönlelkészi Szolgálat.⁴ A 20. évforduló tehát valójában a jogi keretek megszületésének idejét jelzi. A jogalkotási folyamatban a jogalkotónak követnie kellett volna a Tábori Lelkészi Szolgálat létrehozásánál megfogalmazott, és Alkotmánybíróság által helyeselt álláspontot, amely szerint az érintett egyházakkal való megállapodás hiányában az állami szerv nem hozhatta volna meg a kérdéses rendelkezést a szolgálat felállításáról.⁵ A ma már nem hatályos, Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet eredeti szövege nem az egyházakkal kötött megállapodásokra hivatkozott, hanem a Bv. tvr.-nek az igazságügyért felelős minisztert a büntetések végrehajtására vonatkozó részletszabályok megalkotására felhatalmazó rendelkezéseire.⁶ A rendelet kibocsátója egy huszárvágással oldotta meg a kérdést, amikor úgy rendelkezett, hogy a szolgálat a büntetés-végrehajtási tevékenység részét képezi.⁷

A Börtönlelkészi Szolgálat jellemzői

Állami, vagy egyházi szolgálat?

Fentiekben vázolt megoldás két problémával szembesít bennünket. Egyfelől nagyon sokáig hiányzott a börtönlelkészek jogállásának szabályozása. Másfelől pedig fel kell tenni a kérdést, hogy a hitélet biztosítása és a vallási nevelés valójában mennyire képezi részét az állami büntetési-végrehajtási tevékenységnek.

3 Uo. p. 6.

4 Hajdú M. (2006) p. 33.

5 A kormány és a különböző egyházak között megkötött együttműködési megállapodások közül a büntetés-végrehajtásban való közreműködést csak a Magyarországi Református Egyházzal és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségével megkötött megállapodás tartalmazza. Vö. a Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Református Egyház között 1998. december 8-án létrejött Megállapodás közzétételéről 1057/1999. (V. 26.) Korm. Határozat 4. cikkely, valamint a Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége között 2000. december 21-én aláírt megállapodás közzétételéről szóló 1045/2001. (IV. 20.) Korm. Határozat 12. cikkely

6 Bv. tvr. 127. § (1) bek. 2000. július 14-ei közlönyállapot

7 A Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rend. 6. § (2) bekezdés hatályba lépéskori szövege

Az első problémát – talán a kerek évforduló inspiráló hatására is – a jogalkotó rendezte.⁸ A Hszt.⁹ 2021. augusztus 1-jétől hatályos szövege a 126/A ponttal kiegészülve szabályozza a börtönlelkészek jogviszonyának részletkérdéseit. A szabályozás mindenben követi a tábori lelkészek jogviszonyának szabályozását. Ennyiben tehát a jogrendszer koherensen szabályozza az állami szervek szolgálatában is álló lelkészek jogviszonyát. Ennek jellegéről elmondható, hogy a jog ebben az esetben nem alakítja a társadalmi viszonyokat, hanem valójában a már meglévő társadalmi viszonyokat és mechanizmusokat öltötte jogilag szabályozott keretek közé. Ez a megállapítás nem csorbitja annak jelentőségét, hogy ezáltal garanciális keretek közé került a börtönlelkészek szolgálati viszonya.

A másodikként jelzett problémára az egyházjogász számára kézenfekvő a válasz: a börtönlelkészi szolgálat természetesen egyházi szolgálat, de állami köntösben. Ha pedig ugyanerről megkérdezzük a pönológust, akkor ugyanilyen természetességgel mondja, hogy a börtönlelkész büntetés-végrehajtási célként meghatározott reintegrációs munkát végez, ezért állami feladatot lát el, csak épp egyházi köntösben.

A Börtönlelkészi Szolgálat működésének a reintegrációban betöltött helyének és szerepének megítélése tehát közel sem egyöntetű és ellentmondásmentes. A hatályos normák kétségtelenül a reintegráció szolgálatába rendelik a börtönlelkészeket és általában az egyházi szolgálatokat. Ugyanezen normatív keretek lehetővé teszik a börtönlelkészek bevonását az utógondozásba. Társadalmi céljait tekintve helyeselhető a jogalkotói szándék. Az eddigi kutatási eredmények alapján úgy látom, hogy az egyházak tevékenységi köre beilleszthető a reintegrációs folyamatba, még akkor is, ha azzal nem azonosítható teljes mértékben.

A kérdés adekvát megválaszolása érdekében korábbi kutatásaimban börtönlelkészekkel felvett interjúkra támaszkodom. A börtönlelkészi szolgálat és a reintegráció közötti kapcsolat kritikája tükröződik vissza a lelkészek nyilatkozataiból. Az interjúkban többek között a reintegráció és a börtönlelkészi szolgálat működése közötti összefüggésre is igyekeztem rávilágítani. Ennek megismerését szolgálták a BLSZ céljaira, a lelkész szerepfelfogására, az eredmények értelmezésére és a lelkészi szolgálatnak a reintegrációba való illeszkedésére vonatkozó kérdések.

Maguk a börtönlelkészek a velük készült interjú során erről úgy vallottak, hogy a lelkészt nem lehet nevelőnek vagy pszichológusnak tekinteni. Önmagukat egyértelműen lelkésznek tartják a szó legnemesebb teológiai értelmében, vagyis olyan személynek, aki

8 2021. évi XXXI. törvény a közbiztonság erősítése érdekében egyes rendészeti igazgatási törvények módosításáról 107. §

9 2015. évi XLII. tv. a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

Isten szolgálatában állva az evangéliumot hirdeti. Ez a szerepfelfogás kifejezésre juttat egyfajta kívülállást megfogalmazó attitűdöt is. Ez a kívülállás nem azt jelenti, hogy a lelkészek szemben állnak a börtön rendszerével. Csupán azt fejezi ki, hogy saját magukat lelkésznek tartják, nem pedig a bv. intézettel jogviszonyban álló, rendvédelmi igazgatási alkalmazottnak. Ez a természetes hozzáállás, mert egyfelől kifejezi a feladatukkal való azonosulást, másfelől érvényre juttatja azt, hogy hitéleti feladataik az állami jog alól immunitást élveznek. A rendszeren kívüliségnek megvan az a kimutathatóan pozitív hozadéka a reintegráció szempontjából, hogy a fogvatartottakban bizalmat ébreszt. Biztosak lehetnek abban, hogy amit a lelkésznek mondanak, az bizalmas közlésnek számít. Valamennyi interjú közös eleme, hogy a lelkész bizalmi fórumot is jelent.

A lelkészek szerepfelfogása néhány esetben további szerepekkel egészül ki, melyek igen változatos képet mutatnak. A korábban felvett interjúk alapján a jellemző közös vonás, hogy egyikük sem tartja a szolgálatát direkt hittérítésnek, evangelizációnak. Az egyik szerepfelfogást követő börtönlelkész szerint ő arra hivatott, hogy a rabok számára az elvesztett emberi kapcsolatokat megpróbálja kompenzálni. Képletesen fogalmazva ő „az ember” az embertelen börtönvilágban azok számára, akik igénylik az emberi kapcsolatokat. A másik szerepfelfogás szerint a börtönlelkész nem más, mint „olaj”. Ezt a rövid meghatározást kétféle értelemben is helytállónak tartja az interjú alanya. Az egyik szerint a bibliai képet követve a lelkész az az olaj, ami a lámpásban égve maga körül fényt áraszt a sötétségben. Ebben a megközelítésben a börtönben lévő, reménytelen emberek számára nyújt világosságot. Az „olaj” másik jelentéstartalma szerint az a kenőanyag, amely egy szerkezet alkatrészei között a megfelelő kenést biztosítja a simább, gördülékenyebb működés érdekében. A lelkész saját szerepét úgy fogja fel, hogy ő maga nem része a szerkezetnek, mert se nem rab, se nem őr, ellenben ahhoz szükséges, hogy a rabokból és a személyzetből álló szerkezet jobban, gördülékenyebben, kevésbé sérülékenyen működjön.

Végül az utolsó szerepfelfogás arra utal, hogy a börtönlelkész a nehéz helyzetben lévő emberek számára nyújt reményt és erőt. Az újabban felvett interjúkban megjelent a „látogató” szerepfelfogása. Értelmezése bibliai összefüggéseken nyugszik. Ahhoz a – már idézett Jézus-i – gondolathoz kapcsolódik, hogy „(...) *börtönben voltam és meglátogattatok*”. Ebben a teológiai értelemben vett látogató az, aki akkor is törődik a fogvatartottal, amikor más már elfordult tőle, magára hagyta. Ez a szerep olyan markáns kívülállóságot is kifejez, hogy az ezt követő lelkész a reintegrációt és a börtönben megvalósuló egyházi szolgálatokat egymástól teljesen eltérő dimenzióban értelmezi. Figyelmet érdemel, hogy a személyzettel való legtöbb konfliktusról is ugyanő számolt be. Minthogy egyedi esetről van szó, ezért nem vonok le általános következtetést, de igen valószínű, hogy a lelkészeket általában jellemző – és indokolt – kívülállóság túlzott hangsúlyozása megnehezíti az együttműködést. Az együttműködés és a kívülállóság közötti érzékeny egyensúlyt a lelkésznek kell megtalálnia.

A lelkészi szolgálat és reintegráció közötti kapcsolat szignifikánsan mutatja a börtönlelkészi szolgálat világi és egyházi értelmezése közötti különbséget. Az állami jogalkotó és az intézet mint jogalkalmazó arra törekszik, hogy a lelkészi szolgálatot *expressis verbis* a reintegráció szolgálatába állítsa. Ez a szemlélet akkor válik kritikus-sá, amikor a világi szervek nem csak a társadalmilag hasznos célok, hanem az állam szolgálatába kívánják állítani az egyházakat. Az egyházak autonómiájának elvéből az következik, hogy az állam nem szabhat feladatokat az egyházaknak. Számíthat rájuk némely közszolgáltatás magas színvonalú nyújtásában, megjelölheti az együttműködés kívánatos területeit, de feladatot nem szabhat. Ezért, ha a reintegrációban az állam partnerként számít az egyházak közreműködésére, akkor figyelemmel kell lennie az egyházi szolgálat sajátosságaira. Egyik ilyen sajátosság a lelkészi szolgálat értelmezése. A lelkész nem nevelő, nem pszichológus, hanem az emberi lelkek pásztora. Ez sajátos felhatalmazást és szolgálatot jelent. Ezért, ha az állam úgy gondolja, hogy a börtönökben az egyház feladata nem csupán a vallásgyakorlás jellemző egyházi szolgálatának ellátása, hanem más társadalmi célokat is szolgálnia kell, akkor ennek feltételeit nem a rendeleti jogalkotás szintjén kell megteremteni.

Mindezek előrebocsátásával nem meglepő, hogy az interjúkban megszólított lelkészek igen eltérő módon reagáltak a reintegráció és az általuk ellátott szolgálat közötti összefüggést feltárni igyekvő kérdésre. A 15 éves évforduló alkalmából tartott kerekasztal beszélgetés is rávilágított arra, hogy a lelkészek egy része elfogadja az állam arra irányuló törekvését, hogy a börtönlelkészek szolgálatát a reintegráció eszközeinek sorába illessze. Mások azonban e szolgálatnak önálló karaktert tulajdonítanak azzal a kitételrel, hogy amennyiben valaki a megtérés által válik hasznos tagjává a társadalomnak, az mindenki számára örömdetes. Abban azonban közmegegyezés mutatkozik, hogy nem lehet reintegrációs istentiszteletet tartani, mert ilyen egyszerűen nem létezik. Vagyis a lelkész az lelkészi szolgálatot végez és nem reintegrációs szolgálatot. Ez még akkor is igaz, ha a vallási értékek átadása *de facto* reintegrációs hatást eredményez. Ugyanis a lelkész célja nem a társadalomba való visszavezetés, hanem Isten útjára vezetés. Ez két teljesen különböző cél- és eszközrendszert feltételez, annak ellenére, hogy kimutathatóak a társadalmilag hasznos kapcsolódási pontok.

A legutóbb elvégzett interjúkban megkérdezett lelkészek által adott válaszok két végpont között határozhatóak meg. Az egyik szerint a reintegrációnak és a börtönökben folyó lelkészi szolgálatnak semmi köze egymáshoz. Két teljesen eltérő fogalom, melyek közötti kapcsolat legfeljebb annyi lehet, hogy előnyös az, ha valaki a megtérés által reintegrálódik. A másik végpontot az a felfogás jelenti, amely szerint a lelkészi szolgálat maga a reintegráció. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a lelkészi szolgálat célja az evangélium hirdetése a megtérés érdekében. Ha pedig valaki megtér, akkor annak a személynek az értékrendje gyökeresen átalakul. A korábbi, társadalmilag káros értékrendet tartósan felváltja az a fajta vallási értékrend, amely a hasznos társadalmi

törekvéseket is előmozdítja. E két végpont közötti felfogásokat azok képezik, amelyek szerint a börtönlelkészi szolgálat az állami eszközöktől eltérő módon, eltérő célok és elvek mentén fejti ki hatását, de e célok összeegyeztethetőek az állam reintegrációs céljaival.

Megfontolást érdemel, hogy a Szolgálat feladatai között nem szerepel az intézet személyi állománya felé nyújtott bármiféle szolgálat. Pedig nem kétséges, hogy a zárt intézményi keretek és az itt kiteljesedő fogvatartotti szubkultúra hatással van a személyzetre is. A korábbi és a legutóbbi interjúk alapján az látható, hogy mégiscsak ellátnak a lelkészek ilyen jellegű feladatot. Ez részükről nem valamiféle tudatos szembehelyezkedés a jogi normákkal, hanem lelkiismereti kérdés, hiszen hitük és egyházuk törvényei szerint segíteniük kell a rászorulókon. Még akkor is, ha ezt állami törvény külön nem írja elő. Mindemellett nem mutatható ki olyan legitim indok, amelyre tekintettel korlátozni lehetne az állomány által igénybe vehető lelkigondozói szolgáltatást. E megállapítás a rendvédelmi szervek egészére igaz.¹⁰ Sőt az Ehtv.¹¹ 3. § (2) bekezdés kifejezetten nevesíti a rendvédelmi szervek állományát mint a vallásgyakorlás különleges alanyait, akik vallásgyakorláshoz való jogát a szolgálatteljesítés során biztosítani kell. Ezért határozottan úgy látom, hogy az állomány felé nyújtott egyházi szolgálatok szabályozatlansága a jelenleg hatályos IM rendelet egyik legkomolyabb hiányossága, amelyet pótolni szükséges.

Mindhárom felekezet börtönlelkészei arról nyilatkoztak, hogy egyházukkal való kapcsolatuk laza, lényegét tekintve a kirendeléssel megszűnik számukra az egyházi hierarchia jelentősége. Ez nem azt jelenti, hogy a kirendelő egyház nem lenne segítőkész, de érezhető számukra, hogy kikerültek az egyházi vérkeringésből. Mutatja ezt az is, hogy a protestáns börtönlelkészek – az egyházközi lelkészekkel ellentétben – nem tagjai egyházuk demokratikus elven működő döntéshozó testületeinek. Ugyanakkor lelkészi tevékenységükre a börtönparancsnok nem gyakorolhat meghatározó befolyást. Utasításadási joga kizárólag az intézet rendjére és biztonságára vonatkozó szabályok betartására terjedhet ki. Ennek megfelelően a börtönlelkész a saját szolgálatát egyháza törvényei szerint végzi. Az egyházi törvények önálló, autonóm jogi valóságok. Az állam elismeri az egyházak belső szabályalkotásra vonatkozó jogát.¹² E belső szabályok jelentős része a felekezeti egyházjog fogalmi körébe tartozik. E normarendszer pedig a lelkészre nézve kötelező érvénnyel írja elő a szolgálat ellátására vonatkozó szabályokat. Ekként a lelkészek két autonóm jogrendszer közös metszetében találják magukat: egyházi személyként követniük kell az egyházjog előírásait, az állam polgáraként és –

10 Szabó Cs. (2014) p. 122.

11 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

12 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról 8. § (2) bek.

témánk szempontjából releváns módon – alkalmazottjaként pedig követniük kell az állami normákat.

A vallásgyakorlás legfőbb intézményes letéteményese

A börtönlelkész legelsősorban lelkész. Eerre kapott elhívást, ez a hivatása. Az, hogy ezt rendvédelmi igazgatási alkalmazottként teszi, az a hivatás szempontjából mellékesnek tekinthető. Sőt, még az sem sokat nyom a latba, hogy hol, milyen körülmények között fejti ki szolgálatait.¹³ A börtönlelkész – amennyiben egyházának is felszentelt papja – mindenekelőtt lelkész. Ezért természetes, hogy ugyanazokat az egyházi eszközöket, módszereket alkalmazza, amelyek a szabad világban is működő egyházi életet jellemzik. A módszereket tekintve ugyanez elmondható a laikus katolikus börtönlelkészekről is.

A vallásszabadság részjogosultságai kimerítően fel nem sorolhatóak.¹⁴ Ezért csak néhány markáns példát ragadok ki annak bemutatására, hogy a Börtönlelkézi Szolgálatnak milyen szerepe van a vallásszabadság gyakorlásában. Az egyéni vallásgyakorlás a szabad világban nem igényel egyházi közreműködést. A börtönök zárt világa azonban ettől némileg eltér. A fogvatartott nincs abban a helyzetben, hogy az egyéni vallásgyakorláshoz szükséges eszközöket, kegytárgyakat, vallásos irodalmat beszerezze. Ezért a börtönlelkész egyik feladata ezek biztosításában való közreműködés. Ugyancsak az egyéni vallásgyakorlás körébe tartoznak azok a vallási rítusok, amelyek teológiailag többnyire valamelyik szentségben öltenek testet. Ilyen a keresztség, a bérálás, a konfirmáció, az esküvő stb. Ezek némileg átmenetet képeznek az egyéni és a közösségi vallásgyakorlás között, mert ezeknek a rítusoknak a révén válik az egyén egy közösség tagjává. Ezekben való részesülés elképzelhetetlen az egyházak nélkül. A börtönlelkész feladatai közé tartozik az eltérő felekezetű személyek számára ezekhez a rítusokhoz az igény szerinti hozzáférés érdekében más vallásfelekezet közreműködések biztosítása.

Az egyéni vallásszabadságon túl kiemelt jelentőséggel bírnak a közösségi alkalmak. A vallás egyik attribútuma, annak közösségben való megélése. Ezért lényeges börtönlelkézi feladat a közösségi vallási alkalmak megtartása, avagy az eltérő felekezetű fogvatartottak számára más vallási közösség képviselőjének bevonása ebbe a szolgálatba.¹⁵

Csak néhány példát említek azok közül a missziós szervezetek és egyházak közül, amelyek rendszeres szolgálatot végeznek: Börtöncursillo, Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, Mécses Szeretetszolgálat, Magyar Testvéri Börtöntársaság, Jehova Tanúi, Hit Gyülekezete, Hetednap Adventista Egyház. Alkotmányjogilag egészen addig kevés relevanciával bír,

¹³ Tizenöt éves a börtönlelkézi szolgálat (2015)

¹⁴ Ádám A. (2007)

¹⁵ Hajdú M. (2006)

hogy mely egyházak alkotják a Szolgálatot, ameddig a többi egyház által közvetített vallás hívei számára is biztosított az alkotmányos sztemderdeknek megfelelő vallásszabadsághoz való jog és ennek részjogosultságai. Míg a Börtönlelkészi Szolgálat lelkészei gyakorlatilag bármikor tarthatnak kapcsolatot a fogvatartottakkal, addig a többi lelkész- és missziós szervezetnek erre csak előre egyeztetett időpontban nyílik lehetősége. Külön érdekesség, hogy az ezzel kapcsolatos egyeztetést a közalkalmazotti státuszú börtönlelkésznek kell lefolytatnia, aki így abba a helyzetbe kerül, hogy köteles egy számára idegen egyház tanításainak terjesztését elősegíteni még akkor is, ha ennek az egyháznak a tanításai homlokegyenest ellenkeznek saját belső meggyőződésével. Úgy tűnik, mintha a jogalkotó azzal a logikával élt volna, hogy minden vallási kérdés a lelkészhez tartozik, mondván, mégiscsak ő a szakember, függetlenül a saját belső meggyőződésétől.

A Börtönlelkészi Szolgálat kulturális szerepéről

A Börtönlelkészi Szolgálat és tágabban értelmezve a börtönmisszió szerepében az egyházak részéről meghatározó az a körülmény, hogy missziói szolgálatként értelmezik.¹⁶ Kétségtelen, hogy a börtönmisszió egy sajátos missziói terület. Többek között célja, hogy olyan emberek számára is elérhetővé, megismerhetővé tegye a vallási tanításokat, akik más módon aligha találkoztak volna velük, és így a vallás tanításának elfogadásával elfogadják annak értékrendjét is. Az értékrend meghatározó jelentőségű lehet a személyes döntések meghozatalában, ezért az értékrend változása a visszaesés valószínűségének szempontjából úgyszintén meghatározó jelentőségű.

Nincsenek illúzióim. Nem vizionálok zsoltárt zengő fogvatartotti tömegeket, akik szabadulásuk után megtöltik a templomok üres padosorait. De hipotézisem szerint a vallási értékek közvetítése és azok átvétele (még ha kevesek által is) jótékonyan hat a visszaesés kockázatára.

A börtönmisszióban résztvevő egyházi szervezetek egyik meghatározó szerepe az, hogy a vallási értékek alkotta értékrendszer közvetítse a börtön szubkulturális viszonyai közé. Az eltérő kultúrák találkozásának eredményeként valami új érték, valami olyan keletkezik, amely magán viseli az elődök nyomait, de attól mégis eltérő értéket képvisel. A különböző kultúrák egymásra gyakorolt hatásai többféleképpen lehetnek. Ezek egyike azt feltételezi, hogy egyik kultúra befogadja a másik értékeit és így alakul ki valamiféle új értékrend. A keresztény kultúra rendszerében a vallási tanítások és az ezeken alapuló vallásos életforma átadását a misszió kifejezéssel lehet leírni. A némileg túlzóképpen kereszténynek mondott Európában irreálisan hangzik keresztény misszióról beszélni.

16 Ennek egyik külső megnyilvánulása, hogy a Magyarországi Református Egyházon belül működik a Börtönmissziói Szolgálat, amely ugyan nem szervezeti egység, vagy szervezeti elem, ennek ellenére magában tömöríti a református börtönlelkészeket.

Ennek ellenére úgy tűnik, hogy az a szocikulturális közeg, ahonnan a fogvatartottak jelentős része származik, nem teszi elérhetővé, megismerhetővé, értelmezhetővé a különböző vallási tanításokat. A prizonizáció folyamata, ha lehet, még tovább ront a helyzeten. A börtönmisszióknak és ezen belül a Börtönlelkészi Szolgálatnak vallási, és egyben kultúrmissziós szerepet is be kell töltenie.

A kultúrmisszió kifejezés arra utal, hogy az egyházaknak nem csupán a vallási tanításokat kell továbbadniuk, nem szorítkozhatnak a vallási rítusok gyakorlására, hanem mindezzel együtt az önző és kizsákmányoló „börtöntörvények” helyébe egy olyan értékrendet kell állítaniuk, amely magában foglalva a „*Ne ölj!*” „*Ne lopj!*” „*Ne paráználkodj!*” „*Szeresd felebarátodat mint önmagadat!*” parancsolatokat, a békés és rendezett társadalmi viszonyok közötti együttélést és ezen keresztül a visszaesés elkerülését is szolgálja.

A börtönmisszió ebben a folyamatban betöltött szerepének és kihívásainak megismerésére a kulturális egymásra hatás, más szóval az inkulturáció elméletéhez fordulok. Az elmélet követői többnyire történelmi léptékű kultúrák egymásra gyakorolt hatását vizsgálják. Többek között ilyen a hellenizmusban testet öltött görög-római kultúra, vagy a spanyol közvetítéssel Dél-Amerikába került kereszténység és az Inka Birodalom egymásra gyakorolt hatása. Azt állítom, hogy az inkulturáció jelensége közel sem csak a világtörténelmi léptékű kultúrák találkozásának, hanem egy adott társadalmon belüli többségi és az ettől eltérő kultúrák viszonyának leírására úgyszintén alkalmas.

A missziós területek egyik sajátja azok inkulturális vonása, közelebbről annak igénye, hogy az adott vallás tanítását „le kell fordítani”, érthetővé és elfogadhatóvá kell tenni a célközönség számára. Az inkulturáció nem egyirányú folyamat: az egyház az általa sikeresen kommunikált üzenettel gazdagít egy kultúrát, mely a maga sajátos értékeivel gazdagítja az egyházat. Az egyházak képesek közvetíteni a fogvatartottak felé a bűnök bocsánatának üzenetét, amely ebben az élethelyzetben az újrakezdés reményét és lehetőségét hordozza. Az ember teológiai értelemben bűnös természete, az ebből eredő bűnök és az Istennek erre adott kegyelmi válasza az emberek közötti egyenlőséget is hirdeti, ami a méltóság alapja. Ezek az értékek a bűnöktől való szabadulás lehetőségét ígéri, amely egy lehetséges kiutat mutat a bűnözői karrierből. A börtöntapasztalatok gazdagítják az egyházakat is.

Korábbi kutatási tapasztalataim szerint a börtönlelkész nem a kényelmes és keresett szolgálati helyek közé tartozik. A börtönben lévők, akik vallási gyakorlatot folytatnak, lényegét tekintve egy missziói gyülekezetet alkotnak. E gyülekezet kulturális jellege, sajátosságai mindenképpen különböznek a külvilág gyülekezeteitől.¹⁷

17 Vári K. (2008) p. 54.

A teljesség igénye nélkül az alábbi különbségek adódnak:

1. Hiányzik a társadalmi reprezentáció, nincsenek a gyülekezet tagjai között gyerekek, nők, teljes családok. A reprezentativitás hiányából eredő homogenitás azonban csak látszólagos, minthogy minden egyén más és más értéket képvisel.

2. Nem érvényesül a szabad gyülekezetválasztás, ennél fogva a börtöngyülekezet – akárcsak maga a börtönpopuláció teljessége – kényszerközösség. Valaki vagy tagja a gyülekezetnek, ha annak értékeit elfogadja, vagy nem, de helyette nem választhat másikat. Ez a börtönlelkésztől a szokottnál is nagyobb toleranciát, konfliktuskezelő képességet követel.

3. A közösség tagjainak közös élete nem csupán a gyülekezeti alkalmakra szorítkozik. E megállapítás ugyancsak a börtönöket jellemző közösségi kényszerre, illetve a zárt intézményi jellegre vezethető vissza. A szorosabb összefonódás, a privát szféra hiánya, avagy nagyon csekély volta különös terhet jelenthet a gyülekezet tagjainak. Az ebből eredő konfliktusok feloldásában a lelkészre óriási szerep hárul. A különleges élethelyzetek és konfliktusok arra kényszerítik az egyházakat és képviselőiket, hogy kilépjenek a komfortzónájukból. Az itt megtapasztalt élethelyzetek arra ösztönzik az egyházakat, hogy merjenek szakítani az európaiságot jellemző komfort-kereszténységgel és ennek következtében a misszió parancsolat tartalma tovább gazdagodik.

Az inkulturáció elméletének egyik tétele szerint minden egyháznak és gyülekezetnek ki kell alakítania az evangélium különös, helyi viszonyokra alkalmazott kifejezését.¹⁸ Máskülönb az egyházak által közvetített értékek nem találnak befogadó közegre. Itt teljesebb ki a börtöntörvény uralta értékrendszer és a börtönmisszióra leginkább jellemző keresztény vallás értékrendszere közötti áthidalhatatlannak tűnő különbözőség. Ezt a szakadékot kell a börtönmissziós lelkésznek áthidalnia és úgy közvetítenie a vallási értékeket, hogy azok érthetővé, vonzóvá és megélhetővé váljanak. Az inkulturáció mértéke szenzitív terület. Egyfelől el kell fogadni, hogy az evangelizáció, a vallási tanítás nem azt jelenti, hogy az egyházak magasabb rendű értéket közvetítenek, mert ezzel degradálnák a befogadó kultúrát.¹⁹ Különböző értékek között ilyen módon nem lehet különbséget tenni. Úgy viszont igen, hogy melyek a társadalmi normák szerint támogatott, elfogadott, megtűrt, elutasított vagy éppen megvetett értékek. Ebben az olvasatban az egyházak által közvetített értékek pozitív előjele nem lehet kérdéses. Másfelől az inkulturáció nem eredményezhet egyik félnél sem önmeghasonlást, mert az a pozitív értékek elvesztését eredményezi. Abban az esetben, ha elégtelen mértékű az egyházi tanítás helyi kultúrához kapcsolása, akkor az egyház "szubkulturális gettó" lesz.

¹⁸ Barnóczki A. (2012)

¹⁹ Hunsberger, G. R. et al. (1996)

A másik véglet pedig az, ha a kulturális perspektívákhoz és értékekhez való alkalmazkodás válik meghatározóvá a folyamatban, mert ez esetben a kultúra fogja átalakítani az egyházi tanítást.²⁰ Míg az első esetben megvan az esélye annak, hogy a börtönben a hitét megélni akaró fogvatartott kitaszítottá válik, addig a másik lehetőség arra vezet, hogy a bűnözői karrierből kivezetni képes hit és annak értékrendszere súlytalan lesz. A modern teológia megalkotta a kontextualizálás kifejezést, amely arra irányítja a figyelmet, hogy az evangélium közlése során a ma élő emberek teljes élet-kontextusában kell Isten igéjének megszólalnia. Az inkulturáció pedig mindezek alapján a megfelelően kontextualizált és befogadott vallási tanítás sajátos átélése és megélése, amely a befogadó szempontjából értelmezi a hit és a kultúra kapcsolatát, és lehetővé teszi, hogy az adott kultúrához tartozó saját kulturális gyökereinek megfelelően válaszolhasson Isten hívására.²¹ A missziót végző szervezet feladata, hogy a vallási tanítást kellő módon inkulturálja annak érdekében, hogy azt a befogadó közeg saját élethelyzetében, saját közegében tudja értelmezni és a mindennapjaiban megélni.

A börtönök szubkultúráját a prizonizáció eredményeként jellemző értékek minden valószínűség szerint eltérnek a vallási értékektől. Azt is el kell ismerni, hogy a keresztény vallás értékrendszere – a közös kulturális alap ellenére – eltér a társadalom többségi értékrendszerétől. A European Value Survey kutatások tanulsága szerint a keresztény vallás rendszeres hitéletet élő követői társadalmi kisebbséget alkotnak.²² Ettől még igaz az a megállapítás, hogy az európai és ezen keresztül a hazai társadalmat jellemző értékrendszer a kereszténységben gyökeredzik.

A Börtönlelkészi Szolgálatnak – és általában valamennyi egyházi börtönmisszióknak – a keresztény vallás tanításaival merőben ellentétes kulturális közegben kell ellátnia a szolgálatait. E szolgálat egyik szerepe a vallás értékeinek közvetítése. Ez pedig alighanem egyfajta inkulturáció, mivel a vallási tanítások missziós hirdetése azt feltételezi, hogy a vallási kultúra értékeit megismerhetővé, érthetővé, elfogadhatóvá kell tenni a börtönnek a vallásától meglehetősen eltérő értékek mentén szerveződő szubkultúrájában. A börtönmisszió nem pusztán vallásgyakorlás, nem is csak vallásra térítés. Lényegesen túlmutat a vallásos cselekmények gyakorlásán is. Mindezeket magában foglalva, az egyik legfontosabb célja a vallási igazságok megértetése, elfogadtatása és ezen keresztül egy olyan, a társadalmi együttélés szempontjából pozitív értékrendszer átadása, amely eltér a bekerülést megelőző kriminális értékrendszertől, a prizonizáció útján kialakult börtönkultúra értékrendjétől és képes arra, hogy az egyén döntéseit befolyásolja.

20 Hunsberger, G. R. et al. (1996)

21 Barnóczki A. (2012) p. 46.

22 <http://www.europeanvaluesstudy.eu/files/pages/visitreligiousservices.jpg>

A Börtönlelkészi Szolgálat eredményei

2019-ben kutathattam a magyarországi börtönökben folyó vallási nevelés eredményeit. Ehhez Shalom Schwartz értékelméletét és értékesztjét alkalmaztam. Az erről szóló monográfiában leírtam a kutatás pontos menetét és metodikáját,²³ ezért itt most csupán rövid kivonatot közlök a kutatás megállapításaiból.

A kiindulási pont az volt, hogy a börtönlelkészi szolgálat és – kellően tágra értelmezve – a börtönmisszió eredménye az, ha a fogvatartottak értékrendszere pozitív irányba változik. Erről ugyanis feltételezhető, hogy hatással van a későbbi viselkedésmintájukra. A kutatáshoz használt Schwartz-féle értékmodell szerint az értékek befolyásolják az egyén viselkedésének irányát. Meglehet, hogy az egyént jellemző értékrend nem tükröződik minden egyes cselekvésében, de a cselekvések összességének irányából jól kirajzolható az egyéni értékrendszer.²⁴

A kutatás érdekei azt kívánták, hogy kellő számú intézmény és relatíve nagy létszámú fogvatartott kerüljön bevonásra, mert ez biztosítja azt, hogy az adatok országos érvényességűek legyenek. Ennek érdekében négy intézetben, összesen 200 fő fogvatartottal terveztem felvenni a kérdőívet. Hosszas egyeztetéseket követően megkaptam az engedélyt, hogy a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben és a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben intézetenként legfeljebb 50 fő, a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben 80-120 fő, és a Váci Fegyház és Börtönben legfeljebb 20 fő fogvatartott bevonásával elvégezhessem a kérdőívek felvételét.

A 200 fő bevonható fogvatartottat két csoportba soroltam. Az elsőbe azok tartoztak, akik részt vesznek valamilyen vallási nevelésben (értékelhető kérdőív összesen 98 db), a másodikba pedig azok, akik nem vesznek részt ilyen programokban (értékelhető kérdőív összesen 85 db). A vallási nevelésben résztvevők között hatalmas eltérések lehetnek mind a rendszeresség, mind az aktivitás, mind pedig a motivációs bázis terén. Ennek megfelelően eltérő a vallási nevelésen való részvétel intenzitása. Szükségesnek tartottam, hogy a mintafelvételkor rögzítsem, hogy az anonim alany milyen típusú vallási nevelésben vesz részt, ez ugyanis egyben azt is megmutatja, hogy az milyen rendszerességű és intenzitású. Ennek megfelelően az alábbi csoportokat alkottam:

1. APAC részlegen lévők (12 fő),
2. Vallási részlegen lévők (24 fő),
3. Cursillon résztvevők (11 fő),
4. Egyéb olyan, aki az előzőekbe nem besorolható,
de a vallási alkalmak rendszeres résztvevője (51 fő).

²³ Tihanyi M. (2019)

²⁴ Schwartz, S. (2000)

Természetes módon adódik, hogy ez az utóbbi személyi kör az, amelynek tagjai a legkevesbé rendszeres és intenzív résztvevői a vallási nevelésnek. Hangsúlyozni kell, hogy sem a büntetésnek, sem pedig az elkövetett cselekménynek nem tulajdonítottam jelentőséget.

A vallási nevelésben résztvevő fogvatartotti csoportot az első mérés során homogén csoportként értelmeztem, vagyis nem tettem különbséget azok között, akik rendszeresen és magas intenzitású vallási nevelésben vesznek részt és azok között, akiknél ez legfeljebb eseti alkalmakra korlátozódik. Az így kapott eredmények mutattak némi korrelációt a civil kontrollcsoport értékrendszerével, de ez messze elmaradt a hipotézisemtől.

A jelenség okainak kutatása közben statisztikailag megtisztítottam a bv. gyülekezet csoportot azoktól, akik csak a vallási alkalmak eseti látogatói. Az így megkapott csoport tagjai azonosak az APAC és a vallási részleg lakóival, valamint a Cursillo tanfolyam résztvevőivel. Lényeges, hogy ez semmilyen összefüggésben nincs sem az elkövetett cselekménnyel, sem pedig a kiszabott büntetéssel. A kérdőívekben az első kérdés arra vonatkozott, hogy a kitöltő a büntetését megelőzően rendszeres vallásgyakorlónak tartotta-e magát. A válaszok alapján ebben a csoportban ilyen személyek nem voltak. Ezzel az összetételű csoporttal ismét elvégzett mérések azt mutatják, hogy értékrendszerük csekély eltérést mutat a civil kontrollcsoportéhoz képest, azzal több, meghatározó jelentőségű ponton azonos sajátosságokkal rendelkezik. Ezzel párhuzamosan a bv. kontrollcsoport értékrendszeréhez képest számos szignifikáns különbség kimutatható. Ha úgy tekintünk a civil kontrollcsoport és a bv. kontrollcsoport értékrendszerére, mint két szélső értékre, akkor meg tudjuk vizsgálni, hogy e kettő között hol helyezkedik el a bv. gyülekezet értékrendszere. A stimuláció és a konformitás értékének kivételével azt lehet mondani, hogy a bv. gyülekezet értékrendszere egyértelműen és jelentősen közelebb áll a civil, mint a bv. kontrollcsoportéhoz. Igazolást nyert tehát, hogy a vallási nevelés meghatározó hatással bír a fogvatartottak értékrendszerére. Ez a hatás egyértelműen a civil élet gyülekezeteihez közelíti az értékrendjüket.

Az első és a második mérés eredményei közötti különbség alapján az alábbi következtetések adódnak:

1. Szignifikáns összefüggés mutatkozik az értékrend változása és a vallási nevelés intenzitása között. Csak a kellően intenzív és rendszeres vallási nevelés képes hatást gyakorolni a fogvatartottak értékrendjére.
2. Az eredményeket befolyásolja, hogy a fogvatartottak elkülönült részlegen kerülnek-e elhelyezésre, ahol a prizonizáció hatásainak a legkevesbé, a börtönmisszió inkulturális hatásainak pedig a legnagyobb mértékben vannak kitéve.

3. Lényeges az elkülönült részlegen folyó vallási nevelésben résztvevő fogvatartottak megfelelő kiválasztása, hogy valóban azok kerüljenek ide, akik nem kedvezménynek, hanem a bűnözői karrierből való szabadulás lehetőségének látják a vallási nevelést. A kiválasztásban nem lehet szempont sem az elkövetett cselekmény, sem annak büntetése, kiváltképp pedig nem a büntetés hátralévő ideje.

A szakirodalmi adatok arra mutatnak rá, hogy a kulturális hatás hossza szintén erős befolyásoló tényező.²⁵ Ennek megfelelően indokolatlan a vallási részlegen történő elhelyezésnek a büntetés utolsó három évére történő korlátozása. Meghatározó szempont ugyanakkor az egyén motivációs bázisa, ilyen lehet például a családi támogatottsága. Amennyiben elfogadjuk azt, hogy az egyén értékrendszere hatással van a cselekvésére, akkor okvetlenül adódik a következtetés, hogy a vallási nevelésben résztvevők társadalmi aktivitása, illetve cselekményeik, vagy legalábbis ezek meghatározó elemei sokkal inkább a társadalom számára elfogadható és hasznos vallási értékrendet fognak tükrözni, sem mint egy veszélyes, és méltán visszautasításra találó kriminális értékrendet. Ahhoz, hogy az elért eredmények hosszú távon is tükröződjének a társadalmi cselekvéseken, szükséges, hogy a szabadult fogvatartottak „vallási utónevelést” kapjanak. Ezek olyan programok lehetnek, amelyek elősegítik a gyülekezeti integrációt. A hívő ember élete nehezen áll meg egyedül. Jól mutatja ezt Jézus példázata a vetőmagról, amely a tövisek közé kerül. Kihajt ugyan, de a világ gondjai, hatásai csírájában megfojtják a változást. Ezért szükséges, hogy a vallási programokban résztvevőket a szabadulást követően a közegyház gyülekezeteibe integráljuk. Erre utal az a tény, hogy azokat, akik csak a vallási alkalmakat látogatják, de nem vesznek részt legalább részben elkülönült programokban, azokat erősebben befolyásolja a börtönélet, mint a vallási alkalmak. Különösebb magyarázatra nem szorul, hogy ezek a programok nem állami, hanem egyházi kezdeményezések kell, hogy legyenek.

Végül szólni kell arról, hogy a vallási nevelés nem jelent általános, minden helyzetben alkalmazható megoldást. Vagyis nem lehet azt állítani, hogy bármely fogvatartotti csoportnál hasonló eredményeket lehetne elérni általa. Ahogyan az APAC-nál megvan a kiválasztás, úgy a hazai vallási nevelésben is meg kell lennie. Ez nem jelenthet önkényt vagy diszkriminációt. Csak annyit jelenthet, hogy azoknak az önként jelentkezőknek kell fenntartani ezeket a lehetőségeket, akikben megvan a nyitottság és az akarat a változtatásra és ehhez a vallásban találnak fogódzót.

Rövid összegzés

Úgy tűnik, mintha e tanulmány készítésének idején a represszió reneszánszát élné, pedig a modern kutatások alátámasztják, hogy ennek a kíváncsnál kisebb a visszatartó

25 Gerace, A. and Day, A. (2010)

ereje, amennyiben a bűnelkövetés prediktív faktorai továbbra is jelen vannak az egyén életében.²⁶ Azt sem lehet tagadni, hogy az egyéni cselekvések motivációs bázisa sokszor inkább érdek-, sem mint értékvezérelt. Ugyanakkor az értékek társadalmi szerepe vitathatatlan, mert az egyén értékrendje meghatározza a világ jelenségeihez való viszonyulását. Ez pedig lehet olyan, amely a társadalom szempontjából hátrányos, káros, veszélyes, vagy épp ellenkezőleg; hasznos, kívánatos, előnyös. Minthogy az elkövetők túlnyomó többsége kiszabadul a börtönből, ezért közel sem lehet közömbös, hogy börtönéveik alatt milyen kulturális közegben éltek, milyen kultúra eszményei hatottak személyiségfejlődésükre.

A Börtönlelkész Szolgálat egyértelműen pozitív mintát nyújt, melyet követve az egyén megtalálhatja helyét a társadalomban és oda beilleszkedve olyan életet tud élni, amelynek útja nem vissza a börtönbe, hanem az üdvösség felé vezet.

Ehhez kívánom Isten áldását a Börtönlelkész Szolgálat munkatársai és valamennyi börtönmissziós munkatárs életéhez!

Felhasznált irodalom

- Ádám Antal (2007): Bölcelet, vallás, állami egyházjog. Budapest-Pécs
- Barnóczki Anita (2012): Az inkulturáció jelenségéről. Sárospataki Füzetek 2012/1. http://srta.hu/wp-content/uploads/2015/08/az_inkulturacio_jelensegerol1.pdf (Letöltés ideje: 2017. 11. 09.)
- Börtönügy a Magyar királyi országos fegyintézetekben – ismertetés az 1885. évi budapesti országos általános kiállítás alkalmából. Bp. 1885. szerző nélkül
- George R. Hunsberger – Craig Van Gelder (1996, szerk.): Church between Gospel and Culture. The Emerging Mission in North America. Michigan
- Gerace, Adam – Day, Andrew (2010): Criminal rehabilitation: the impact of religious programming, Journal of psychology and christianity, vol. 29, no. 4, pp. 317-325. (4) (PDF) Criminal rehabilitation: The impact of religious programming. Available from: https://www.researchgate.net/publication/225067819_Criminal_rehabilitation_The_impact_of_religious_programming (Letöltés ideje: 2021. 06. 04.)
- Hajdú Miklós (2006): A börtönpasztoráció lehetőségei. Börtönügyi Szemle 2006/1.
- Jones, Natalie J. – Brown, Shelley L. – Zamble, Edward (2010): Predicting Criminal Recidivism in Adult Male Offenders. Criminal Justice and behavior, Vol. 37 No. 8, August 2010.
- Schwartz, Shalom (2000): A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations, Chapter 7 in the Questionnaire Development Package of the European Social Survey. http://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf (Letöltés ideje: 2017. 10. 31.)
- Szabó Csaba (2014): A katolikus lelkipásztori szolgálat rendészeti aspektusának kutatása. I. Hadtudományi Szemle 2014. 7. évf., 1.
- Tihanyi Miklós (2019): Bűn – Hit – Szabadulás: A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban NKE. Bp. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/14281/Bun_Hit_Szabadulas_2019.pdf?sequence=1

²⁶ Jones, N. et al. (2010) p. 860-882.

Tizenöt éves a börtönlelkészi szolgálat. Kerek-asztal beszélgetés lelkészekkel a szolgálatukról. Börtönügyi Szemle 2015/3. szerző nélkül

Vajna Károly (1906): Hazai régi büntetések. I. kötet. Bp.

Vári Krisztina (2008): A börtönlelkészség hét éve Magyarországon. Börtönügyi Szemle 2008/1.

Felhasznált internetes hivatkozások

<http://www.europeanvaluesstudy.eu/files/pages/visitreligiousservices.jpg>

Felhasznált jogszabályok

Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Református Egyház között 1998. december 8-án létrejött Megállapodás közzétételéről 1057/1999. (V. 26.) Korm. hat

A Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rend. hatályba lépéskori szövege

Magyar Köztársaság Kormánya és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége között 2000. december 21-én aláírt megállapodás közzétételéről szóló 1045/2001. (IV. 20.) Korm. hat.

2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 2000. július 14-ei közlönyállapot

2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

2021. évi XXXI. törvény a közbiztonság erősítése érdekében egyes rendészeti igazgatási törvények módosításáról

A „ZÖLD” BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS MARGÓJÁRA...

AVAGY A MAGYAR BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÖKOLÓGIAI LÁBNYOM-CSÖKKENTÉSÉNEK EREDMÉNYEI

The „green” prisons... meaning the results of the ecological footprint reduction of the Hungarian Prison Service

A magyar büntetés-végrehajtás – megfelelően a fejlesztéspolitikai elvárásoknak és a feladatellátás magas szintű követelményeinek – folyamatosan törekszik az innovatív és környezetvédelmi megoldásokat szem előtt tartani és felhasználni a mindennapi működése során. Az elmúlt években zajló nagyszabású energiaracionalizálás és napelemes rendszerek kiépítése szinte minden intézetünket érintette. 2021. április 29-én került sor a Magyar Börtönügyi Társaság Jogi szekciójának kerekasztal-beszélgetésére „A Zöld Büntetés-végrehajtás, avagy a Green Deal és a magyar büntetés-végrehajtás csomópontjai” címmel. Az Európai Unió a 2019-es választást követően azt a célt tűzte ki maga elé, hogy 2050-re elérje a klímasemlegességet. A magyar büntetés-végrehajtás az elmúlt években elég komoly pályázati tevékenységet folytatott, kérdés tehát, hogy a büntetés-végrehajtás részt tud-e venni ennek megvalósításában, és ha igen, hogyan?

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, klíma, környezetvédelem, energiaracionalizálás, napelemek, fejlesztés

In accordance with the requirements of development policy and the high-level requirements of the performance tasks, the Hungarian Prison Service constantly strives to keep in mind and use innovative and environmental solutions in its daily work. The large-scale energy rationalization and deployment of solar systems in recent years has affected almost all of our institutes. On April 29, 2021, the Legal Section of the Hungarian Prison Scientific Society held a roundtable-discussion, entitled „The Green Prisons meaning the crossroads of the Green Deal and Hungarian Prison Service”. The European Union after the 2019 elections set itself the goal to achieve climate neutrality by 2050. The Hungarian Prison Service has been engaged in quite serious tender activities in recent years, so the question has arisen to discuss whether prison can be part of achieving the above goal and, if so, how?

Keywords: prison, climate, environmental protection, energy rationalization, solar panels, development

Bevezető gondolatok

A Magyar Börtönügyi Társaság Jogi szekciójának kerekasztal-beszélgetésére 2021. április 29-én került sor „A Zöld Büntetés-végrehajtás, avagy a Green Deal és a magyar büntetés-végrehajtás csomópontjai” címmel.¹ A kerekasztal témájának aktualitását adta, hogy az Európai Unió a 2019-es választást követően egy kifejezetten merész és nagy álmot tűzött ki maga elé: 2050-re elérni a klímasemlegességet. Ez az álom konkrét és prioritásként kezelt kötelezettségeket rótt a tagállamokra és azok szerveire. A magyar büntetés-végrehajtás az elmúlt években elég komoly pályázati tevékenységet folytatott, adta magát tehát a kérdés megvitatásra, hogy a büntetés-végrehajtás része tud-e lenni ennek az álomnak és ha igen, hogyan? A magyar büntetés-végrehajtás megfelelő a fejlesztéspolitikai elvárásoknak és a feladatellátás magas szintű követelményeinek, folyamatosan törekszik – már évek óta – az innovatív és modern műszaki, logisztikai, fejlesztési és környezetvédelmi elvárásoknak megfelelni. A hazai börtönök elsődleges szempontja – többek között – a biztonságos működés minőségi fejlesztése. Ennek szerves részét képezi egyebek mellett az energiaracionalizálás, napelemes rendszerek kiépítése² és a szelektív hulladékgyűjtés fontossága. Jelen tanulmányban – a terjedelmi korlátok miatt csupán érintőlegesen – kitekintünk azokra az aspektusokra, amelyekre a kerekasztal kitért, és amelyekben a büntetés-végrehajtás csatlakozhat a Zöld Megállapodás céljaihoz, erősítve Magyarország pozícióját.

Előzmények

A 2019-es EU-s parlamenti választások fő témája a klímapolitika volt. Az Európai Parlament ennek megfelelően egy olyan Bizottságot választott, amelynek fő célkitűzése az Európai Zöld Megállapodás (a továbbiakban: Green Deal, avagy GD) létrehozása és megvalósítása volt. Az új Bizottság javaslatcsomagjának gerincét a 2050-es klímasemlegesség adta, aminek eléréséhez azonban minden uniós országnak hozzá kell járulnia. Azaz lehetőleg a társadalom minden területén el kellene érni, hogy környezettudatos módon gondolkodjunk. Mindezek mellett, természetesen a Green Deal nagy hangsúlyt helyez

- 1 A kerekasztal résztvevői a klímakérdés és alkalmazás számos területéről érkeztek. A Külgazdasági és Külügyminisztérium, Energia és Klímadiplomácia Főosztályát Balogh Nóra referatúra vezető, az Innovációs és Technológiai Minisztérium Klímapolitikai Főosztályát pedig Koska Ramóna klímaügyi referens képviselte. A büntetés-végrehajtás részéről két – az energiahatékonysági és megújuló energiaforrások pályázatokon kiemelkedően eredményes – intézet parancsnoka vett részt, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnoka, Rózsahegyi Tamás bv. ezredes, illetve a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka, dr. Zakhar Tibor bv. ezredes. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát pedig a Műszaki és Ellátási Főosztály részéről Topánka Zsolt bv. őrnagy képviselte.
- 2 A KEHOP-5.2.11-16-2016-00019 „Fotovoltaikus rendszer telepítése a Zala Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben” – projekt keretében például 102,1 millió forintos beruházás történt. Csaknem 133 millió forint értékben napelemes rendszer került beüzemelésre a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben is 2018-ban.

a biológiai sokféleség helyreállításától kezdve a tiszta forgásos gazdaságra való átállásra egyaránt. Tehát nagyon sok olyan célt és tervet tűz ki, amely a környezettudatosságot, energiahatékonyságot és környezetvédelmet foglalja magába. Az EU ezt egy úgynevezett „*méltányos vagy igazságos átmenet mechanizmus*” által kívánja megvalósítani. Ez konkrétan azt jelenti, hogy továbbra is nagy figyelmet szentelnek a környezetbarát technológiákba való beruházásoknak, az ipari innovációk elősegítésének, valamint a tisztább, olcsóbb, egészségesebb közlekedési formák bevezetésének, mind egyéni, mind pedig közösségi formában. Emellett kiemelt projekt az épületek energiahatékonyságának növelése.

Magyarország hosszú évek óta kiemelten kezeli a nemzetközi klímapolitikai tárgyalásokat, az egyes országok közötti energia és klímaügyi kapcsolatoknak az alakulását, illetve az olyan – napjainkban zajló – meghatározó globális trendeket, mint például a tiszta energetikai átmenetnek a folyamata, amely során a világ országai elkezdtek fokozatosan áttérni a magas szén-dioxid kibocsátással járó fosszilis energiaforrásokról, mint a szén, az olaj, a földgáz, a környezetbarátabb megújuló és egyéb tiszta energiatechnológiákra, mint a nap, a szél és az atomenergia. Nagyon fontos azonban, hogy mindennek a mozgatórugója a világ legtöbb országa által 2015-ben aláírt Párizsi klímamegállapodás³, amelyben a világ országai azt vállalták, hogy a globális éves átlaghőmérséklet emelkedését 2 Celsius fokon belül tartják, de erőfeszítéseket tesznek a másfél fokon belül tartásra is. Jelenleg a legfontosabb szempont, hogy az Európai Unió és tagállamai mit tesznek ezen Párizsi Megállapodásban meghatározott klímacél megvalósítása érdekében. Az Európai Zöld Megállapodás tulajdonképpen ennek a klímacélnek az egyik leképeződése, amely egy olyan zöld növekedési stratégia, amiben a végcél a 2050-es klímasemlegesség elérése, ez pedig kétségtelenül kihat minden területre, sőt a teljes gazdaság átalakítását is magában foglalja. Az Európai Unió mindig is globális vezető szerepet vállalt ebben a küzdelemben. Egyrészt azzal, hogy jó példát kívánt mutatni a többi országnak úgy, hogy megfelelően ambiciózus vállalásokat tett, másrészt pedig aktívan szorgalmazza azt, hogy a többi ország is cselekedjen: a nemzeti vállalásokat gyakorlatba kell ültetni, világos stratégiákat kell lefektetni és konkrét cselekvési terveket kell létrehozni.

A hazai szakpolitikai irányvonalat a klímapolitika területén az Innovációs és Technológiai Minisztérium alakítja. Magyarország önmagára nézve vállalta a 2020-ban elfogadott klímavédelemről szóló törvényben, hogy klímasemleges lesz 2050-re. Természetesen ezek a vállalások elemzéseken és adatokon alapulnak, amelyek azt mutatják, hogy

3 Magyarország is vállalta magára nézve a Párizsi Megállapodás célját, ugyanakkor érdemes tudni, hogy a Megállapodásnak az Európai Unió, mint regionális gazdasági szervezet a tagja, így a tagállamai is az EU-n keresztül tagjai a megállapodásnak. Ennek ellenére persze a tagállamoknak is külön kellett ratifikálni az egyezményt, de ez azt jelenti, hogy amikor például tárgyalás történik a párizsi megállapodásról, akkor alapvetően az Európai Unió és tagállamai közösen képviselik a saját álláspontjukat, és nem Magyarország vagy Portugália adja elő külön a portugál, illetve a magyar álláspontot. Tehát egy közös uniós álláspont kerül kialakításra a szakértők és az európai politikai vezetők által.

lehetséges ennek a célnak az elérése. Mindemellett pedig Magyarország rögzített egy másik célt is – ebben a klímátörvényben, illetve a nemzeti energia és klímatervben –, mégpedig azt, hogy 2030-ra 40%-kal csökkenti a hazai kibocsátásait 1990-hez képest. Ez azért is egyedülálló és példaértékű, mert az Európai Unióban nincs arra vonatkozó előírás, hogy bármilyen tagállamnak nemzetgazdasági szintű és kellő ambiciózus nemzetgazdasági célt kell rögzítenie, különösen nem törvényi szinten, és egyelőre nem írja elő a klímasemlegességi célkitűzés vállalását sem kötelezően a tagállamok részére.

A büntetés-végrehajtás és a környezetvédelem találkozása

Környezetvédelmi és energiateljesítmény szempontból is egy nagyon érdekes és különleges terület a büntetés-végrehajtás. Tulajdonképpen egy miniváros, ahol az ott fogvatartott személyek számára ellátást kell biztosítani. Kihívás azonban, hogy a magyar büntetés-végrehajtási intézetek műszaki szempontból is kuriózumnak számítanak, mivel börtön-épületeink életkora jócskán meghaladja a 100 évet. A magyar bv. intézetek döntő többsége ugyanis a XIX. század végén, a XX. század elején épült, és ez az adott kor szokásainak megfelelő, azonban mára korszerűtlen, elavult technológiát feltételez. Éppen ezért, évek óta folyamatosan zajlik az épületek és az azokon belüli különböző rendszerek, érhálózatok felújítása, karbantartása és energiateljesítmény üzemeltetése. Mindezekhez azonban komoly anyagi források szükségesek. A hazai büntetés-végrehajtás az elmúlt években számos saját forrású és pályázati alapú felújítást eszközölt. A pályázati forrásoknak két formáját használták: a Belügyminisztérium által kiírt és az EU-s pályázatokat. A belügyi pályázatok lényege, hogy csak a Belügyminisztériumhoz tartozó szervek pályázhattak és 6 éves megtérülési korláttal dolgoznak, ami azt jelenti, hogy a pályázat hosszú távon is fenntartható. Ez a fajta pályázati megoldás nem alkalmas egy teljes intézet komplett felújítására, de épületek hőszigetelésére, nyílászárók cseréjére, a szűrkevíz technológia alkalmazásának a kiépítésére, világítástechnikai korszerűsítésekre (legyen az térvilágítás vagy épületvilágítás), vagy adott esetben konyhatechnológia, gőztechnológia felújítására és korszerű berendezések alkalmazására tökéletesen megfelel. 2007 óta a magyar büntetés-végrehajtás 77 darab ilyen sikeres pályázatot tudhat magáénak, ami hozzávetőleg 500 millió forintot jelent. Az első Európai Unió pályázatok 2009-ben indultak el. Nagy előnyük, hogy költségvetési szervek számára a költségek 100%-át fedezik. A hazai büntetés-végrehajtási intézetek ezeken a pályázatokon leginkább hőenergia, villamosenergia-termelés vagy villamosenergia-felhasználás megtakarítására pályáztak. EU-s pályázatokon mindösszesen 4,2 milliárd forintnyi forrást sikerült elnyerni, és ebből 2,4 milliárd forintot kifejezetten a megújuló energiaforrásokra fordítani.

A magyar büntetés-végrehajtás is óriási lehetőséget látott az energia- és erőforrás-hatékony építés/építkezés és korszerűsítés területén. Erre kiemelt figyelmet fordított az elmúlt években, akár a férőhelybővítésre gondolunk, akár a meglévő épületek korszerűsítésének munkálataira. A Green Deal az energiateljesítmény és a megfizethetőség

kettős kihívásának kezelése érdekében erősen támogatja a köz- és magánépületek korszerűsítési programjait. A korszerűsítési arány növelése viszont nem könnyű, annak ellenére, hogy mérsékli az energiaköltségeket, és csökkentheti az energiaszegénységet.⁴ Ebbe a hosszú távú programba igyekeztek becsatlakozni a pályázó bv. intézetek is. 2003 és 2019. között ugyanis az energiafogyasztási adatok alapján a büntetés-végrehajtási szervezetnél az energiafelhasználás mintegy 37%-kal csökkent.⁵ Ennek jelentős részét a fosszilis energiahordozók csökkenése, a hőenergiára fordított erőfeszítések jelentették.

2020-ban a magyar büntetés-végrehajtás tíz helyszínen hajtott végre férőhelybővítési projektet, és ezeknél a helyszíneknél – ahol nagyságrendileg 2 700 fogvatartott került elhelyezésre – a teljes hőenergiaellátást hőszivattyús rendszerek biztosítják. Mindenképpen említésre méltó a Berettyóújfaluban létrejött Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ, ahol szintén hőszivattyús megoldással biztosítják a hűtést és a fűtést, valamint a használati melegvíz-ellátást.

Részletesebb példaként azonban két kivételes intézetet említenék, amelyek az elmúlt évek folyamán többször is sikeresen pályáztak és valósítottak meg jelentős környezetvédelmi projekteket. Az egyik ilyen kiváló intézet a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön, ahol alapfeladatként a jogerősen elítélt fegyház és börtön fokozatú, felnőttkorú férfiak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtását biztosítják. Az intézetben nagyságrendileg 300 fogvatartott tölti büntetését. Az épület 1905-ben épült, Királyi Törvényszék cellákkal, tehát egy kifejezetten régi épületegyüttesről van szó.

Az intézet feladatai között került meghatározásra 2009-től kezdve a gazdaságos működés kialakítása, az állagmegóvás és a tudatos költségtakarékosság fenntartása. Ebből a célból az intézet a Környezet és Energia Operatív Program keretében pályázott és nyert az *„Épületenergetikai fejlesztések megújuló energiaforrás hasznosítással kombinálva”* konstrukció megvalósítására több mint 422 millió forint támogatást. A pályázat műszaki tartalma alapján az épületek nyílászáróinak cseréje, a fogvatartotti épület utólagos hőszigetelése, a napelemes villamosenergia-rásegítő rendszer kiépítése, a napkollektoros használati melegvíz előállító rendszer kialakítása, valamint kazánházi, konyhai és mosodai gépcserék kerültek megvalósításra.⁶ A projekt legfőbb célja

4 Európai Zöld Megállapodás 2.1.4.

5 „A Zöld Büntetés-végrehajtás, avagy a Green Deal és a magyar büntetés-végrehajtás csomópontjai” kerekasztal-beszélgetésen elhangzott előadás. Előadó: Topánka Zsolt bv. őrnagy, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Műszaki és Ellátási Főosztály. 2021. április 29.

6 A pályázat magába foglalta a körletépület energiatakarékosságát eredményező homlokzati és lábazati hőszigetelést. A pályázat keretében, 371 db nyílászáró cseréje (ebből 174 db műanyag, 189 fa és 8 db alumínium szerkezetű), 107 db radiátor termosztatikus szeleppel és torló cserével való felújítása, 3 db kondenzációs és 2 db gőzkazán telepítése valósult meg. Továbbá 70 db napkollektorból álló, használati-melegvíz előállítására alkalmas rendszer kiépítése, valamint a 72 db napelemes rendszer és a működését biztosító 3 db egyfázisú inverter beépítése történt meg. (KEOP-5.3.0/B/09-2010-0087. program)

az üzemeltetési költségek csökkentése volt, mely éves szinten várhatóan 20-25 millió forintot jelent majd. Továbbá cél volt a környezetbarát technológiák alkalmazása és a korszerű eszközök telepítése. Ezt követően 2016-ban az intézet egy további, Környezet és Energiahatékonysági Operatív Program keretén belül kiírt pályázaton – a „*Fotovoltaikus rendszerek kialakítása központi költségvetési szervek részére*”⁷ címűn – is nyert, ez alkalommal több mint 132 millió forintot. A pályázati anyag egy úgynevezett „napelemes kiserőműre” kért támogatást. A megvalósított rendszer összesített teljesítménye 222 kWp, ami hatalmas beruházás egy bv. intézetnek. Az intézetben 2020. június 2-án megindult az erőmű kitermeléses üze me. Az elkészült rendszer biztosítja az intézet villamosenergia-fogyasztásának jelentős csökkentését.⁸ Tulajdonképpen ez közérthető számokban azt jelenti, hogy míg a pályázási időszak előtti évben – 2009-ben – 73 millió forintba került az intézet éves fűtése, addig 11 évvel később – 2020-ban –, inflációval együtt nem érte el a 30 millió forintot ugyanez a közüzemi számla.⁹

Az épületre felhelyezett – több mint 1 000 négyzetméter – napelem komplexum is számos területen biztosít önállóságot az intézetnek, ilyen például a meleg víz, amelyet ma már saját magának állít elő, de fedezi emellett a teljes villamosenergia-felhasználását is. Az erőmű nemcsak az intézeti szükségleteket fedezi egyébként, de 2020-ban már külső igénylők részére is termelt, így éves szinten több mint 2 millió forint bevételt is jelentett az intézetnek. Az elképzelés szerint 2021-ben ez a külső igénylők számára termelt mennyiség lényegesen magasabb is lesz, jelentős bevételt biztosítva.

A termelés mellett azonban van az erőműnek egy másik fontos – szintén környezetvédelmi – funkciója is. Az intézet felmérései szerint éves szinten 180 tonnányi károsanyag-kibocsátás csökkentést jelent. Ha mindehhez hozzávesszük az intézet által pályázaton elnyert, komplex fejlesztések minden hatását: a nyílászárócserétől a fűtése korszerűsítésig, a szigeteléstől a mosodai ipari gépek beszerzéséig, valamint a teljes kazánrendszer cseréjét is ideszámolva, akkor ez évente több mint 260 tonnányi károsanyag-kibocsátás csökkentést jelent, csak egy intézet esetén.

A másik, kiemelkedő pályázati eredménnyel bíró intézet a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet. A jogerős ítéletüket töltő fogház és börtön fokozatú férfi elítélteket, a fogvatartásuk alatt a gyermekükkel együttes elhelyezésben részesülő anyákat, valamint fiatalkorú női és férfi elítélteket, illetve felnőtt és fiatalkorú letartóztatottakat

7 KEHOP 5.2.11-16-2016-00048. program

8 A projekt megvalósításával 199 759 kWh/év megtakarítás érhető el, 499 397,5 kWh/év elsődleges energiafogyasztás csökkenés, 719,1324 GJ/év megújuló energiából előállított energia mennyiség, valamint 182,28 tonna káros széndioxid-kibocsátás csökkenése várható.

9 Sátoraljaújhely az évek során számos más pályázaton is részt vett, ennek köszönhetően az intézetben mindenhol fénycsövek vannak, az őrhelyektől kezdve a parancsnoki irodáig. Szintén pályázati eredmény a fogvatartottak zuhanyzók időkapcsolóval való ellátása, illetve kevert vízrendszer kiépítése a fogvatartottak részére.

fogva tartó bv. intézet 238 fő befogadására alkalmas. Az intézet tulajdonképpen két objektumból áll, az egyik – Mátyás utcai – a Sátoraljaújhelyi intézethez hasonlóan törvénypalotának épült és 1904-ben került átadásra. A másik – Wéber Ede utcai egység – kilencven évvel később került átadásra, így a két objektum között hatalmas a különbség építészetiileg is.

A kezdetekben az intézet kisebb környezettudatossági pályázatokon indult, amelyek elsősorban a fogvatartottak tudatossági szintjének emelését célozták, mint például PET-palackokat hasznosítottak, majd zöldségkertekeket készítettek belőlük, és az ott megtermelt zöldségeket használták fel a fogvatartotti étkeztetésben. A kisebb pályázatokon elért sikereken felbuzdulva indult az intézet egy Belügyminisztériumi energiaracionalizálási pályázaton, ahol 5,5 millió forintot nyert, amiből az akkori kazánok cseréjét tudták elkezdni.¹⁰ Ezt követték további kisebb belügyi pályázatok, mind sikeresen hozzájárulva az energiaracionalizálási folyamatokhoz.¹¹

Az első nagy áttörést az intézet 2017-ben érte el, amikor 106 millió forintot nyert el pályázaton az I. és a II. objektumban történő napelemes erőmű létesítésére.¹² A beruházás a Kohéziós Alap és a hazai központi költségvetési előirányzat közös finanszírozásából valósult meg. A fejlesztés az intézet két objektumának jelentős villamosenergia-költség megtakarítását eredményezte (a rendszer évente több mint 80 ezer kilowatt megtakarítást jelent villamosenergiában), ugyanis végeredményképpen 180 kilowattnyi naperőművet sikerült kiépíteni. Ennek a megtakarításnak köszönhetően tudtak további pályázatokon indulni, amelyekből aztán az intézet helyiségeiben, irodáiban került modernizálásra a hűtő-fűtő klíma rendszer, amellyel szintén jelentősen csökkentették a széndioxid-kibocsátást. Jelenleg ott tart az intézet, hogy a fejlesztéseknek köszönhetően éves szinten mintegy 45 ezer köbméterrel csökkent a gázfogyasztás csak az I. objektumban, és ez a kezdeti célkitűzéshez képest jelentős elmozdulás.¹³ Az intézet továbbra is folyamatosan fejleszt és pályázik, amikor lehet. Jelenleg az intézet teljes világítási rendszerét igyekeznek lecserélni LED-es világításra. A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet helyzete annyiban más, mint a legtöbb modern intézeté, hogy az I. objektum nagyon szigorú műemlékvédelmi szabályozás alatt áll. Éppen ezért, például a már alapnak számító nyílászárók cseréje esetükben nem engedélyezett, vagy csak nagyon nehézkesen.

10 A kisebb összegre tekintettel az új objektum fűtésének korszerűsítésére fordították a pályázaton elnyert forrást.

11 Ezek a célok meg is valósultak, az intézet éves szinten 4-5 millió forintot spórolt a „rezsiköltségen”, ami egy ekkora intézet esetében jelentős megtakarítás.

12 KEHOP-5.2.11-16-2017-00105. program

13 A két objektumban összesen 110 ezer köbméter gázt tudnak éves szinten megspórolni, amivel – az intézet parancsnokának számítása szerint – 1 520 fát mentesítenek, ugyanis kb. 1 520 fa lenne képes arra, hogy ezt a szén-dioxid mennyiséget feldolgozza újra, és ez közel 4 hektárnyi erdőt jelent.

Jövőbeli projektek, tervek

A büntetés-végrehajtás szerves része kíván lenni Magyarország ambiciózus klímacéljai megvalósításának. Ennek megfelelően az egyik legkiemeltebb terület, amely mindenképpen figyelmet igényel – a környezetbarát és körforgásos gazdaság érdekében –, az a hulladékkibocsátás. A büntetés-végrehajtás keretében feldolgozott áruk hulladékkibocsátásának újrahasznosításában hihetetlen lehetőségek rejlenek. Cél, hogy az adott termék újrahasznosítható, tartós és javítható legyen. Így a fenntartható termékpolitika tükrében jelentősen csökkenhet a hulladék mennyisége. Mivel a hulladék képződése nem előzhető meg, ki kell használni annak gazdasági értékét és minimálisra csökkenteni a környezetre gyakorolt hatását. A magyar büntetés-végrehajtás oly mértékben elkötelezett e mellett, hogy nemcsak szelektív hulladékgyűjtés zajlik számos hazai intézetben, hanem annak fogvatartotti képzése, mint reintegrációs program is jelen van. Fogvatartottjaink hulladékválogató- és feldolgozó OKJ-s részképesítéseket szerezhetnek több hazai börtönben is. Ez azonban nemcsak képesítés, hanem szemléletformálás is, amely része kell, hogy legyen az eredményes és hatékony visszailleszkedésnek a társadalomba. A börtönök által végzett feladatok során – mint például az étkeztetés – be lehetne vezetni a GD termékpolitikát, hogy minél kevesebb hulladék termelődjön. Szintén ide kapcsolódik, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek étel- és ital-élelmiszerfelvétele jelentős. Ennek megfelelően az itt előforduló műanyag dobozok¹⁴ (lekvár, vaj, mogyorókrém stb.) mennyiségét érdemes lenne csökkenteni, a beszerzés alkalmával olyan feltételekkel szerződni, ami szavatolja a kevesebb hulladéktermelést, vagy olyan gyártóktól berendelni az élelmiszert, amelyek „zöld” típusú termékpolitikát folytatnak. Természetesen ennek anyagi vonzatai jelenleg jelentős terhet róhatnak a büntetés-végrehajtásra, ezért is hosszú távú célként értelmezhetőek.

Egy másik kiemelendő terület a méltányos, egészséges és környezetbarát étel- és ital-élelmiszerrendszer létrehozásának terve.¹⁵ Tekintettel arra, hogy a belső ellátás keretében a hazai büntetés-végrehajtásban a bv. gazdasági társaságok biztosítják az intézetek étel- és ital-élelmiszerellátásának egy jelentős részét, így ezen a területen is van lehetőségünk eredményeket elérni. A hazai büntetés-végrehajtási intézetek ugyanis a Központi Ellátó Szerv létrejöttével bevonásra kerültek a központi ellátási rendszerbe, és ezáltal a belső ellátásba. A belső ellátás szűken értelmezett fogalma alatt az intézetek étel- és ital-élelmiszerellátását értjük. 2011-től a kedvezően változó jogszabályi környezetnek köszönhetően, és a folyamatos

14 2021. július 1. napjától Magyarország – klímapolitikájának köszönhetően – betiltotta az egyszer használatos műanyagok használatát.

15 Európai Zöld Megállapodás 2.1.6.

beruházások eredményeként a bv. gazdasági társaságai mind mennyiségben, mind minőségben jelentősen fejlesztettek a belső ellátás terén.¹⁶

A bv. gazdasági társaságai – fogvatartotti munkaerő bevonásával – saját gabonát, gyümölcsöt, zöldséget termesztnek, baromfit nevelnek, húskészítményeket és szárastészta is készítenek. A Zöld Megállapodás szerint az élelmiszer-értéklánc valamennyi szereplője számára új lehetőségek nyílnak meg az új technológiáknak és a tudományos felfedezéseknek köszönhetően. Az Európai Bizottság elkészített egy „*a termelőtől a fogyasztóig*” stratégiát, és széleskörű vitát sürget az érdekelt felekkel az élelmiszer-ellátási lánc minden szakaszára kiterjedően, amely kikövezheti az utat egy fenntarthatóbb élelmiszerpolitika kialakításához. Ehhez kapcsolódhat szorosan az EU-s közös agrárpolitika indulása is (amely a járvány miatt valószínűleg 2022 elejére halasztódik), amelynek a célja, hogy a mezőgazdaságra vonatkozó nemzeti stratégiai tervek már a kezdetektől fogva teljes mértékben tükrözzék a Zöld Megállapodásban és „*a termelőtől a fogyasztóig*” stratégiában megfogalmazott ambíciókat. E terveknek olyan fenntartható gyakorlatok alkalmazásához kell vezetniük, mint például a precíziós gazdálkodás, a biogazdálkodás, az agroökológia, az agrárerdészeti rendszerek, továbbá a szigorúbb állatjóléti előírások. A hazai büntetés-végrehajtás is tervezi ezen gazdálkodási formák bevezetését.

Talán a legismertebb és legáltalánosabb aspektusa a klímakérdésnek, az a közlekedés üvegházhatásúgáz-kibocsátása. A Zöld Megállapodás szerint a közlekedés az EU üvegházhatásúgáz-kibocsátásának egynegyedéért felelős, és ez az arány egyre nő. A klímasemlegesség eléréséhez a közlekedésből származó kibocsátások 90%-os csökkentésére van szükség 2050-ig. A fenntartható közlekedés megvalósítása azt jelenti, hogy a felhasználókat kell előtérbe helyezni, és jelenlegi mobilitási lehetőségeiknél megfizethetőbb, hozzáférhetőbb, egészségesebb és tisztább alternatívákat kell biztosítani számukra. A Megállapodás szerint e kihívás megválaszolására egy fenntartható és intelligens, mobilitásra vonatkozó stratégiát kell kidolgozni. Ez a büntetés-végrehajtás területét is érintő kérdéskör, hiszen a büntetés-végrehajtás által használt közlekedési eszközöket (gépjárművek) is korszerűsíteni kell majd, illetve a GD tartalmi elemeire a járműparkra vonatkozó beszerzések során kiemelt figyelmet kell fordítani.¹⁷

16 Ezt bizonyítja, hogy 2013-ban a közel 239 millió forintértékben előállított sertéshús 2016-ra már meghaladta a 257 millió forintot; a 92 millió forintértékben előállított csirkehús három évvel később közel 130 millió forintra növekedett; míg a pékáru összértéke a 2013-as 240 millióról 392 millió forintra nőtt. (www.bv.gov.hu – Letöltés ideje: 2021. január 25.)

17 A GD szerint a Bizottság szigorítani fogja a belső égésű motorral felszerelt gépjárművek légszennyezőanyag-kibocsátására vonatkozó előírásokat és kezdeményezi, hogy vizsgálják felül a személygépkocsikra és kisteherautókra vonatkozó szén-dioxid-kibocsátási előírásokról szóló jogszabályokat, hogy ezáltal 2025-től megnyíljon az út a kibocsátásmentes mobilitás felé. Ezzel párhuzamosan mérlegelni fogja az európai kibocsátás-kereskedelem közötti közlekedésre való alkalmazását, a járművekre vonatkozó jelenlegi és jövőbeli szén-dioxid-kibocsátási előírásokat kiegészítve.

S végezetül, a börtönök egyik legnagyobb potenciálja: a manpower, azaz a rendelkezésre álló humán erőforrás. Természetesen ez a munkaerő sok szempontból korlátozott kapacitású (biztonság, emberi jogok, egészségügyi szempontok stb.), ugyanakkor számos egyéb szempont szerint pedig stabil és hosszú távú munkaerőt jelenthet. Messziről indulva, de a Zöld Megállapodás szerint „az éghajlatváltozás eredményeképpen egyre nagyobb nyomás nehezedik az erdei ökoszisztémákra. Javítani kell az EU erdőterületeinek minőségét és mennyiségét.”¹⁸ Az ökoszisztémák alapvető szolgáltatásokat, vagyis élelmet, ivóvizet, tiszta levegőt és élőhelyet biztosítanak. Ismert tény, hogy a fenntartható újraerdősítés és erdőtelepítés, valamint a pusztuló erdők helyreállítása növelheti a szén-dioxid elnyelését, ezzel együtt javíthatja az erdők rezilienciáját és elősegítheti a körforgásos biogazdaságot. A közös agrárpolitika alá tartozó nemzeti stratégiai terveknek arra kell ösztönözniük az erdőgazdálkodókat, hogy munkájukkal megőrizték és növeljék az erdők fenntarthatóságát. A büntetés-végrehajtás eme célkitűzéshez a fogvatartotti munkáltatás keretében kiválóan tudna csatlakozni. A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben és számos más intézetünkben már évek óta zajlanak facsemete ültetési, nevelési programok. E körben nemcsak a gyakorlatorientált képzések szerepe értékelődik fel, hanem az olyan kompetenciakeretek kidolgozása is, amelyek segítségével fejleszthetőek és értékelhetőek lesznek az éghajlatváltozással és a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeretek, készségek és attitűdök, amelyeket nemcsak a fogvatartottak, de a személyi állomány részére is biztosítani lehet. Teljesen egyértelmű, hogy az ökológiai átállás előnyeinek kiaknázásához proaktív átképzésre és továbbképzésre van szükség a társadalom minden szegmensében található polgárok részére, így a fogvatartottakéra is.

Záró gondolatok

A Green Deal célkitűzéseinek eléréséhez minden uniós országnak hozzá kell járulnia. A büntetés-végrehajtásnak jó lehetőségei vannak arra, hogy ezen célok elérésében Magyarországot támogassa. Ha a hazai büntetés-végrehajtás elmúlt években elkezdett környezettudatossági lépéseiből indulunk ki és azokat gondoljuk tovább, akkor a Zöld Megállapodás néhány stratégiai pontjához máris tudunk csatlakozni. A hazai büntetés-végrehajtás ipari tevékenységét, vagyis a gazdasági társaságokat és egyéb munkahelyeket átformálhatjuk környezetbaráttá, vagy újragondolhatjuk a gyártást (textilipar, építőipar, elektronika, műanyagipar) úgy, hogy az kevésbé legyen erőforrás-igényes, és inkább környezetkímélővé váljon. Az épületek korszerűsítése folyamatos, amire a magyar büntetés-végrehajtás kiemelt figyelmet fordít. A jól szigetelő falak és ablakok kevesebb energiafogyasztást jelentenek. A börtönök és a kapcsolódó

¹⁸ Európai Zöld Megállapodás 2.1.7.

intézmények közlekedési szennyezését csökkenteni lehet elektromos járművekkel. Jelenleg ezek költsége lényegesen magasabb, de a Zöld Megállapodás cselekvési tervének megvalósulása esetén hosszú távon erre a váltásra is sor kerül, már csak azért is, mert a büntetés-végrehajtásban a járműhasználat tervezhetőbb, mint például a rendőrség esetében. Szintén nem negligálható szempont a szennyezőanyag-mentesség. A szürkevíz-felhasználás lehetőségeinek kihasználása jól jöhet. Jelenleg a börtönökben ivóvízzel húzzák le a WC-ket, de ha a szürkevíz-kezelést kiépítjük a bv. intézetekben, jelentősen csökkentjük a vízfelhasználást és a szennyvízkibocsátást is.

És végezetül, az említett emberi erőforrás felhasználása és az ebben rejlő lehetőség nagyon jó marketingfogás is lehet, nem mellesleg könnyen beleillik a jogszabályok által megfogalmazott büntetés-végrehajtási célokba. Az erdőgazdálkodások Magyarországon mindig is akadozva működtek, főleg az alföldi területeken. Maga a feladat egyszerű, nehézsége a versenyszférában inkább a foglalkoztatási megoldottság (illetve annak hiánya) és az eszközkérdés. A büntetés-végrehajtásnak a foglalkoztatási kérdés megoldása adott, az eszközre meg remélhetőleg a GD iránymutatása alapján hamarosan lesz finanszírozás. A biztonsági aspektusokat szem előtt tartva, a börtönök birtokában található nagyobb méretű, kihasználatlan területeken megoldható lenne a facsmete ültetés/nevelés. Az ezzel kapcsolatos számos reintegrációs irányelv és cél érvényesülése mellett (munkáltatás, oktatás, képzés, együttműködés külső szervezetekkel: civil szervezetek, erdőgazdálkodások stb.), ez egy kiváló lehetőség az imázsépítéshez is: a büntetés-végrehajtás, amint hozzájárul Magyarország természeti tőkéjének helyreállításához, a környezet és a biológiai sokféleség védelméhez. Ezeken kívül számos egyéb reintegratív és resztoratív program is köthető egy ilyen gondolathoz.

Bár nem gondoltuk volna első ránézésre, mégis láthatóan számos potenciál van az Európai Zöld Megállapodás és a büntetés-végrehajtás kapcsolódásában. Míg pár éve még utópia lett volna erről beszélni, ma már egyértelműen elérhető közelségbe kerültek a fenti gondolatok és azok gyakorlati megvalósítása. A környezetvédelem ma már nem úri huncutság, s mint ilyen, a társadalom minden területén, intézményében és szervezetében jelen van, így a büntetés-végrehajtásban is.

KIHÍVÁSOK A BÜNTETÉS- VÉGREHAJTÁSBAN A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY ALATT

*Challenges of the Prison Services during the
COVID-19 pandemic*

A COVID-19-világjárvány megjelenése alapvető, az eddigiekben nem tapasztalt kihívások elé állította a hazai és a külföldi büntetés-végrehajtási rendszereket. A börtönök zárt világába a járvány lassabban jutott be, de mégis átformálta azok működését. A fogvatartottak jogaira és kötelezettségeire, azok munkáltatására és egészségügyi ellátásukra is jelentős hatással van a járványhelyzet. Mindezeket a hazai büntetés-végrehajtás nemzetközi összehasonlításban sikeresen megoldotta. Tanulmányom ezen kérdéseket elemzi.

Kulcsszavak: COVID-19-járvány, fogvatartottak jogai és kötelezettségei, egészségügyi ellátás, foglalkoztatás, börtönök ellenőrzése

Outbreak of the COVID-19 world pandemic has brought basic and unprecedented challenges to domestic and foreign prison services. The pandemic entered the closed world of prisons more slowly yet nevertheless it reshaped their operation. The epidemic has great impact on inmates' rights and obligations, employment and health care. All those issues have been successfully solved by the Hungarian Prison Service even in an international comparison. My study analyses these issues.

Keywords: COVID-19 pandemic, inmates' rights and obligations, health care, employment, prison control

Bevezetés

Másfél évvel ezelőtt senki sem hitte, hogy a XXI. században olyan világjárvány jöhet, amely azóta is meghatározza társas kapcsolatainkat, kihatással van a világ összes országára, erős, fejlett gazdaságokat tesz tönkre és taszít válságba.

Ez az idő az emberiség történetéhez viszonyítva viszont rendkívül rövid. Ennyi idő alatt mégis megtanultunk együtt élni vele. Járványok nyilvánvalóan korábban is voltak. Megbirkóznunk viszont a jelenlegi járvánnyal kell. Ilyen helyzet kezelésére vonatkozóan nincsenek globális jó tapasztalatok sem.

Megtanulni jól kezelni ezt a súlyos problémát, azért is szükséges, mert a COVID-19 megmutatta azt is, hogy ha fel kell készülnünk bármi hasonlóra a jövőben, akkor azt már megfelelő tudás és tapasztalatok birtokában célszerű megtenni.

Nem más a helyzet a témánk szempontjából lényeges hazai büntetés-végrehajtás járványkezelésében sem.

A járvány kitörésekor az elsődleges cél annak börtönökbe való bejutásának késleltetése volt.

A járvány bejutását követően a fogvatartottakkal együttműködve azonban egy elhúzódó válságmenedzselésre kellett berendezkednünk.

A koronavírus-világjárvány hatása a büntetés-végrehajtásra

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) szakértője Philipp Meissner szerint¹ a 2019-ben felbukkant koronavírus világszerte 122 ország több mint 11 millió fogvatartottja közt legalább 527 ezer megbetegedést okozott, 47 országban 3 800 feletti halálessel.

A helyzet olyan súlyos, hogy az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2021. február 8. napján kénytelen volt módosítani az általa 2020 márciusában kiadott, *„COVID-19-re felkészülés, megelőzés és kontroll a börtönökben és más fogvatartási helyeken”* című ideiglenes irányelvét (a továbbiakban: Irányelv)².

¹ <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802>

² <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/ppreventiun-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention/preparedness,-prevention-and-controll-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention-interim-guidance,-8-february-2021-produced-by-who/europe>

A tanulmány szerves célját képezi a hazai intézkedések és ezen Irányelvben szereplő járványkezelési ajánlások összevetése.

A koronavírus-világjárvány következtében több mint 50 országban volt börtönlázadás és legalább 700 ezer fogvatartottat kellett idő előtt elengedni, mutatott rá az ENSZ Bünmegelőzési Kongresszusán Kyotóban Philipp Meissner.³ A szerző szerint az egyenlő gondoskodás elvét, az ún. Nelson Mandela rules-t – ENSZ minimum standard szabályai a fogvatartottak kezelésében – nem minden országban biztosítják. Ezen szabályok közül a fogvatartottak egészségügyi ellátására vonatkozó azon rész érdemel kiemelés, mely szerint az egészségügyi ellátás az állam felelőssége és az ellátók, valamint fogvatartottak közti jogviszonynak ugyanazon erkölcsi és szakmai szabályokon kell alapulnia.⁴

A börtönök általában zsúfolt helyek és a megfelelő egészségügyi óvintézkedések hiánya a fertőzések fokozott kockázatát hordozza magában.⁵

A koronavírus-járvány következményeinek enyhítéseként került sor a világon fogvatartottak elbocsátására, börtönlázadások és felkelések kialakulására, a fogvatartottak tiltakozásának azon következményéből, miszerint a börtönkörülmények közti megfertőződés indulatot vált ki bennük.⁶

Olaszország Foggia börtönéből pedig 80 fogvatartott szökött meg, kihasználva a kormány koronavírus kapcsán meghozott intézkedései miatt kialakult káoszt.⁷

Alapvető igény, hogy az állam még a koronavírus-járvány alatt sem mondhat le a büntetés végrehajtásának monopóliumáról és még ezen időkben is elfogadható büntetés-végrehajtást működtessen.

Szerencsére a magyar, kb. 17 ezer fogvatartott elhelyezését biztosító büntetés-végrehajtás nemzetközi viszonylatban is idejében megtett, hathatós intézkedései a járvány kezelésében mentesek a hasonló extrém következményektől, a COVID-19-esetek kezelhető számban maradtak és a halálos kimenetel a civil társadalommal összevetve elenyésző számban következett be.

A koronavírus első hullámának 2020 márciusi megjelenése mind az országot, mind a büntetés-végrehajtást felkészületlenül érte. Nem volt ez másképp a világ más

3 <https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802>

4 <https://www.un.org/en/un-chronicle/nelson-mandela-rules-protecting-rights-persons-deprived-liberty>

5 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

6 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

7 https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons

országában sem. A járványhelyzet első magyarországi hullámát a jogalkotásnak is gyorsan kellett lereagálnia. Sorra születtek a veszélyhelyzettel kapcsolatos jogszabályok. Témánk szempontjából elsőként a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet, ezt követően a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes büntetőjogi tárgyú intézkedésekről, valamint a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 188/2020. (V. 7.) Korm. rendelet, majd a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, a veszélyhelyzet kihirdetésével összefüggésben egyes büntetés-végrehajtási szabályok módosításáról szóló 90/2020. (IV. 5.) Korm. rendelet módosításáról szóló 229/2020. (V. 25.) Korm. rendelet, a járványhelyzet első hullámát követően a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készülségről szóló 2020. évi LVIII. törvény, a járványhelyzet második hullámában a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 478/2020. (XI. 3.) Korm. rendelet, és legvégül a járványhelyzet harmadik hullámában a veszélyhelyzet során érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedések újbóli bevezetéséről szóló 112/2021. (III. 6.) Korm. rendelet.

A jogalkotás által meghatározott feladatok hatékony és egységes végrehajtására a büntetés-végrehajtás intézkedési tervekkel reagált.

Először 2020. március 6-án az I., 2020. március 15-én a II., 2020. április 9-én a III., a második járványhullám megjelenésével 2020. szeptember 16-án a IV. és a harmadik járványhullám 2021. tavaszi megjelenésével, 2021. március 5. napján az V. Intézkedési terv (a továbbiakban: Intézkedési terv, amely jelen tanulmányban kizárólag az V. Intézkedési tervre értendő) került kiadásra olyan metódusban, hogy a soron következő későbbi hatályon kívül helyezte az előzőt. Az egyes bv. intézeti feladatok meghatározására helyi intézkedési tervek is készültek.

Ezen intézkedési tervek szinte teljes egészében megfeleltek a már említett 2020 márciusi eredeti, majd az idén módosított Irányelvben foglaltaknak.

Így a járványhelyzet megfékezése érdekében az irányelvvel azonosan sor került például:

- személyi védőfelszerelések biztosítására, megfelelő használatuk megkövetelésére,
- fertőtlenítési eljárások előírására és bevezetésére, különösen a kéz és az orrnyálkahártya higiéniaát illetően,
- napi testhőmérséklet monitorozására,

- információk és tájékoztatók előírására,
 - elkülönítési helyszínek, útvonalak és eljárások előírására,
 - a bv.-be be- és kilépők regisztrációjának előírására,
 - a gyanús esetek azonnali tesztelésének bevezetésére,
 - a látogatófogadások korlátozására, módosítására (Magyarországon teljes tiltást rendeltek el),
 - 1 méteres védőtávolságok megállapítására (ittthon 1,5 méterest írtak elő),
 - a megerősített fertőzöttek egyéni vagy kivételes elkülönítésének szabályozására,
 - a karantén 14 napban történő megállapítására,
 - járványügyi akciótervek, checklisták kidolgozására,
 - különböző definíciók bevezetésére,
 - online módszerek előírására,
- de még ezen kívül sok más intézkedésre is.

Mindeközben a magyar büntetés-végrehajtásnak saját járványkezelésén túlmenően az ország működéséhez és járványkezeléséhez is hozzá kellett járulnia. Így folyamatosan biztosít védőmaszkokat és védőfelszerelést⁸, mobil járványkórházat adott át 2020. április 21-én Kiskunhalason⁹ – csak a legfontosabbakat említve. Saját működésében pedig – többek között – 2020. március 7-én felfüggesztette az ideiglenes intézetelhagyásokat¹⁰, járványügyi „call centert” és Youtube tájékoztató videót készített¹¹, elvégezte a börtönök megelőző fertőtlenítését¹², a személyzetet védőeszközökkel, a fogvatartottakat fertőtleníthető textil szájmaszkokkal látta el¹³.

A bv. ügyész szerepe a járványhelyzet alatt

A bv. ügyész törvényességi felügyeleti és jogvédelmi szerepe a járványhelyzet alatt alapvetően nem változott. A bv. ügyészi munkamódszerek azonban a járványhelyzet következtében az alábbiak szerint jelentősen módosultak.

Fontos megállapítani, hogy az I. pontban rögzített veszélyhelyzeti jogszabályok a fogvatartottak a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben (a továbbiakban: Bv. tv.) meghatározott egyes jogainak gyakorlását és kötelezettségeinek teljesítését nem függesztették fel, hanem azok gyakorlásának módja változott meg a veszélyhelyzet jellege folytán.

⁸ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3425>

⁹ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3685>

¹⁰ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3565>

¹¹ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3621>

¹² <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3745>

¹³ <https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3879>

A bv. ügyész – a büntetés-végrehajtást övező garanciarendszerének független, külső – kontrolljára továbbra is szükség van.

A törvényességi vizsgálatokkal kapcsolatban a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztálya a koronavírus-járvány mindhárom hulláma alatt több irányító rendelkezést adott ki a bv. ügyészek bv. intézetekbe történő belépése, a szükséges védőfelszerelések, az elvégzett havi vizsgálatok száma és módszere, a fogvatartottak meghallgatásának személyes kontaktot mellőző módja, a COVID-19 rendkívüli eseményekkel kapcsolatos jelentéstétel tárgyában.

A legutolsó, jelen tanulmány írásakor is érvényben lévő, 2020. október 16-ától érvényes iránymutatás a bv. ügyész bánásmód tárgyában végzett törvényességi vizsgálatát bekért iratok alapján havi egy alkalommal írja elő, a bv. ügyész a bv. intézetbe nem léphet be, a fogvatartottakat Skype alkalmazásával köteles meghallgatni.

A BvOP IV. Intézkedési tervének módosítása egyébként a társszervek – így a bv. ügyész – körletre, zárkákba való belépését elvileg nem zárna ki, csupán teljes védőfelszerelés viseléséhez kötné.

A járványhelyzet miatt bevezetett fenti különleges előírások alkalmazása miatt a bv. ügyészeknek az alábbi gyakorlati problémákkal kellett szembesülnie:

- a bv. intézeti Skype-vonalak a megnövekedett fogvatartotti használat miatt leterheltté váltak, a vonalminőség leromlása miatt Microsoft Teams-alkalmazás használata iránt kellett intézkedni,
- az iratbekérések kapcsán sokszor volt és van félreértés a megkeresett bv. intézet és a bv. ügyész között a beküldendő iratok körére vonatkozóan, sokszor az elektronikus úton beküldött iratok olvashatóságával vannak problémák. A bv. ügyész személyes jelenléte hatékonyabb megoldás lenne,
- az egyes büntetés-végrehajtási kérelmek, panaszok összetettsége és jellege mindenképp a helyszíni kivizsgálást tenné szükségessé, amelynek hiányában a szakszerűség a tényállás tisztázásában és az időszerűség is sérülhet,
- a főügyészség a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód és a koronavírus-helyzet folyamatos monitorozása miatt fogvatartottakat – amikor csak az lehetséges – véletlenszerű kiválasztással valamennyi fogvatartotti helyen is meghallgat azon logika mentén, hogy a biztonságos csatornán keresztül végzett meghallgatás további valós jogvédelmet nyújt részükre,
- a fogvatartotti – nem csak COVID-19-ből eredő – rendkívüli haláleseti szemlén történő részvétel érdekében a bv. ügyésznek teljes védőfelszerelésben

(szájmaszkon és gumikesztyűn kívül overál, lábszák és arcvédő pajzs) továbbra is be kell lépnie a körletre, illetőleg a zárkákba,

- a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 48. § (1) bekezdése felsorolja a rendkívüli eseményeket. Ezek közt a COVID-járványhelyzet és a megbetegedések ugyan nem szerepelnek, de az Intézkedési terv 48. pontja szerint ezek rendkívüli események. Az Alaputasítás 30. §-a előírja, hogy az ügyésznek a rendkívüli eseményről történő értesülésekor meg kell vizsgálnia a rendkívüli esemény bekövetkezésének okát és körülményeit, erről feljegyzést kell készítenie,
- a koronavírus-járvány bv. intézeti kezelése esetenként szükségessé tette a zárkaajtók ideiglenes zárva tartásának elrendelését is a Bv. tv. 97. § (5) bekezdés, 99. § (7) bekezdés, 101. § d) pont, 102. § (2) bekezdés d) pont és 153. §-a alapján.

Az egyik bv. intézetben a szolgálati feladatok COVID-19-helyzet miatti feltorlódása miatt a szabad levegőn tartózkodás jogának a Bv. tv. 154. §-a szerinti felfüggesztésére is sor került egy napra, amelyet a bv. intézet az Intézkedési terv 107. és 117. pontja alapján jelentett is a bv. ügyésznek.

Fogvatartotti jogok és kötelezettségek a COVID-19-veszélyhelyzet alatt

A 2020-ban megjelent koronavírus-járvány új helyzetet teremtett a fogvatartotti jogok érvényesítése és a kötelezettségek teljesítése körében is.

A Bv. tv. 83. § (6) bekezdése szerint a szabadságvesztés végrehajtása során az elítéltet csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges mértékben lehet elkülöníteni a társadalom tagjaitól. Az elítélt számára biztosítani kell a büntetés céljával, valamint az intézet rendjével és biztonságával nem ellentétes személyes és társadalmi kapcsolatok létesítését, fenntartását, illetve fejlesztését.

A (8) bekezdés szerint az elítéltet kizárólag a büntetés céljának eléréséhez szükséges legkisebb mértékű korlátozásoknak lehet alávetni. A szabadságvesztés végrehajtása során a büntetés-végrehajtási szervezet az elítélt életébe csak a büntetés céljának eléréséhez szükséges mértékben avatkozik be. Az elítélt szabadságvesztés alatti életvitelét – ha erre képesnek és késznek mutatkozik – vele együttműködésben kell kialakítani.

Az elemzést célszerű a továbbiakban az IM rendelet, az Intézkedési terv és a Bv. tv. – különösen fenti – rendelkezéseinek összevetésével folytatni.

A büntetés-végrehajtás 2020. március 7. napjával felfüggesztette az ideiglenes intézetel-hagyások engedélyezését a fogvatartottak számára, beleértve a korábban engedélyezett – de még meg nem kezdett – eltávózások végrehajtását is. Ettől az időponttól kezdve – az országos parancsnok engedélyét kivéve – nincs kimaradás, látogató bv. intézetben kívüli fogadása, eltávózás, súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása és temetésén való részvétel, mindezek kihatással vannak az átmeneti részlegben elhelyezett, az enyhébb végrehajtási szabályok hatálya alatt álló és a társadalmi kötődés programban lévő elítéltek jogaira is.

A fogvatartottak még nagyobb körét érinti a látogatások megszüntetése. Ennek ellen-súlyozására a fogvatartotti internetalapú videohívások (Skype) kerültek bevezetésre a fogvatartottak kapcsolattartóival, amelyet a bv. intézetek sikeresen megoldottak. Ezt az intézményt a jogalkotó is hosszútávon kívánja fenntartani, mert 2021. január 1. napi hatállyal kiegészítette az IM rendelet 2. §-át a 9., telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás definíciójával. A végrehajtás módjára az IM rendelet 102/A. §-a irányadó. Szintén előremutató rendelkezés volt, hogy az egészségügyi válsághelyzetben ez rezsimszabályokra tekintet nélkül alkalmazhatóvá vált (normál helyzetben az egyes végrehajtási fokozatoknál a szigorúbb rezsimekben ez nem lehetséges).

Maga az elektronikus kapcsolattartás lehetősége már a Bv. tv. megalkotásakor is fel-merült, hiszen már akkor bekerült a törvény 173. § (2) bekezdésébe az elektronikus kapcsolattartási forma, de akkor még szűk körben. Helyes, hogy a Skype-hívások gyakoriságát és időtartamát a fogvatartott együttműködési hajlandósága tükrében, differenciáltan határozza meg a büntetés-végrehajtás, fő szabályként heti egyszer minimum 45, maximum 120 percben (Intézkedési terv 92. pont). Ennek ellenére volt ezzel kapcsolatban a főügyészségen személyes látogatófogadás érdekében előterjesztett alaptalan panasz.

A Skype-alkalmazás bevezetésével a büntetés-végrehajtás sikeresen átállt a digitális oktatásra is.

A bv. szerv a koronavírus-járvány alatt a felhasználható letéti pénzzel nem rendelkező fogvatartottaknak kérelmükre havi 3-szor 5 perc díjmentes telefonálást, a pénzzel rendelkezőknek többlet 15 perc beszélgetési időt biztosít (Intézkedési terv 93. pont).

A büntetés-végrehajtás 2020. április 1. napjával módosította a házirendet a korona-vírus-járvány miatt többlet birtokban tartható tárgyakkal, továbbá Intézkedési terve előírta a napirend ideiglenes módosítását is (Intézkedési terv 99. pont).

Járványhelyzetben az egyébkénti bezártság miatt is kiemelt jelentőségű a fogvatartottak szabad levegőn tartózkodásának biztosítása. Ezt a fogvatartottak kisebb csoportokba

osztásával, a sétaudvarokon kötelezően betartandó 1,5 méteres védőtávolságok meghatározásával valósították meg.

A bv. intézeti internetes csomagküldő rendszer 2018. július 1-jei bevezetése miatt a járványhelyzet kezdetekor a jól működő rendszert tovább lehetett hasznosítani. Az Intézkedési terv 17. pontja szerint a fogvatartotti nagyszámú mozgatás elkerülése érdekében – szintén a WHO Irányelvének megfelelően – a személyi szükségletekre szolgáló vásárlást kizárólag a fogvatartott által készített lista szerint, a zárkából kimoztatás nélkül lehet elvégezni.

A fürdési lehetőségek számát a nem dolgozó férfi fogvatartottaknál a jogszabályban írt heti háromról heti ötre emelte fel az Intézkedési terv 23. pontja.

A szabadidő hasznos eltöltésének egyik módjaként az Intézkedési terv 58. pontja előírta, hogy valamennyi zárkában biztosítsanak intézeti tv-készüléket.

A fogvatartotti fórumok és a személyi állományt érintő értekezletek kizárólag zártláncú távközlési hálózat útján, online tarthatóak (Intézkedési terv 51. és 58. pont).

Az Irányelvben is megfogalmazott, nagyszámú fertőtlenítési és járványtehermentesítési munkákra az Intézkedési terv 21. pontja előírja a Bv. tv. 133. § e) pontja és a Bv. tv. 135. § (1) és (3) bekezdésében szabályozott díjazás nélküli munka szervezését és végeztetését is.

A biztonsági intézkedések közt szabályozott motozást, a napi biztonsági ellenőrzést és a biztonsági szemléket is – az Intézkedési terv 57. pontja alapján – csak egészségügyi maszkban és gumikesztyűben lehet végrehajtani.

A Bv. tv. 82. § (5) bekezdés szerinti reintegrációs programok időtartamát az Intézkedési terv 124. pontja – egyezően a COVID-járvánnyal kapcsolatos ajánlásokkal – maximum 15 percben határozza meg. Ez bizonyos foglalkozásokra és fogvatartottakra elégséges idő, de nem minden személynél és nem minden ügyben.

A befogadási eljárásokkal kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy a 2020. június 18. napján hatályba lépett 2020. évi LVIII. törvény kiegészítette a Bv. tv.-t a 91/A. §-al, mely szerint a befogadást követően – az egészségügyi szakterület javaslatára – a bv. intézet parancsnokának írásbeli rendelkezése alapján, az elítélt befogadó részlegen 14 napra egészségügyi okból elkülöníthető. Az Intézkedési terv 65. pontja részletezi az ilyen elkülönítések szabályait, és előírja valamennyi, 5 napnál hosszabb időre befogadott fogvatartott PCR mintavételezését. A szabaduló fogvatartottat a IV. intézkedési terv 81. pontja alapján 1 db egészségügyi szájmazskkal is el kell látni.

Az Intézkedési terv kitér a fogvatartottak előállításának, kiadásának, szállításának, de egyáltalán a bv. intézeten belüli mozgásának minimalizálására is.

A jogszabályon alapulóan kiadott Intézkedési tervek alapján a bv. pártfogó felügyelőknek is új munkamódszereket kellett bevezetni, mert az általuk készítendő pártfogó felügyelői véleményeket, környezettanulmányokat, reintegrációs őrizet keretében a távfelügyeleti eszköz ingatlanban történő alkalmazhatóságának felmérését is a személyes kapcsolattartás mellőzésével kötelesek végrehajtani. A Bv. tv. 185. §-a ugyanis személyes meghallgatási kötelezettséget ír elő, a veszélyhelyzeti jogszabály és a fenti Intézkedési terv ez alól ad felmentést. A szabadulásra felkészítést az ajánlott telefonos és elektronikus kapcsolattartás útján nem lehet megfelelően végrehajtani nézetem szerint, mert a fogvatartottak ezen eszközökkel nem rendelkeznek és ezek nem a zárka kötelezően biztosítandó felszerelési tárgyai.

A COVID-veszélyhelyzetből eredően – a büntetés-végrehajtásnak nem felróhatóan – csökkentek a szabadidő hasznos eltöltésére (művelődés, sportolás, vallásgyakorlás stb.) fordítható lehetőségek is. Az Intézkedési terv 89. pontja a kondicionáló termek működését megszüntette. Ez eleinte térítésmentesen maximum 5 fő egyidejű használata mellett lehetséges volt. Ez azért nem jelent többlet jogkorlátozást, mert a civil életben is szüneteltek az ilyen lehetőségek a COVID-járvány során.

Az Intézkedési terv 78. pontja a jóvátételi és resztoratív programokat – a fertőzés megelőzése szempontjából egyébként jogosan – teljesen leállítja, ugyanakkor a feltételes szabadságra bocsátás kapcsán a Bv. tv. 188. § (1a) bekezdés c) pontja alapján a bv. ügyésznek és a bv. bírónak – többek közt – ezek teljesülését is figyelembe kell vennie a járványhelyzettől függetlenül.

A fogvatartottak munkáltatása a járványhelyzetben

A Bv. tv. 98. § (1) bekezdés f) pontja alapján a szabadságvesztés végrehajtása során biztosítani kell az elítélt foglalkoztatásához szükséges feltételeket. A büntetés-végrehajtás a fogvatartottak munkáltatásának alapvetően három formáját különbözteti meg.

A Bv. tv. 164. § (5) bekezdése a munkáltatás biztosítását ugyan normál helyzetben is csak lehetőség szerint írja elő, továbbá a Bv. tv. 219. § (1) bekezdése kimondja, hogy az elítélt munkáltatása átmenetileg, a munkába állítását akadályozó ok fennállásáig szünetelhet – ahogy a IV. Intézkedési terv a munkahelyek működésének átmeneti felfüggesztését elháríthatatlan oknak minősíti –, mégis azt gondolom, hogy a fogvatartottak munkáltatása tekintve, hogy napi 8 órás időtartamban történik, még a járványhelyzetben is elengedhetetlenül fontos. A foglalkoztatás a reintegrációs tevékenység olyan

sarokkövét jelenti, amellyel a COVID-járványhelyzet miatt megváltozott lehetőségek miatt is foglalkozni kell.

A COVID-járványhelyzet a bv. intézeteknél történő, ún. költségvetési munkáltatás volumenében és jellegében jelentős változást nem okozott. (Házi műhely, konyha, takarítók stb.)

A gazdasági társaságoknál végzett munkáltatás azonban a megrendelések módosulása miatt jelentős változáson esett át. Míg korábban bv. ügyési szempontból a munkamegtagadásból eredő fegyelmi eljárások és panaszok jelentettek feladatot, jelenleg egyre több az olyan bv. panasz, amely a megrendelések hiánya miatti elháríthatatlan okból szünetelő munkáltatás miatti munkabér vagy a mielőbbi munkába állítás elmaradását, a munkaképtelenség fenntartását sérelmezi.¹⁴

A harmadik típusú, más gazdálkodó szervezetnél végzendő munkáltatást az Intézkedési terv 73. pontja kizárja, külső munkahelyen a munkavégzés a járványhelyzet miatt érhető okokból nem lehetséges. Mindezekon túlmenően azonban a munkáltatás során is biztosítja a büntetés-végrehajtás a COVID-járványhelyzetből eredő különleges megelőzési és felszámolási előírásokat, megfelelően ezzel az Irányelvnek is.

A fogvatartottak egészségügyi ellátása a járványhelyzetben

Figyelemmel arra, hogy a COVID-világjárvány egésze elsősorban egészségügyi és nem büntetés-végrehajtási kérdés, külön is indokolt foglalkozni a járvány egészségügyi vetületeivel és a védőoltás biztosításával is a büntetés-végrehajtásban.

A büntetés-végrehajtás intézkedési tervei mind arra irányulnak, hogy megelőzzék, de legalább elodázzák, időben későbbre tolják a COVID-19-esetek intézetek falain belüli megjelenését. Ez a járványhelyzet első hullámában sikerült is, azonban arra számítani lehetett, hogy a második, de különösen a harmadik hullám már próbára fogja tenni a büntetés-végrehajtást, különösképp annak egészségügyi szolgálatát.

A fogvatartottak egészségügyi ellátásával kapcsolatban a Bv. tv. 98. § c) pontja előírja, hogy biztosítani kell az elítélt szakmai eljárásrend szerinti egészségügyi ellátását és arra egyébként a Bv. tv. 122. § a) pontja alapján jogosult is.

A koronavírus-járvány bv. intézeti terjedésének megelőzése szempontjából az is kedvező, hogy a férőhelybővítés a járvány második hullámának kezdete előtt megvalósult. Az viszont kedvezőtlen, hogy az új, könnyűszerkezetes épületek az IM rendelet 127.

14 Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség Bv.1217-1221/2021. ügyei

§ (1) bekezdés a) pontjában kötelezően előírt fertőző elkülönítők nélkül készültek el, mint ahogy arra az Intézkedési terv 65. pontja rámutat, járványügyi elkülönítés ezekben – a közös szellőzőrendszer miatt – nem hajtható végre. Ennek ellensúlyozására az Intézkedési terv 114. pontja a könnyűszerkezetes börtönökben hideg ködképzés módszerével fertőtlenítés végrehajtását írja elő. A Bv. tv. 99. § (1) bekezdés g) pontja – a koronavírus-fertőzésre is – előírja a fertőző betegek nem fertőző betegektől történő elkülönítésének kötelezettségét.

Az Intézkedési terv 15. pontja alapján a fogvatartottak ellátásra kerültek mosható textil szájmascikkal és fertőtlenítőszerrel, COVID-fertőzés esetén az Intézkedési terv 40. pontja alapján a tünetmentes vagy enyhe tüneteket mutató fogvatartottak akár a bv. intézetekben is elkülöníthetők, a gyakorlatban azonban az időközben bezárt Büntetés-végrehajtás Központi Kórházába kerültek Tökölre, a közepes vagy súlyosabb tüneteket mutató fogvatartottak esetében pedig – szerencsére ilyen elenyésző számban volt – felmerült a területileg illetékes civil egészségügyi ellátás.

Az Intézkedési terv 125. pontja a személyi állomány oltóhelyéről tesz említést. A fogvatartottakat is komolyan foglalkoztató problémát a büntetés-végrehajtás már megoldotta, hiszen lehetővé tette, hogy önkéntes alapon részt vegyenek COVID-védőoltáson. Olyan fogvatartotti panaszokról is hallani lehetett, hogy a büntetés-végrehajtás miért nem állítja őket elő külső orvoshoz, ahol a vakcinát már korábban megkapták, illetőleg megkaphatták volna.

A fogvatartottak COVID-védőoltásuk elmaradását már büntetés-végrehajtási panasz formájában több ügyben is sérelmezték. Ezzel kapcsolatban az Intézkedési terv semmilyen megoldást nem tartalmaz, holott zárt közösségben a minél teljesebb átoltottság létfontosságú lenne. Mindennek szükségességét felismerve a WHO irányelv ajánlja a vakcinákhoz történő hozzáférés biztosítását a fogvatartottaknak is. A szükséges védőoltások biztosítása az állam feladata, a büntetés-végrehajtás csak a beadásban, azok eljuttatásában működik közre.

Érdemes áttekinteni egy ilyen hipotetikus fogvatartotti panasz egyik lehetséges megoldását, kizárólag a hazai jogszabályok alapján.

A Bv. tv. 121. § (1) bekezdése a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelteti az elítélt szabad orvosválasztáshoz fűződő jogát.

Sőt, ettől konkrétabb szabályt meghatározandó a Bv. tv. 160. §-a előírja, hogy az elítélt részére a gyógyító-megelőző eljárást elsősorban a fogvatartó bv. intézet, illetőleg a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ, annak Szegedi Fegyház és Börtönben

működő krónikus utókezelő részlege, valamint az IMEI biztosítja, és az elítélt ezt az ellátást köteles igénybe venni.

Az, hogy jelenleg a büntetés-végrehajtás a COVID-oltás biztosítása érdekében külső helyszínre nem állítja elő a fogvatartottat, az IM rendelet 5. § (1) bekezdésével is megindokolható, mely szerint az elítélt jogának gyakorlása nem veszélyeztetheti a fogvatartás rendjét és biztonságát. Az ilyen előállítás nyilvánvalóan kockázatot jelent a járvány intézetbe történő bejutása kapcsán.

A fentiekben kifejtett jogszabályi rendelkezések alapján azonban a bv. szervezet köteles a fogvatartott egészségügyi ellátására, beleértve az igény szerinti, önkéntes döntés alapján történő COVID-védőoltás biztosítását is.

Remélhetőleg ez a probléma és az ellátási szabályozatlanság mielőbb megoldódik, ezáltal a büntetés-végrehajtás is visszatérhet normál kerékvágásába, alapfeladatához, vagyis a büntetések, az intézkedések, a kényszerintézkedések és az elzárás törvényes és szakszerű végrehajtásához.

Összegzés

A tanulmányommal arra mutattam rá, hogy a már több mint egy éve tartó COVID-járványhelyzetben a hazai büntetés-végrehajtás korábbi – normál – feladatai ellátása mellett, nemzetközi összehasonlításban kiválóan helyt állt, mert nem következtek be a köznyugalmat súlyosan megzavaró, kizárólag a COVID-helyzettel magyarázható, abból következő súlyos rendkívüli események.

A hatékony járványkezelést mutatja az is – amire ismételten rámutatok –, hogy a végzetes esetek száma mind a személyi állomány, mind a fogvatartotti oldalon, a civil társadalom hasonló méretű populációjával összehasonlításban alacsony maradt.

A járványhelyzettel együtt járó korlátozások és módosult magatartási szabályok szükségességét a fogvatartottak a büntetés-végrehajtással együttműködve megértették, a főügyesség tudomása szerint elenyésző számban volt ezzel kapcsolatos fogvatartotti fegyelemsértés.

Megállapítható azonban az is, hogy koronavírus-járvány nélkül ezen időszak alatt a büntetés-végrehajtás sokkal jobban, magasabb szakmai színvonalon láthatta volna el törvényi alapfeladatait.

A bv. ügyészek a járványhelyzet alatt megfelelően adaptálódtak a megváltozott munkaszervezési módszerekhez és innovatív, az új helyzetnek megfelelő megoldásokkal tettek eleget a büntetés-végrehajtás törvényessége feletti felügyelet gyakorlása során alkotmányos kötelezettségüknek.

Kifejezem reményemet, hogy még egyszer hasonló tárgyú, ilyen járványhelyzet kezelését taglaló tanulmány megírását nem indokolja az élet.

Felhasznált jogszabályok

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet

Felhasznált internetes hivatkozások

<https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/vulnerable-populations/prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention/preparedness,-prevention-and-control-of-covid-19-in-prisons-and-other-places-of-detention-interim-guidance,-8-february-2021-produced-by-who-europe> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://news.un.org/en/story/2021/03/1086802> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://www.un.org/en/un-chronicle/nelson-mandela-rules-protecting-rights-persons-deprived-liberty> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3425> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3685> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3565> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3621> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3745> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

<https://bv.gov.hu/hu/sajtokozlemenyek/3879> (Letöltés ideje: 2021. 04. 12.)

BEFOGATÁS ÉS ÓVADÉK EGY ELFELEDETT BÜNTETŐKÓDEX- JAVASLATBAN

Detention and bail in a forgotten proposed bill of Criminal Code

Magyarországon a büntetőjogi kodifikáció első valódi terméke az 1795. évi büntetőkódex-tervezet volt. Ezzel egy időben kezdődött meg Erdélyben is az első büntetőkódex megalkotása. Ez volt az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat, amely Magyarországon vagy egyébként magyar nyelven még nem jelent meg. E két jogalkotási anyag gyökerei részben közösek, az erdélyi javaslat több szállal kapcsolódik a magyar jogi hagyományhoz, megvannak persze a sajátos erdélyi jogi jellegzetességei is. Mindkét munkára igaz továbbá, hogy bennük a régi, feudális jog és a felvilágosodás elemei, hatásai egymás mellett jelennek meg. Az erdélyi javaslat 210. évfordulóján ezért érdekes lehet megvizsgálni annak egyes intézményeit. Jelen tanulmányban a javaslat befogatásra és óvadéokra vonatkozó szabályait kívánom bemutatni. Ezek vizsgálata alapján pedig megállapíthatjuk, hogy számos jogintézmény, eljárási forma és részletszabály lényegi elemei és mögöttes elvei szinte változatlanul visszaköszönnnek mai jogi megoldásainkban is.

Kulcsszavak: Erdély, 1811, büntetőkódex, befogatus, óvadék

The first act of comprehensive codification of both criminal law and criminal procedure in Hungary was the draft bill of Criminal Code in 1795. In the same time, the drafting of the first Criminal Code started also in Transylvania. This was the Transylvanian bill of Criminal Code of 1811 that has not been published in Hungary or otherwise elsewhere in Hungarian so far. These two bills have partly common roots, the Transylvanian bill of Criminal Code is linked to the Hungarian legal traditions in several ways, while it also has its Transylvanian legal characteristics. Furthermore, it is also true for both bills that the elements and influence of the old, feudal law and the Enlightenment appear side by side. On the 210th anniversary of the Transylvanian proposed bill, it may be interesting to examine some of its provisions. In the present essay I analyse the proposed bill's provisions concerning detention and bail. After analysing all these provisions we can state that the fundamental elements and principles of many legal institutions, forms of procedure and detailed rules are almost invariably reflected in our legal solutions today.

Keywords: Transylvania, 1811, Criminal Code, detention, bail

Bevezetés

Az évfordulók a jogtudomány és a bűnügyi tudományok művelői számára is jó alkalmat biztosítanak arra, hogy felidézzük és alaposabban megismerjük az elmúlt korok jogszabályait, jogintézményeit, ezzel is tisztelve hivatásunk gyökerei előtt, bővítve szakmai ismereteinket, műveltségünket. 2021-ben nem csupán a magyar igazságszolgáltatás szélesebb körben is ismert, 1871. évi jelentős törvénycikkek százötvenedik évfordulóját ünnepelehetjük, de illendő megemlékezni egy, a magyar jogtörténeti gyökerekkel és jogi kultúrával több szálon összefüggő, hazánkban mégis kevésbé ismert jogalkotási munkaanyagról. E jobb sorsra érdemes, azonban méltatlanul elfeledett – a tágabb jogi kultúrkörünkbe tartozó – mű a kolozsvári országgyűlés által 210 éve, 1811-ben elfogadott erdélyi büntetőkódex-javaslat.

Az erdélyi büntetőkódex-javaslat

Amint az szakmai körökben általánosan ismert, hazánkban II. József halálát követően, az 1790-es évek elején kezdődött meg az első olyan büntetőkódex kimunkálása, amely a szokásjog és a gyakorlat összegyűjtése és legfeljebb néminemű továbbgondolása helyett már valódi kodifikációs terméknek volt tekinthető, és amely a büntető anyagi és eljárásjog többé-kevésbé átfogó és kizárólagos szabályozására irányult.¹ E kodifikációs munka eredménye lett az 1795. évi büntetőkódex-tervezet, amelyben ugyan már tettenérhetők voltak a felvilágosodás büntetőjogának egyes vívmányai, mégsem szakadt el teljesen a szokásjogi hagyománytól. Ahogy Korsósnné Delacasse Krisztina megfogalmazta: e tervezet nem teljesítette maradéktalanul „*a modern törvénykönyvekkel szemben támasztott ama elvárásokat, hogy jussanak el az absztrakció magas fokára, bírjanak konzekvens fogalomkészlettel, és tökéletesen érvényesüljenek bennük a korszerű büntetőjogi elvek*”,² inkább egyfajta átmenetet képezett a régi magyar jog és valamiféle új – közkeletű megnevezéssel felvilágosult – magyar büntetőjog között.

Kevésbé ismert azonban az a tény, hogy az 1795. évi magyarországi büntetőkódex-tervezet munkálatainak kezdetével tulajdonképpen egy időben a hazánkhoz történelmileg és jogtörténetileg erős szálakkal kötődő – bár ekkoriban hazánktól önállósult államisággal rendelkező, de ugyancsak a Habsburg uralkodó fennhatósága alá tartozó – Erdélyben is felállította az 1791. évi erdélyi országgyűlés a büntetőjogi kodifikációt előkészítő bizottságot. E bizottság feladata – egyebek mellett – az volt, hogy Erdély és a Partium büntető anyagi és eljárásjogát kodifikálja, kidolgozza az első erdélyi büntetőkódexet.

¹ Hajdu L. (1971) p. 25., 31.

² Korsósnné Delacasse K. (2019) p. 111.

A bizottság már 1793-ra elkészítette a kódex tervezetét, azt azonban csak az 1810/11. évi kolozsvári országgyűlés tárgyalta meg, majd a módosított és kiegészített szöveget³ az 1811. július 17-ei ülésnapon fogadta el, a hatálybalépéshez kapcsolódó 42. törvénycikk tervezetével együtt.⁴ Így – szemben a korabeli magyarországi tervezettel – ez a jogalkotási anyag már kódex-javaslatnak nevezhető, mivel országgyűlés általi elfogadására és uralkodói szentesítés végett történő felterjesztésére is sor került.

Hasonlóan az 1795. évi magyarországi tervezethez, az erdélyi javaslatban is a „feudális” büntetőjog elemei keverednek a felvilágosodáséival. Utóbbiak azonban olyan előremutató megoldásokat is tartalmaznak, amelyek a magyarországi tervezetben még nem szerepeltek, például – a processzuális szemlélettel szakítva – az anyagi jogot az eljárásjog előtt, valódi általános részre és – az egyes bűncselekményeket tárgyaló, eljárásjogias elemeket már csak elenyésző mértékben tartalmazó – különös részre osztva tárgyalja. Alapvetően szakít a tortúra intézményével, visszaszorítja a halálbüntetés – különösen a súlyosított halálbüntetések – alkalmazását, továbbá egyes rendelkezéseiben már visszaköszönnek a mai büntetőjogunkban is alapvetőnek tekintett egyes alapelvek (a nullum crimen, a nemo tenetur és az onus probandi elvei). Továbbá az erdélyi javaslat végső változatának kidolgozásánál már mintául szolgálhatott az 1810-ben elfogadott napóleoni büntetőtörvény, a francia Code Pénal.⁵

Az 1810/11. évi kolozsvári országgyűlés berekesztését követően azonban a grémium által elfogadott javaslat uralkodói szentesítés hiányában nem emelkedett törvényerőre. Mivel közvetlenül az országgyűlést követő korszakból nincs nyoma a szentesítés megtagadásáról szóló döntésnek, feltehető, hogy azt a császár ekkor érdemben nem is vizsgálta. Erre utal az is, hogy I. Ferenc végül több mint két évtizeddel később, 1834-ben kelt leiratával üzent meg az akkor összehívott újabb országgyűlésnek, hogy a büntetőkódex-javaslatot nem fogadja el – mivel a megalkotása óta eltelt hosszabb idő miatt is, az már nem egészen felel meg a kor legújabb kívánalmainak –, és helyette új kódex kidolgozását javasolja.⁶

I. Ferenc kritikája a kódex-javaslat több megoldása tekintetében bizonyosan helytálló volt. A javaslat például továbbra is számolt a földesúri bíraskodással, megtartott egyes

3 A büntetőkódex-javaslat kolozsvári országgyűlés által elfogadott szövege az országgyűlés jegyzőkönyveinek kiadásában jelent meg Kolozsváron, a Református Kollégium gondozásában, 1811-ben: *Sanctio Criminalis quoad poenas delictis aequas prompte irrogandas, pro omnibus tribunalibus Magni Transylvaniae Principatus, Pertinensque eidem adnexarum pro Norma deserviens*. In: *Az Erdélyi Nagy Fejedelemség MDCCCIXdik esztendőről MDCCCXdikre által nyújtott, és Sz. Jakab Havának 9dik napjától fogva, Kolosvár várossában folytatva tartott országos gyűlésének jegyzőkönyve*. p. 1129-1231.

4 Veress E. (2018) p. 306.

5 Veress E. (2018) p. 307.

6 Veress E. (2018) p. 311.

testfenytő és megsegényítő büntetéseket, meghatározta az egyes bizonyítékfajták értékét, valamint több tekintetben fenntartotta a nemesek és nem nemesek közötti rendi különbségtételt. Voltak azonban a kolozsvári országgyűlés által elfogadott anyagban olyan előremutató megoldások is, amelyek lényege, vezérelvei a mai eljárásjogunkban is szinte változatlanul megtalálhatók, ezért mai szemmel is érdemes megvizsgálni azokat. Ilyen megoldásokat találunk például a terhelt személyi szabadságának a büntetőeljárás során, a jogerős ítéletet megelőzően történő korlátozása, vagy a befogatás és az óvadék szabályainak tárgykörében.

Az erdélyi büntetőkódex-javaslat és a magyar jog viszonya

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat befogatásra és óvadékra vonatkozó rendelkezéseinek vizsgálata előtt indokolt még kitérni arra is, hogy mennyiben kapcsolható össze ez a kodifikációs munka a magyar joggal.

Közös előzmények, a Hármaskönyv jelentősége

A közismert történelmi események következtében a XVI. századtól kezdődően (a királyi) Magyarország és Erdély különféle formációkban, alapvetően külön igazgatás alatt állt. Ugyanakkor a két államalakulat jogrendszerét, jogforrásait és jogintézményeit összehasonlítva megállapítható, hogy – nyilvánvalóan a közös szokásjogi előzményekből is eredően – az erdélyi jog és jogtudomány nem szakadt el teljesen a magyartól. A mohácsi vést követő kor magyarországi és erdélyi jogának közös előzményeit Erdély mindenkori különleges igazgatási státusza ellenére egészen Szent István koráig visszamenően kereshetjük és kimutathatjuk. Az országrészek elszakadását követő időszakban kifejtett hatása miatt azonban leginkább Werbőczy István – jogkönyvnek tekinthető, és a gyakorlatban is ekként hasznosított – munkája, az 1811. évi erdélyi javaslat által is többször hivatkozott 1514. évi Hármaskönyv emelendő ki. A Tripartitum ugyan a Szent Korona többi országához hasonlóan Erdélyben sem lépett hatályba törvényként, de a gyakorlatban a kezdetektől fogva használták kvázi-jogforrásként.⁷ Bár túlnyomó részben a nemesi magánjog szokásjogi szabályait foglalja össze, a Hármaskönyv számos helyen definiál vagy magyaráz nem magánjogi jogintézményeket is, sőt, erőteljesen közjogias és kifejezetten büntetőjogi kérdéseket is taglal – igaz, többnyire valamilyen magánjogi-vagyonjogi összefüggésben. Elmondható továbbá, hogy Werbőczy műve a büntető anyagi jogi kérdéseket is zömében perjogi megfogalmazásban közli.⁸

A Hármaskönyv azonban nem csupán egy az erdélyi jog forrásai között. Dósa Elek például az erdélyi jogot feldolgozó, háromkötetes nagy munkájában az „erdélyhoni”

⁷ Veress E. (2018) p. 215.

⁸ Balogh E. (2004) p. 26.

jogtudomány forrásainak (az országos törvények és a szokásjog összességének) egész rendszerét Werbőczy művének jogforrástanára építi fel. A XVI. századig terjedő időszak törvényi és szokásjogi forrásait tulajdonképpen a Tripartitumban leírtakkal egyezően határolja be, magát a Hármaskönyvet pedig a régi magyar királyok végzeményei után, az országos törvények között sorolja fel.⁹ Werbőczy műve ezért mindaddig, amíg kisebb-nagyobb mértékben alkalmazták – tehát lényegében a XIX. század második feléig, így az 1811. évi javaslat megalkotásának idején is –, nyilvánvaló és erős kapcsolatot képezett a magyarországi és az erdélyi jog között.

Az erdélyi jog különös forrásai

A XVII. századtól kezdődően Erdélyben a Hármaskönyv mellett olyan – a büntetőjogot a magánjoggal vegyesen tárgyaló – sajátos erdélyi jogforrások és szokásjogi gyűjtemények jelentek meg, mint Bethlen Gábor perrendtartása, a Specimen Juridiciprocessus (1619), valamint az Approbatae Constitutiones (1653) és a Compilatae Constitutiones (1669) törvénygyűjteményei. Érdekesség azonban, hogy a III. Ferdinánd által Alsó-Ausztria számára kiadott büntető rendtartásból (Ferdinanda, 1656) Kollonics Lipót esztergomi érsek által 1687-ben latinra fordíttatott, Magyarországon törvényként hatályba nem lépett, de a Corpus Juris Hungarici gyűjteményébe felvett és a magyarországi gyakorlatra jelentős hatást kifejtett Praxis Criminalis közvetlen alkalmazását vagy jelentősebb hatását az erdélyi jogban a jogtörténet-tudomány eddig nem mutatta ki.¹⁰

Ennek ellenére a Praxis Criminalis vívmányait is közvetíthette volna a jogalkotás és a gyakorlat irányába az 1768. évi Constitutio Criminalis Theresiana, amely III. Ferdinánd bő egy évszázaddal korábbi rendelkezéseire mérten már többleteredményt is felmutatott, például visszaszorította a magánosok vádlói fellépését, részletesen kimunkálta a tanúbizonyítás szabályait, és általában az eljárási szabályai is részletesebbek voltak a Praxis rendelkezéseinél.¹¹ Számos egyéb tekintetben azonban a Theresiana már a maga korában sem számított korszerűnek, Finkey Ferenc szerint például a korábbi századokat meghazudtolóan kegyetlen büntetési rendszere már a XVIII. század végén sem lehetett követendő minta.¹² Ennek ellenére szokásjogi forrásként – részben és földrajzilag szórványosan – szintén beépült a hazai joggyakorlatba.¹³ Erdélyben jellemzően a szász területeken alkalmazták,¹⁴ de törvényként az uralkodónő többszöri nekifutásra sem tudta elfogadtatni – ahogy a büntetőjogi szabályokat is tartalmazó

⁹ Dósa E. (1861) p. 3-4.

¹⁰ Veress E. (2018) p. 215., 297-300.

¹¹ Béli G., Kajtár I. (1988) p. 35-39.

¹² Finkey F. (1942) p. 10.

¹³ Béli G. (2000) p. 151.

¹⁴ Veress E. (2018) p. 299-300.

„*Codex Theresianus Transsylvanicus*”-nak nevezett, kifejezetten Erdélynek készült 1764. évi tervezetét sem.¹⁵

Az 1811. évi erdélyi javaslat utóhatásai

Az előbbiek fényében tehát kijelenthető, hogy a Hármaskönyvre számos helyen hivatkozó – így az országrészek elszakadása előtti, régebbi magyar joggal is összekapcsolódó – 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat a speciális erdélyi jogi gyökerei, és a már említett francia minta hatása mellett erőteljes magyar jogi gyökerekkel is rendelkezik. Ami a javaslat későbbi sorsát illeti, minthogy uralkodói szentesítésére nem került sor, az erdélyi gyakorlatban nem valósulhatott meg, így pedig a (királyi) magyarországi gyakorlatra sem lehetett hatással.

A büntetőkódex-javaslat mellett a büntető kodifikációért felelős bizottság kidolgozta az 1811. évi (erdélyi) XLII. törvénycikk tervezetét is, amely a kódex hatályba lépésével kapcsolatos rendelkezéseket határozta meg. Ennek második bekezdése szerint: „*hogy pedig eme büntető törvény mindenkinek, akiket érint, minél pontosabban tudomására és értésére jusson, az eljárási rendet illetően az előző törvénycikkben meghatározott időben és módon ez a büntető törvény is lefordítandó magyar nyelvre is, és úgy latin, mint magyar nyelven kinyomtatandó*”. Uralkodói szentesítés hiányában azonban a törvénycikk javaslata sem emelkedett törvényerőre, és a kódex hivatalos magyar nyelvű fordításának itt előírányzott kiadása is elmaradt.

Azt is már csak a kolozsvári Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemnek az erdélyi jog történetét feldolgozó, újabb keletű könyvében közreműködött, a büntetőjog kutatásában és feldolgozásában részt vett Nánási László szóbeli elmondásából idézhetem fel, hogy Jakab Elek történész a XIX. század utolsó éveiben állítólag talált arra vonatkozó utalást, hogy az 1820-as években készült egy magyar nyelvű szövegváltozat a kódex-javaslatból, azonban nyomtatásban az sem jelent meg, a magyar nyelvű kéziratot pedig már a XIX. század végén sem sikerült felkutatni. Nem meglepő ezért, hogy a kódex-javaslat a magyar jogtudományi irodalomban gyakorlatilag ismeretlen maradt, de az erdélyi jogtudományra sem tudott jelentős hatást gyakorolni.

Érdemes lehet azonban eljátszani a gondolattal, vajon milyen pályát futhattak volna be akár Erdélyben, akár Magyarországon a javaslat megoldásai, ha szentesítette volna a javaslatot az uralkodó. A magyar és az erdélyi jog közös gyökerei mellett ugyanis azt is érdemes felidézni, hogy az 1867-es kiegyezést követően Erdély – igaz, az Osztrák-Magyar Monarchia keretein belül – ismét Magyarország részévé vált. Felmerülhetett volna tehát egyrészt annak lehetősége, hogy a magyar gyakorlat és jogalkotás esetleg

15 Veress E. (2018) p. 300-302.

már 1811 és 1868 között figyelembe vette volna, vagy akár részben átvette volna az erdélyi gyakorlatban már működő megoldásokat. Másrészt, a magyarországi és erdélyi országrészek újraegyesítését követő jogalkotás és államszervezet-alakítás során is mintául és intézményi előzményként tekintettek volna a kolozsvári országgyűlés által kimunkált megoldásokra. Az 1871. évi igazságügyi reformok idején már újra Magyarországgal egységet képező erdélyi ország rész érintettsége alapján ez elméletileg még akkor sem zárható ki, ha az újraegyesítés feltétlenül megkívánta volna a korábbi, működő igazságszolgáltatási rendszer(ek) összehangolását és egységbe forrasztó átalakítását. E meg nem valósult közös örökség pedig talán a XX. század államtörténelmi eseményei ellenére is továbbvihető lett volna az utódállamokban, így Magyarországon is.

A befogadás és az óvadék helye a kódex-javaslatban

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat első része tartalmazza az anyagi jog, második része pedig az eljárásjog szabályait. A tíz címre tagolt eljárásjogi rész szerkezete többé-kevésbé követi a büntetőeljárás menetét. E rendben a bűncselekmények és azok elkövetőinek felderítéséről szóló második cím és a büntetőügyek – helyes értelemben az ítélet – előkészítésének, vagyis lényegében a bíróság eljárásának szabályait leíró negyedik cím között helyezkedik el a közönséges elkövetők befogatásáról (de incaptivatione publicorum delinquentium) szóló harmadik cím. Ennek négy cikke sorrendben a befogatásról rendelkező tisztekről, a befogadás menetéről, a befogatott birtokában lévő dolgokról, valamint az óvadékról és jótállásról értekezik. Emellett általános rendelkezések mellett azonban az eljárásjogi rész számos egyéb helyen is érinti a terhelt személyi szabadságának korlátozását.

Itt érdemes megjegyezni, hogy a javaslatnak a személyi szabadság elvonásához kapcsolódó fogalomrendszere kevésbé differenciált, mint az a mai eljárásjogunkban ismert. Az anyagi jogi rész a testi büntetések körében említi az örökös vagy ideiglenes fogság (captivitas) büntetését. Ettől különbözik az eljárásjogi részben szereplő, a terhelttel szemben a jogerős ítéletet megelőzően alkalmazható kényszerintézkedés, amelyet a normaszöveg legtöbbször a latin „*incaptivatio*” kifejezéssel jelöl. Ez utóbbi körében helyenként megjelennek egyéb szóalakok is, mint a nemesek letartóztatásának a régi jogból fennmaradt általános tilalma esetében a latin „*detineo*” ige ragozott alakjai, valamint a kényszerintézkedés tényleges végrehajtása körében az őrizet (*detentio*) és a tömlöcztetés (*incarceratio*) kifejezések. Mindezek mellett is kijelenthető azonban, hogy a javaslat sem érdemben, sem a szóalakok tekintetében nem tesz különbséget a mai fogalmaink szerinti őrizet és letartóztatás (illetve egyéb előzetes fogvatartási formák) között. Éppen ennek nyilvánvalóvá tétele és elhatárolása miatt használom inkább a javaslat szövegében legtöbbször előforduló „*incaptivatio*” kifejezés legszorosabb értelmű fordításából adódó befogadás megjelölést.

Kiemelendő továbbá az is, hogy a kódex-javaslat rendelkezéseinek magyar nyelvre fordítása és értelmezése során a befogatástól néhány helyen megkülönböztethető maga az elfogás mozzanata, amelyet a normaszöveg az „*intercipio*” igealakból képzett kifejezésekkel vagy ugyancsak az „*incaptivatio*” szóalakkal jelöl. Az elfogás és a befogatás megkülönböztetése azonban a szövegkörnyezetből mindig egyértelmű, és a javaslat rendelkezéseinek összessége alapján az is kimondható, hogy az elfogásra mindig a törvényesen történő befogatás érdekében, annak első mozzanataként kerül sor.

A befogatás elrendelése és általános szabályai

Az eljárásjogi rész harmadik címének első cikke tehát a befogatás tárgyában eljáró tisztekről szól, és kimondja, hogy az elfogott vagy elébük állított elkövetők befogatásáról rendesen – az általános szabályok szerinti eljárásban – a kormányzati tisztek rendelkeznek, méghozzá a megalapozott feljelentés vagy az ügyész megkeresése alapján, azonnal. Ezt követően a végrehajtást és az ügyet a vádemelés céljából az ügyésznek adják át. A javaslat által továbbra is fenntartott úriszékre tartozó ügyekben azonban – amelyek részletes szabályait az első cím tartalmazza – a befogatás elrendelése és végrehajtása is a földesurakra, illetve azok tisztjeire tartozik.

A befogatás általános szabályainak nagy részét a harmadik cím második cikkében találjuk. E szabályok élén általánosságban rögzíti a javaslat – a Hármaskönyv és az „*Approbatae Constitutiones*” rendelkezéseit is felhívva –, hogy nemest, hacsak az idézésre történő megjelenést el nem mulasztotta vagy törvényesen el nem ítéltek, letartóztatni nem lehet. Kivéteklént megfogalmazza azonban azt is – ugyancsak felhívva a Hármaskönyv rendelkezéseit –, hogy egyes bűnvádas tettek, nevezetesen eltökélt emberölés, falvak felégetése, lopás, rablás, rablógyilkosság vagy erőszakos paráznaság miatt, amelyek a nemesség méltóságának és címének elvesztésével járnak, tettenérés esetén akár földművesek által is elfoghatók az elkövetők. Ugyancsak az általános szabály alóli kivételként mondja ki a normaszöveg, hogy elfoghatók és letartóztathatók az ismert lakóhely nélküli nemesek, ha szökéssel gyanúsítják őket, továbbá – ahogy a letartóztatás tilalmának előbbi általános szabálya már utalt rá – az ismert lakóhellyel rendelkező nemesek is akkor, ha idézésre nem jelentek meg a bíró előtt, és ezért távollétükben (nem az ügy érdemében döntő, hanem csak elfogásukra irányuló) ítéletet hoztak velük szemben.

A nem nemesek esetében befogatás a szökés megelőzése érdekében akkor rendelhető el, ha a terhükre róható bűncselekmény halálos vagy ahhoz közeli – tehát az anyagi jogi szabályok alapján hosszabb tartamú fogság – büntetéssel fenyegetett, és a terheltet legalább felerészbeni bizonyítás vagy a legközelebbi gyanújelek terhelik. Távolabbi gyanújelek alapján is befogathatók azonban, és legfeljebb óvadék ellenében bocsáthatók

szabadon a vagyontalan földművesek, míg az elegendő vagyonnal bíró polgárok és szabadosok csak akkor, ha a szökés szándékának nyilvánvaló gyanújelét adták.

Enyhébb megítélésű bűncselekmény miatt főszabályként az ismert lakóhellyel és vagyonnal rendelkező polgárok és szabadosok sem tartóztathatók le. A vagyontalan földműveseket azonban – mivel a normaszöveg vélelmezi, hogy ők a szökésre nézve mindenkor gyanúsak – el kell fogni, és ha a későbbi idézésekre történő megjelenésnek kellő garanciáját adják, el kell engedni őket, ennek hiányában viszont az eljárás befejezéséig be kell fogatni őket enyhébb letartóztatásban (hogy ez pontosan milyen enyhítést takar, azt a javaslat szövege nem fejt ki). Letartóztathatók továbbá a nem nemesek – tehát a földművesek mellett a polgárok és szabadosok is – az enyhébb bűncselekmény gyanúja esetén is, akár hivatalból, akár a sértett kérelmére, ha a bűncselekmény helyszínéről ténylegesen elmenekültek. További kiegészítő szabály, hogy az ilyen menekülő elkövetőket magános is (tehát lényegében bárki) elfoghatja, egyedül vagy segítőtököt összekiabálva (tolvajkiáltás útján), azonban az elfogott személyt az illetékes helyi tiszteknek haladéktalanul át kell adni.

A befogadás módját illetően a javaslat megköveteli, hogy arra az élet veszélyeztetése, továbbá verések és sebütések nélkül kerüljön sor, ha azonban az elkövető erőszakkal ellenáll a befogatásnak, úgy vele szemben az ellenállásával arányos erőszak alkalmazható. Ha pedig az elfogásra nem a helyi tisztek, hanem magánosok által került sor, az elkövetőt a legközelebbi helyi tiszthez kell vinni, majd e tisztek az elfogottakat az illetékes felettes hatóságukhoz viszik, és e hatóság dönt a befogadás és tömlöcöztetés tényleges módjáról. A javaslat értelmében ennek során az elkövetett bűncselekmények számát és egyéb körülményeit kell figyelembe venni, de a végrehajtás általános korlátja az, hogy a jogerős marasztaló ítélet előtti fogvatartás sohasem terjeszkedhet tovább, mint ami a terhelt szökésének megakadályozása érdekében szükséges.

A befogadás szabályaitól kissé kitekintve itt deklarálja a jogalkotó a régi jogban bevett menedékjog el nem ismerését, minthogy a menedékjog az igazság nyilvánvaló akadálya. Eszerint, ha a bűncselekmény helyszínéről elszökött elkövető az egyházba, plébániára, iskolába, más vallási helyre, templomba vagy pallosjognak nem örvendő egyéb helyre menekül, a bármilyen rangú és állapotú egyházi személyek vagy a templomok és iskolák prépostjai kötelesek őt nyomban átadni a helyi tiszteknek, a bírónak, az esküdteknek vagy az elkövetőt üldöző más személyeknek. Ha pedig előbbiek megtagadnák a szökevény kiadását, ezért büntetéssel felelnek, az üldözők és a hatóságok pedig az előbb megjelölt valamennyi helyre – ezek akarata ellenére is, mérséklettel és botrány okozása nélkül – bemehetnek, és ott az elkövetőt a törvényhatóságnak történő azonnali átadás végett elfoghatják.

Látászólag az egyházi menedékhez hasonló, valójában azonban az úriszéki eljárás földesúri előjogával kapcsolatos intézményt ír le e cikk 4. §-a. Eszerint ha az emberölés, rablógyilkosság, kifosztás vagy gyújtogatás elkövetője vagy a tömlőcből megszökött terhelt a saját urának nemesi udvarába menekült, az őt nyomon üldöző helyi tiszt, bíró, esküdt vagy más személy a nemesi udvarba ugyan beléphet, és a gonosztevőt elfoghatja, de mindig az udvar urának, tisztjeinek vagy háznépének sérelme és háborgatása nélkül. Amennyiben pedig a földesúr vagy annak távollétében a jelenlévő tisztje úgy nyilatkozik, hogy a gonosztevőt saját úriszékén a földesúr fogja ítéltetni, akkor az üldözők kötelesek őt átadni a földesúrnak vagy tisztjének, és távozni az udvarból a helyi tisztnek történő azonnali jelentéstétel mellett. Ha azonban a menekülő gonosztevő nem csupán urának udvarába, hanem a nemes házába vagy más épületébe venné be magát, akkor a nemesi házak sérthetetlensége miatt és nagyobb hatalmaskodás terhe mellett az üldözők oda erőszakkal be nem mehetnek, és az épületet le nem rombolhatják. Ilyen esetben a földesúr (vagy jelenlévő tisztje) köteles vagy önként kiadni üldözőinek a gonosztevőt, vagy nyilatkozni arról, hogy az úriszék fog eljárni vele szemben. Ha a földesúr (vagy tisztje) ezek egyikének sem tesz eleget, úgy az adott ügyben elveszíti az úriszék eljárásának jogát, és a gonosztevő szökéséből eredő minden teher a földesúrra száll az „*Approbatæ Constitutiones*” rendelkezéseinek megfelelően.

Nem csupán az előzetes fogvatartás szempontjából garanciális, hanem a később kiszabandó büntetésre is hatással bíró további rendelkezés, hogy a befogatás kezdetekor az elkövetőt orvosi vagy sebészi vizsgálatnak kell alávetni, amelyről írásos feljegyzés is készül. Ezt pedig a büntetőeljárás irataihoz csatolják azért, hogy a bíró a kiszabandó esetleges testi büntetést a terhelt fizikai állapotához igazíthassa.

Végül, a személykörözés előképe jelenik meg abban a rendelkezésben, miszerint ha a befogatás alá eső elkövető mégis megszökne, ezt a helyi tiszt vagy – úriszéki eljárás esetén – a földesúr jelenteni köteles a tiszti karnak. Emez pedig egyfelől maga is nyomban megteszi a szükséges intézkedéseket a szökött elkövető üldözésére és újbóli elfogására, másfelől – a szökevény személyleírását is megadva – értesíti a szomszédos törvényhatóságokat és a Királyi Kormányzóságot a szökés tényének a személyleírással együtt történő kihirdetése, és a szökevény felkutatása céljából.

A befogatottnál lévő javak és az óvadék

Továbbra is a befogatás általános szabályainál maradván, a harmadik cím harmadik cikke alapján az ismert lakóhellyel rendelkező fogvatartottat csak személyében és – ha azokat nála találták – a lopott dolgokkal együtt kell őrizni, az ismeretlen idegeneket és csavargókat azonban minden dologgal együtt, amit az elfogáskor maguknál tartottak.

A terhelttel együtt őrzött dolgokról a helyi tisztviselő hiteles jegyzéket készít, majd azok közül a terhelt által bizonyosan jogtalanul szerzetteket kiadja azok gazdájának, ha az a hatóságnál jelentkezik és igazolni tudja saját jogosultságát. Azokat a javakat, amelyekért az előbbi módon senki nem jelentkezik, a büntetés végrehajtásának kezdetétől számított egy évig őrzik, a romlandó vagy nem értékálló dolgot pedig rögtön elárverezik, és annak helyébe a vételár lép. Az egyévi őrzés során a Királyi Kormányzóság a lopott dolgot vagy annak vételárát az egész Fejedelemségben közzéteszi, és ha annak jogos tulajdonosa ebben az időben sem jelentkezik, úgy a terheltet elítélő törvényhatóság pénztárába kell beszovalgáltatni az így gazdátlaná váló dolgot vagy összeget.

A fenti főszabályt még azzal egészíti ki a normaszöveg, hogy amennyiben a sértett kárpótlást vagy huzamos szenvedésének költségeit is érvényesíteni kívánja a terhelttel szemben, és a terhelt kellő biztosítékot vagy zálogot adni nem tud, úgy a háztartásában bírt ingó dolgait is össze kell írni, és a sértetti igény biztosítására azokat is őrzésbe kell venni.

A negyedik cikk 1. §-a általánosságban kijelenti, hogy óvadék vagy jótállás ellenében azok az elkövetők bocsáthatók szabadon, akiknek kevésbé indokolt fogságból védekezniük. A 2. § aztán megjelöli – igaz, nem taxatív módon – az óvadék legfontosabb feltételeit, amelyek a terhelt korábbi békés életvitele, a javainak elidegenítésétől, a fegyverviselésétől és az eljárás hátráltatásától tartózkodás, valamint az idézésre történő megjelenési kötelezettségének teljesítése. Ha a terhelt valamelyik feltételt megszegi, ismét el kell fogni és őrizet alá kell venni.

A javaslat szerint az óvadék tárgyában az ügy bírója a körülmények gondos mérlegelése és a vádló ügyész meghallgatása után dönt, azonban a – pontosabban meg nem jelölt – súlyosabb bűncselekmények tetten ért elkövetői soha nem bocsáthatók szabadon óvadék ellenében, akkor sem, ha birtokos nemesek volnának.

További különös szabály, hogy az alsóbb fokon felmentett vagy félévi fogságnál enyhébb büntetésre marasztalt terhelt, ha ismert lakóhellyel rendelkezik, az ügyének jogerős elbírálásáig óvadék ellenében szabadon bocsátható annak érdekében, hogy fogva tartása miatt a háztartása további sérelmet ne szenvedjen.

A befogadás szabályai a bírósági eljárásban

A befogadás általános szabályairól szóló harmadik cím mellett a terhelt személyi szabadságának korlátozására vonatkozó több szabály található a büntetőügyek – tulajdonképpen az ítélet – előkészítéséről szóló, a terheltek vizsgálatától (kihallgatásától) a vádemelésen át egészen az ítélethozatalig terjedő negyedik címben.

A negyedik cím első cikke a terhelt vizsgálatának végeztével az ügyészi keresetindítás (vagyis a vádemelés) körében említi, hogy amennyiben az ügyben másik bíróság (és ügyész) illetékes, úgy az ügyész az iratokat, a bűnjeleket és a fogságban lévő terheltet átadja az illetékes törvényhatóságnak. Ha azonban magasabb bírói fórum hatásköre merül fel, úgy az ügyész az iratokat a főügyigazgatónak küldi meg, a terheltet pedig – további intézkedésig – az elfogás helyének tömlöcében kell tartani.

A per megindításáról szóló második cikk értelmében a fogva tartott terheltet – a szabadlábon lévőkre érvényes tizenötöddel (vagyis két héttel) szemben – a nyolcadra (vagyis egy héttel előre) kell perbe hívni, mivel ők eleve a bíróság székhelyén tartózkodnak. Ez tulajdonképpen a ma is ismert tárgyalási időköz intézményének felel meg. A harmadik cikk ezt azzal egészíti ki, hogy a fogva lévő terhelt perbehívásának a befogatásától számított egy hónapon belül kell megtörténnie. Továbbá amennyiben a szabadlábon lévő terhelt a perbehívást követően a perfelvétel kitűzött idejére, majd az azt követő nyolc napon belül sem jelenik meg az ügyvédi széken, a bíró vele mint csökönyössel szemben (ügynevezett makacssági) ítéletet hozhat. A makacssági ítélet nem az ügy érdemében hozott döntés, hanem annak következtében az addig szabadlábon lévő terhelt elfogható és fogságba veendő lesz akkor is, ha nemes állású – erre utalt már a harmadik címben is a nemes letartóztatásának tilalma alóli egyik kivétel.

A negyedik cím ötödik cikke szerint a terhelt – a mai fogalmaink szerinti kizárási indítványhoz hasonlítható – kifogással élhet a bíróság vagy a vádló, illetve maga az eljárás ellen. Ennek határideje utaló szabály folytán a kódex szabályozási körén kívül eső törvénykezési rendszabás, a polgári ügyekre kiadott, de eltérő szabályozás hiányában vagy kifejezett törvényi utalás alapján bűnügyekben is alkalmazott, a kódex-javaslat által is több helyen hivatkozott „*Ordo iudiciarius*”¹⁶ szabályaihoz igazodik. Míg a szabadlábon lévő terhelt kifogásaira az ügynevezett rövid perek, addig a fogva lévő vagy óvadék ellenében szabadult terheltre az ügynevezett legrövidebb folyású perek határidői vonatkoznak.

Végül, a hatodik cikk szerint a perfelvételt, az iratok közlését és az esetleges kifogások elbírálását követően, a bíróság színe előtti bizonyítást megelőzően kerül sor a terhelt érdemi feleletére a bíróságon, amelyben a vádat elismeri, tagadja, vagy attól eltérő tartalmú érdemi nyilatkozatot tesz. Erre, és a védekezés eszközeinek összegyűjtésére, valamint a felkészülésre a javaslat (a tárgyalási időköznel látott logika alapján) a szabadlábon lévő terheltnek hatvan, a fogságban lévőnek harminc napot enged.

16 A törvénykezési rendszabást Erdély és a Partium tekintetében teljes szövegében kiadta a bécsi császári-királyi udvar 1786-ban: *Ordo Iudiciarius pro omnibus Tribunalibus, et Foris Iudiciariis M. Transilvinae Principatus Partiumque eidem adnexarum praescriptus*. p. 1-208.

Befogadás az úriszéki és a statáriális eljárásban

Az eljárásjogi rész büntető igazságszolgáltatásról szóló első címe bíróságokat és azok ügyköreit taglaló első cikkének 3–4. §-ai a hatásköri szabályok körében fenntartják a földesúri törvényszékek működésének lehetőségét, de itt írják le azoknak egyes különös eljárási szabályait is, amelyek a befogatást is érintik.

E hatásköri szabályok alapján a földesúr dönthet arról, hogy az egyébként joghatóságába tartozó valamely ügyben az úriszék járjon-e el, vagy átengedi azt a rendes bíróságnak. Az úriszéki eljárás esetén pedig a földesúr joga kiterjed arra is, hogy az elfogott elkövetőt őrizetben tartsa, vagy óvadék ellenében engedje el. Ha azonban a földesúr a súlyosabb bűncselekménnyel megvádolt elkövetőt – óvadék mellett vagy anélkül – szabadon engedi, annak szökése esetén ötszáz forint büntetés alá esik, és az elszökött gonosztevő által okozott minden kárért is felelős lesz. Ha pedig a szabadon bocsátás egyenesen a törvényi rendelkezések ellenére történt, úgy a gonosztevőt a rendes törvényhatóságnak történő átadás végett még a földesúri óvadék ellenére is bárki elfoghatja. Az úriszék a földesúr által jogellenesen elengedett elkövető adott ügyében már nem járhat el, a földesúr maga pedig ügyészi kereset alá esik.

Kimondja a normaszöveg azt is, hogy ha a befogadásban a földesurat a rendes törvényhatóság megelőzte, a földesúr a befogadás kezdetétől számított tizenötödön (tehát két héten) belül bejelentheti, hogy saját jobbágyával szemben az úriszéken kíván eljárni, és ekkor a törvényhatóság a jobbágyot óvadék ellenében köteles átadni. Ha ezt követően a földesúr mégsem járna el jobbágyával szemben, úgy az eljárás joga visszaszáll a rendes bíróságra.

Ha valamely ügyben jobbágyaik érintettsége miatt több földesúr joghatósága merülne fel, úgy földesúri befogadásnak és óvadéknak nincs helye, az elfogott elkövetőket az illetékes törvényhatóság tömlöcébe kell átadni. Ha azonban a földesurak az elfogás napjától számított tizenötödön (két héten) belül nyilatkoznak arról, hogy valamennyiük helyett az egyikük kíván eljárni saját úriszékén a jobbágyokkal szemben, úgy őket óvadék ellenében át kell adni a megnevezett földesúrnak.

Végül, az úriszék nem jogerős marasztaló ítélete esetén a földesúr által fogva tartott elkövetőt az ügy végleges elbírálásáig, további fogvatartás végett – minthogy másodfokon már rendes bíróság jár el – az illetékes törvényhatóság közönséges tömlöcébe kell átadni, a nem jogerős felmentés esetén pedig óvadék ellenében szabadon kell bocsátani.

Míg az úriszéki eljárás különös szabályai a bíróságok hatáskörét rögzítő általános szabályok között találhatók, addig a javaslat eljárásjogi részének utolsó, tizedik címe valódi külön eljárásként szabályozza a haramiákkal, közúti fosztogatókkal, gyújtogatókkal,

valamint a zavargók és zendülők hangadóival tettenérés vagy folyamatos üldözés során történő elfogás esetén alkalmazható statáriális eljárását.

A normaszöveg kifejezetten kiemeli, hogy e külön eljárásban az elfogott elkövetőket mindig őrizetben kell tartani, függetlenül attól, hogy őket napközben ténylegesen őrizni szükséges-e; a bűntársakat pedig egymástól el kell különíteni. Ha pedig a statáriális eljárás folyamán derül ki, hogy annak törvényi feltételei nem állnak fenn, úgy az elkövetők a rendes törvényhatóságnak történő átadás mellett továbbra is fogva maradnak. Sőt, ilyen esetben a rendes bíróság döntéséig a statáriális eljárásban esetleg már felmentett terhelt is csak akkor bocsátható szabadon, ha őt korábban nyilvánvalóan az elkövető személyében való tévedés miatt vonták eljárás alá.

A befogatás egyéb szabályai

A kódex-javaslat előbb ismertetett, a befogatásra vonatkozóan többé-kevésbé összefüggő módon leírt rendelkezéscsoportjai mellett további néhány megjegyzés emelendő ki a terhelt személyi szabadságának a jogerős elítélés előtt történő korlátozásával kapcsolatosan.

A büntető igazságszolgáltatásról szóló első cím negyedik cikke – lényegében a bíró-ságtól független ügyészség gondolatát felvetve – elrendeli, hogy az alsóbb bírói székek előtt addig működött közvádlók helyett az ítélkező székek és tisztviselők előtt minden más kötelezettségtől mentes, csakis a büntetőügyekben eljáró, megfelelően fizetett és a főügyigazgató felé fegyelmi felelősséggel tartozó ügyészeket kell állítani. Az ügyész legfontosabb feladata a saját neve alatt, hivatalból történő vádemelés, de feladatköre végigkíséri az eljárást és érinti a befogatást is. Az ügyész a hivatali előljáró, a tiszti kar vagy a helyi tisztviselő megkeresésére a súlyosabb körülmények által terhelt bűnösöket befogatattja és őrizet alá veteti; továbbá a fogvatartottak jegyzékeit negyedévente megküldi a törvényszékeknek és a tisztviselőknek a Királyi Kormányzóságnak történő továbbítás végett, valamint a főügyigazgatónak. E jegyzékek hibáit a Királyi Kormányzóság orvosolhatja, mulasztás esetén pedig az ügyésztől és a tisztviselőktől tájékoztatást kér, különösen akkor, ha a törvényes üldözés és befogatás elmulasztása miatt valamely bűncselekmények elévültek.

Az eljárásjogi rész bűncselekmények és még ismeretlen elkövetők felderítéséről szóló második címe szerint a felderítés eszközei közül sem a bűncselekmények gyanújelei, sem a feljelentések nem elégségesek a bűncselekmény bizonyításához, sem a viselt hivatalból történő elmozdításhoz, hanem csupán a terhelti kivallatás megkezdéséhez és az őrizet elrendeléséhez, de ez utóbbihoz is csak a nemességet nem élvezőkkel szemben.

A bírósági eljárásról szóló ötödik cím ítéleteket tárgyaló második cikke rögzíti, hogy a halálbüntetésre irányuló vagy más súlyosabb ügyekben, ahol a vádlott személyes jelenléte a bíróság eljárásában mindig kötelező, a vádlott távollétében is ítéletet kell hozni, de nem az ügy érdemében, hanem a terhelt elfogására és bíróság elé vitelére. Ez a megoldás összhangban áll a nemesek letartóztatásának tilalma alóli kivételeknél írtakkal, így társadalmi állástól függetlenül minden elkövetőre alkalmazandó, és benne – igaz, a végzések és ítéletek formai megkülönböztetésének hiányában még ítéleti formában – a napjainkban alkalmazott elfogatóparancs előképét láthatjuk. Ugyanez a cikk és ugyancsak a nemesek letartóztatásának tilalma alóli kivételeknél írtakkal összhangban erősíti meg azt, hogy a nem jogerősen halálos vagy ahhoz legközelebb eső – vagyis a büntető anyagi jogi szabályok értelmében tízévi fogság – büntetésre ítélt nemest is kötelező befogadni a végleges döntésig, akkor is, ha biztos lakhatással és vagyonnal rendelkezik.

A végrehajtásról szóló nyolcadik cím a büntetések helyéről szólva kimondja, hogy a bíró által kiszabott büntetésként fogságot töltő személyeket el kell különíteni azoktól, akiket az ítélet előtt a biztonság érdekében őriznek, továbbá – feltehetően mindkét esetben – a férfiakat a nőktől. Ugyancsak e címben olvashatók a terheltek eltemetésére vonatkozó különböző szabályok. Eszerint a súlyosított, illetve az egyszerű halálbüntetést elszenvedők a vesztőhelyen, illetve családjuk által hantolandók el, egyaránt szertartás nélkül, és ugyanezek a szabályok vonatkoznak arra, akit halálra ítélték, de a büntetés végrehajtása előtt halt meg. Ezzel szemben attól, aki a jogerős elítélés előtt halt meg fogságban, bármilyen súlyos bűncselekménnyel vádolták is, a tisztességes temetés nem tagadható meg.

Legvégül, a felmentésekről szóló kilencedik cím egyértelművé teszi, hogy a felmentő ítélet következtében a terhelt nem csupán a kereset (vád) alól szabadul, hanem ha fogva tartották, a fogságból elbocsátandónak kell nyilvánítani.

Zárszó

A régebbi korok jogirodalmának, jogszabályainak, és a jogszabályként hatályba nem lépett kodifikációs termékeknek – különösen egy, a magyar jogtörténeti gyökerekkel és jogi kultúrával több szálon összefüggő, hazánkban mégis gyakorlatilag az ismeretlenség homályában maradt kódex-javaslatnak – a vizsgálata a tisztelgő emlékezés és szakmai ismereteink, műveltségünk növelése mellett arra is alkalmas, hogy feltegyünk bizonyos kérdéseket: Mennyit és miként változtak egyes jogintézményeink? A sokszor hangoztatott külföldi példák és jogintézmények átvétele, az idegen jogi hatások mellett milyen előképei voltak egyes ma létező jogintézményeknek a régi magyar jogban és tágabb jogi kultúrkörünkben? Milyen haladó jogi megoldások jelentkeztek már

a felvilágosodás hatásainak kezdetén? És végső soron: vajon az adott kor viszonyai között mennyire voltak korszerűek és előremutatóak egyes jogszabályi megoldások?

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat befogadásra és az ehhez kapcsolódó óvadéokra vonatkozó szabályai ékes példáját adják annak, hogyan vegyítette a XVIII-XIX. század fordulójának büntetőjogi kodifikációja a régi jog elemeit a felvilágosodás eszméinek a büntetőeljárásban megnyilvánuló vívmányaival.

A javaslat a rendi különbségeket fenntartva a földműveseket – mivel vélelmezi a szökésük veszélyét – igen széles esetkörben, a polgárokat és szabadosokat már szűkebb körben, a nemeseket azonban csak kirívóan súlyos bűncselekményekben történő tettenérés vagy különleges eljárásjogi helyzetek esetén fenyegeti a személyi szabadság elvonásával járó kényszerintézkedéssel a jogerős ítélet előtt. Megmarad továbbá az úriszéki eljárás a fogvatartás jogára is kiterjedően. Ugyanakkor például eljárási határidők szabásával igyekszik rövidíteni a jogerős elítélés nélküli fogvatartások tartamát, deklarálja az elfogottak szükségtelen bántalmazásának és más érintettek szükségtelen háborításának tilalmát, és az ártatlanság vélelmének halovány leképezéseként biztosítja az előzetes fogvatartás során elhunyt – tehát bíró által bűnösnek még ki nem mondott – terhelt tisztességes eltemetését.

Mindezek alapján kijelenthető, hogy az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat befogadásra vonatkozó rendelkezéseinek többsége nem csak a maga korában nem számított volna elavultnak, de számos jogintézmény, eljárási forma és részletszabály lényegi elemei és mögöttes elvei szinte változatlanul visszaköszönnek mai jogi megoldásainkban is. És bár a kódex-javaslat törvényerőre nem emelkedhetett, így arra sem kapott esélyt, hogy Erdélyből indulva esetleg a királyi Magyarország jogalkotására, ítélkezési gyakorlatára vagy legalább jogirodalmára hatást gyakoroljon, mégis jó látni, hogy tágabb jogi kultúrkörünkben is megjelentek haladó büntetőjogi, büntető eljárásjogi gondolatok már a XVIII-XIX. század fordulóján, évtizedekkel az 1871. évi reformok előtt.

Felhasznált irodalom

- Balogh Elemér (2004): A magyar büntetőtörvény-tervezetek szerkezeti fejlődése. In: Tóth Károly (szerk.): Tanulmányok dr. Nagy László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. Szegedi Tudományegyetem: Szeged. p. 25-39.
- Béli Gábor (2000): Magyar jogtörténet. A tradicionális jog, Dialóg Campus, Budapest-Pécs
- Béli Gábor – Kajtár István (1988): Az osztrák (-német) büntető jogszabályok hatása a magyar jogban a 18. században (a Praxis Criminalis), Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs
- Dósa Elek (1861): Erdélyhoni jogtudomány. Melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000-dik év oltá törvényszerűen költ, s az 1849-dik évig érvényességgel birt törvények és szokások szerint. I. könyv: Erdélyhoni közjogtan, Gámán János, Kolozsvár
- Finkey Ferenc (1942): Az 1792. évi büntetőtörvényjavaslat 150. évfordulója, Debrecen sz. kir. város és a Tiszántúli református egyházkerület könyvnyomda-vállalata, Debrecen
- Hajdu Lajos (1971): Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Korsósné Delacasse Krisztina (2019): A csalás törvényi szabályozásának alakulása a XIX. századi büntetőjogi kodifikáció előtt. A XVIII. század végének két kodifikációs kísérlete Magyarországon. Acta Universitatis Szegediensis: FORVM Acta Juridica et Politica. 9(1). p. 99-111.
- Veress Emőd (2018): Erdély jogtörténete, Sapientia–Forum Iuris, Kolozsvár

Bottyán Sándor – Schmehl Gábor – Simon Zsolt Árpád

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI SZAKOS HALLGATÓK A 35. ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIÁN – BESZÁMOLÓ¹

RÖVIDEN

A magyar tudományos diákköri mozgalom egyszerű tanár-diák kezdeményezésként jelent meg az 1950/51-es tanévben, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán. A felsőoktatásban tanuló diákok létszámának gyors növekedése alapozta meg e fejlődő mozgalom dinamizmusát. 1955. április 21-23. között került megrendezésre a Tudományos Diákkör első országos konferenciája, ahol 19 szakkonferencián több mint 3 000 felsőoktatásban tanuló diák 109 előadása hangzott el. A spontán kezdeményezésként létrejött magyar tudományos diákköri mozgalom megkezdése óta már 70 év telt el, és az idén került megrendezésre a 35. Országos Tudományos Diákköri Konferencia (a továbbiakban: OTDK).

Az idei OTDK a hagyományok szerinti 16 tudományterületi szekcióban került lebonyolításra.

Ez a jeles alkalom rendszerint a hallgatók és az oktatók számára egyaránt kiemelt szakmai jelentőségű esemény, valamint a városnak is – ahol az adott konferenciát rendező egyetem található – egy remek lehetőség arra, hogy megmutathassa szépségét, és gyakorolja vendégszeretetét a számos közösségi, kulturális programon való részvétel biztosításával. Utóbbira idén sajnos nem volt lehetőség, hiszen a rendkívüli körülményeknek köszönhetően speciális módon, online formában valósultak meg a konferenciák országszerte. Ez a formabontó helyzet, mely megtörte a hagyományokat, a rendezés öröme mellett számos új kihívás elé állította az eseményt lebonyolító intézményeket.

Az OTDK elsősorban a hallgatókról szól, akik tulajdonképpen a jelen és a jövő tudósai, valamint kutatói is egyben, hiszen a legtöbb esetben a tudományos diákköri munka alapozza meg a későbbi doktori képzést és kutatói utánpótlást. A felsőoktatási intézmények egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a szellemi elit képzésére, valamint a tehetséggondozásra, így ezeken a konferenciákon számos egyetem legtehetségesebb

¹ Jelen beszámoló Dr. Czenczer Orsolya bv. alezredes, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs értékelését és megállapításait is tartalmazza.

hallgatói találkozhatnak és mérhetik össze tudásukat a témákban jártas szakemberek, valamint a nagy nyilvánosság előtt. Emellett az OTDK események célja, hogy ösztönözzék a hallgatói tudományos diákköri tevékenységet, támogassák a tehetséges hallgatókat és mestereiket, segítséget nyújtva ezzel a kutatómunkában való továbblépéshez és a pályakezdéshez.

Az idei résztvevők között a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kara Büntetés-végrehajtási Tanszékének hallgatói is képviselték magukat. Bottyán Sándor bv. őrmester, másodéves hallgató a Debreceni Egyetem által rendezett Állam- és Jogtudományi szekcióban, Schmehl Gábor bv. őrmester és Simon Zsolt Árpád bv. őrmester, harmadéves hallgatók a Nemzeti Közzolgálati Egyetem által rendezett Had- és Rendészettudományi szekcióban vállalták azt a kihívást jelentő feladatot, hogy bemutassák tudományos dolgozatukat. Az azzal kapcsolatos munkát és a megmérettetésre való felkészülést még az előző év közepén megkezdték, majd azt a helyi, 2020. évi Őszi Kari Tudományos Konferencián versenyeztették először, ahol a bíráló bizottságok az elért helyezéseken kívül mindhármuk tudományos diákköri dolgozatát érdemesnek találták arra, hogy biztossítsák készítőik számára a lehetőséget az OTDK-n való indulásra.

A tudományos diákköri dolgozat megírása egy remek lehetőség arra, hogy feltárjuk és bemutassuk a múlt rejtelmait, körütekintsünk a jelenben, avagy megvitassuk a várható jövőt, és a hallgatók éltek is ezekkel a lehetőségekkel. Bottyán Sándor bv. őrmester *„Bezárt emberi jogok, szabad mesterséges intelligencia”* c. dolgozatában a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatási rendszerekben történő alkalmazásaival kapcsolatos emberi jogi tapasztalatokat, és a téma szabályozási lehetőségeit vizsgálta, míg Schmehl Gábor bv. őrmester a *„Biztonságban a rácsokon belül és kívül, – avagy a mesterséges intelligencia szerepe a büntetés-végrehajtásban”* c. dolgozatában a már alkalmazott okoseszközök és a mesterséges intelligenciában rejlő rendkívüli lehetőségek kérdésköreit járta körbe. Mindkét hallgató Dr. Czenczer Orsolya bv. alezredes, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs témavezetésével végezte kutatásait, Simon Zsolt Árpád bv. őrmesternek pedig Dr. Tarján Gábor, egyetemi docens volt a segítségére abban, hogy a *„Büntetés-végrehajtási nevelés a szocializmusban”* c. munkájában egy pontos és érdekes bemutatást kapjunk a nevelési munkáról egy rendészettudományi és társadalomtudományi megközelítésből is meghatározónak mondható időszak vonatkozásában. Mindhárom tudományos munka a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának támogatásával, oktató és hallgató közötti szoros együttműködéssel, valamint a Nemzeti Közzolgálati Egyetem tudományos eszköztárának felhasználásával valósult meg.

Az OTDK-n történő részvétel a hallgató számára egy erkölcsi és tudományos méltatás, ami mellett ez az esemény akár egy kutatói életpálya alapköve is lehet. A konferencián elért bármely eredmény viszont egyértelmű állásfoglalás és respektus a bemutatott tudományos értékekre vonatkozólag. Az idei versenyben Schmehl Gábor bv. őrmester

részesült ebben az elismerésben azzal, hogy sikeresen kiérdemelte a Had- és Rendészet-tudományi Szekció Büntetés-végrehajtás és nemzetközi büntetőjogi tagozati különdíját.

A rendészettudományi területen belül a büntetés-végrehajtás tudományos értékeinek feltárása, a börtönüggyel kapcsolatos meglévő ismeretek gondozása és a további innovatív irányok meghatározása igen fontos és felelősségteljes feladat, melyből a hallgatók is igyekeztek kivenni a részüket szakmai tevékenységükkel, azért, hogy a hazai büntetés-végrehajtás számára értékes eredményeket mutassanak fel. Ehhez a tudományos kibontakozáshoz – mint ahogy az elért eredmények is mutatják – a Nemzeti Közszolgálati Egyetem nappali munkarendes képzése kiváló helyszín, az ott végző hallgatók tiszti tanulmányaik során felvérteződnek az alapismereteken kívül olyan tudományos ismeretanyaggal is, amellyel egyértelműen támogathatják a hagyományokat tiszteletben tartó, de új szemléletek befogadására is képes büntetés-végrehajtási szervezetet.

EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS

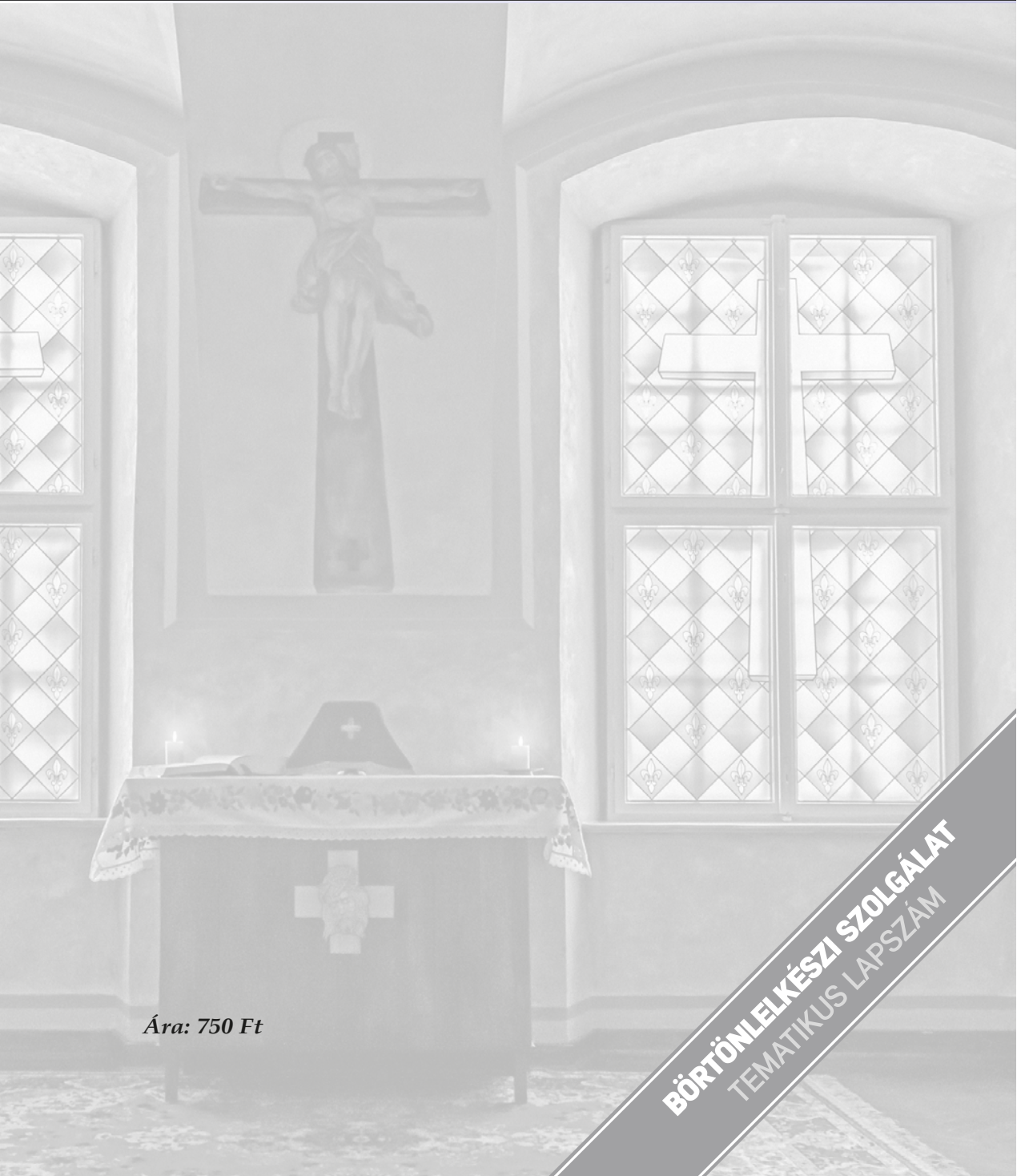

RÖVIDEN

2021. május 19-én, a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ és az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Ember-Környezet Tranzakció Intézet környezetpszichológiai közös kutatásának előkészítése kapcsán helyszíni bejárásra és szakmai egyeztetésre került sor.

Olyan kutatások megvalósítását tűzték ki célul az együttműködő partnerek, amelyek a környezetpszichológia elméleti és gyakorlati módszereinek segítségével nyújtanak támogatást a Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ dolgozóinak, hatékonyan segítik a mindennapos munkavégzést és a gyógyító tevékenységet.

A BvOP Egészségügyi Főosztálya, illetve a BvOP Hivatal Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztálya szakmai egyeztetési és koordinációs feladatokat lát el, támogatva a kutatási tervben meghatározott célok elérését.

Ára: 750 Ft

**BÖRTÖNLELKÉSZI SZOLGÁLAT
TEMATIKUS LAPSZÁM**